

**Catalog der armenischen Handschriften in der
Bibliothek des Sanassarian-Institutes zu Erzerum**

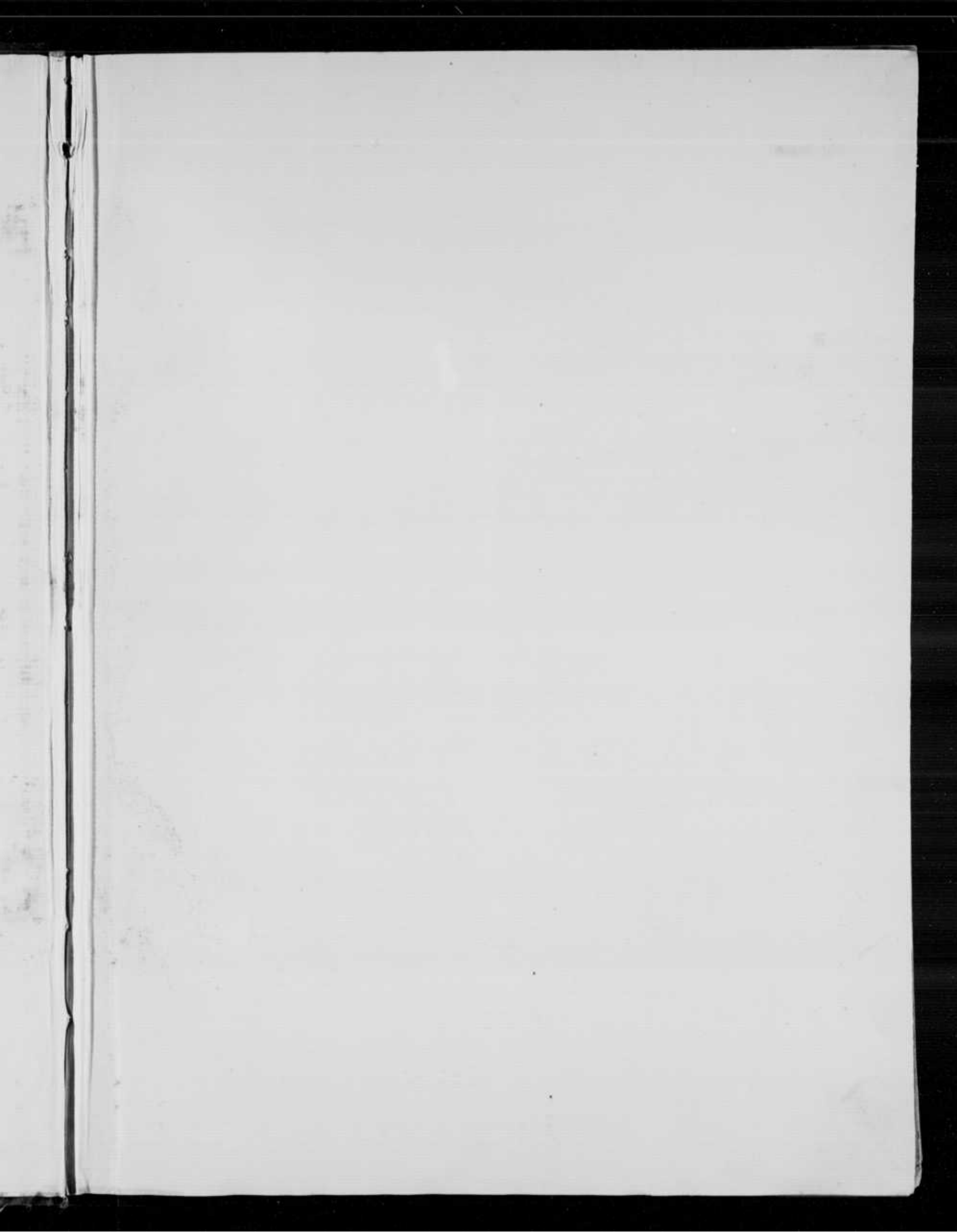
[Übersicht in dt. Spr.]

von H[ratchia] Adjarian [Hrač'ej Ačarean]

Ač'aryan, Hrač'ya

~~Bibl. Goussen 3237 (6,1-2)~~

Goussen 4' 3237 (6,1-2)

Einband von
HANS ZIEHER
Bonn, Stiftsg. 5

ՅՈՒՅԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԵԳՐԵՑ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ Ի ԿԱՐԻՆ

ԿԱԶՄԵՑ

ՀՐԱՉԵԱՑ Յ. ԱԺԱՐԻԱՆ

Hradzaj J. Adjarian

ՎԻԵՆԱ 1900

ՄԻԻԹԵՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

CATALOG

DEH

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER BIBLIOTHEK DES SANASSARIAN-INSTITUTES ZU ERZERUM

VON

H. ADJARIAN

WIEN 1900

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

Համ. Է. Պ. 1-50

3123

3227

11 11/15/31

Einband von
HANS ZIEHER
Bonn, Stiftsg. 5

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԵՐԵՐԱՅ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱՐԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Զ.

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

ՏԵՏՐ Ը.

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԵՐԵՐԱՅ

ՄԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ԿԱՐԻՆ

HAUPT-CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND VI.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DER TÜRKEI.

HEFT I.

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER BIBLIOTHEK DES SANASSARIAN-INSTITUTES ZU ERZERUM.

ՅՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԵՆ ԶԵՊԵՔԻԱՅ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ԿԱՐԻՆ

ԿԱԶՄԵՑ

ՀՐԱՉԵԱՅ Յ. ԱԺԱՐԻԱՆ

ՎԻԵՆՆԱ 1900

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER BIBLIOTHEK DES SANASSARIAN-INSTITUTES ZU ERZERUM

VON

H. ADJARIAN

WIEN 1900

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

Kurze Uebersicht
der
Armenischen Handschriften
in der
Bibliothek des Sanassarian-Institutes zu Erzerum.

Im Jahre 1881 hat ein grosser Wohltäter der armenischen Nation, Herr M. Sanassarian, ein Institut in Erzerum gegründet, welches den Namen „Sanassarian-Institut“ führt. Mit der Gründung dieses Institutes begann auch die Sammlung der im vorliegenden Hefte catalogisirten Handschriften. Ein Theil derselben wurde von verschiedenen Persönlichkeiten der Anstalt gewidmet, der grössere Theil von der Direction des Institutes selbst käuflich erworben. Unter den Spendern sind besonders hervorzuheben: Lazar Vahanian und sein Sohn, der Priester Nerses Vahanian, sowie die Herren: A. Ephra-nossian, J. Petrosian, M. Pallarian, J. Ter-Arthinian, L. Muratian und T. M. Georgian.

Ich hatte im Jahre 1895 die Gelegenheit, mich in Erzerum aufzuhalten. Damals bestand die Sammlung aus 43 Handschriften, deren Verzeichnis von mir angefertigt wurde. Die Sammlung ist später, wie ich aus den Briefen meiner dortigen Freunde erfahren habe, durch neue Erwerbungen bereichert worden.

Bevor ich in gedrängter Kürze das Nothwendigste aus dem hier neu-armenisch geschriebenen Theile anführe, lasse ich hier eine Uebersicht der Handschriften nach ihrem Alter folgen:

Jahrhundert	Datum	Nummer
X.	986	1
X.—XI.	—	8
XI.—XII.	—	22
XIV.	1322	12
"	1323	2
"	1373	9
"	1381	26
"	1383	19
"	1390	11
XV.	1484	28
"	1495	27
XV.—XVI.	—	23
"	—	34
XVI.	1572	18

Jahrhundert	Datum	Nummer
XVI.	1596	3
"	1596	15
XVI.—XVII.	—	5
"	—	6
"	—	16
"	—	20
"	—	33
"	—	39
"	—	42
XVII.	1608	38
"	1624	25
"	1651	37
"	1656	7
"	1658	10
"	1666	4
"	1672	14
"	1673	13
"	1683	21
XVII.—XVIII.	—	17
"	—	35
"	—	40
XVIII.	1740	24
XIX.	1822	41
"	1830(?)	36
"	1830(?)	32
"	1832	30
"	1838	31
"	1845	43
—	—	29

Cod. Arm. I. — Blätter: 220. — Seiten: 439. — Grösse: 31×24×9 cm. (Text in 2 Columnen, je 23×7,5 cm.). — Zeilen: 23. — Stoff: Pergament, dick und grau. — Einband: Holzdeckel mit Leinwandüberzug. — Zustand: gut. — Schrift: mittel-mesropianische Uncialschrift. — Ueberschriften: fehlen. — Anfangsbuchstaben: nur gross. Canones:

Arkaden (S. 4-13), verziert mit Vögeln, aber nicht schön. Ein Kreuzbild S. 14. — Schreiber: der Priester Ayeak. — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: unbekannt. — Die Hauptnachschrift: S. 142 und 437; zahlreich sind auch die späteren: S. 2, 3, 15, 149, 221, 222, 347, 387, 388 u. s. w. — Datum: 435 (= 986).

Tetra-Evangelium. S. 4-5: Eusebins an Carpianus etc. — S. 6-13: Canonen. — S. 16-142: Matthäus. — S. 143-219: Marcus. — S. 220-347: Lucas. — S. 348-437: Joannes.

S. 2-15 und 328-329 Palimpsest-Pergamentblätter, enthaltend einen Theil des Evangeliums von Joannes (XVIII, 28.) und einen Theil aus der Kolosser Epistel des Apostels Paulus (Cap. I-III).

Cod. Arm. 2. — Blätter: 334. — Grösse: 13,5×10×4,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Enthält zwei Theile.

I. Blätter: 271 (leer S. 18). — Stoff: Pergament, dünn und grau. — Zustand: gut. — Zeilen: 25. — Schrift: Rundschrift. — 144 Randverzierungen; 10 Arabesken. — Schreiber: der Priester Joseph. — Schreibort: Sis. — Einmal wurde dieses Buch vom Priester Paulus eingebunden; der letzte Einband rührt aber nicht von ihm her. — Datum: 772 (= 1323). — Die Hauptnachschrift: am Ende.

Hymnarium.

II. Blätter: 63 (leer 3 Bl.). — Stoff: Pergament, dünn, weiss und geglättet. — Zustand: besser als I. — Zeilen: 22. — Schrift: Rundschrift. — 9 Randverzierungen; 2 Arabesken. — Schreiber, Schreibort, Besitzer: unbekannt. — Die Zierschriften, die Randverzierungen sind prächtige, geschmackvoll ausgeführte, äusserst gelungene Stücke. — Nachschriften: fehlen. — Datum: unbekannt, aber später als I.

Kalenderkunde und Evangelienausweis.

Cod. Arm. 3. — Blätter: 186. — Seiten: 366 (leer 7 S.). — Grösse: 8,5×6,5×2,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, beschädigt. — Stoff: Papier. — Zeilen: 19. — Zustand: ziemlich gut. — Schrift: kleine Rundschrift. — 56 Randverzierungen und 8 Arabesken, mittelmässig. — Zierschriften: roth. — Schreiber: der Mönch Petrus aus Tokat. — Schreibort: Erzenka. — Besitzer: Baptist Ananik. — Datum: 1045 (= 1596). — Die Hauptnachschrift: S. 357.

Psalterium, dann ein Muttergottesgebet, Gebet von Simeon und von Manasses. Diesem Buche ist ein „Havatov“ von Schnorhali und ein „Ave Maria“ enthaltendes Heft beigelegt.

Cod. Arm. 4. — Blätter: 366 (leer 3 S.). — Grösse: 12,5×9×5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Pergament, weiss und geglättet. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 23. — Zustand: sehr gut. — 150 Randverzierungen, 10 Arabesken, 3 grosse Bilder (Joachim und Anna, Auferstehung Christi, Herabkunft des heil. Geistes), Zierschriften und Anfangsbuchstaben alle sehr schön und geschmackvoll. — Schreiber: nicht angegeben. — Schreibort: Dorf Schoroth im Erntschak. — Besitzer: Schuschau. — Datum: 1115 (= 1666). — Einige Nachschriften. Die Hauptnachschrift: am Ende.

Hymnarium.

Cod. Arm. 5. — Blätter: 291 (leer 2 S.). — Grösse: 12×10×4,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 23. — Zustand: nicht gut, vom Gebrauche beschmutzt, die Ränder abgebrannt; es

fehlen einige Blätter. — Zierschriften: roth. — 140 Randverzierungen und einige Arabesken ganz unschön, geschmacklos ausgeführt. — Schreiber: Der Diacon Vardan. — Schreibort: Dorf Matzutzantz (?). — Besitzer: P. Gregor aus Baihurt (?). — Datum: unbekannt (XVI.-XVII. Jahrh.). — Einige Nachschriften. Die Hauptnachschrift: am Ende, aber ganz beschädigt.

Hymnarium.

Cod. Arm. 6. — Blätter: 474. — Grösse: 27×18×9 cm. (Text in 2 Columnen, je 20×6,5 cm.). — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: dickes Papier. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 27. — Zustand: gut; einige von den letzten Blättern fehlen. — Arabeske, Randverzierung und Zierschriften am Titelblatte. — Schreiber, Schreibort, Datum: unbekannt. — Besitzer: verschiedene Personen.

Martyrologium. In dem Texte gibt es 400 Nachschriften, die sich wiederholen. Die Hauptnachschrift ist verloren gegangen, aber aus einer historischen Anmerkung ist zu ersehen, dass diese Handschrift vor dem Jahre 1076 (= 1627) geschrieben ist.

Cod. Arm. 7. — Blätter: 285. — Grösse: 20,5×15×6,5 cm. (Text in 2 Columnen, je 13,5×4 cm.). — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 21. — Zustand: ziemlich gut; einige Blätter nur beschädigt. — 51 Randverzierungen und 1 Bild, unschön, geschmacklos ausgeführt. — Anfangsbuchstaben: nur roth. — Schreiber: der Priester Joseph. — Schreibort: Dorf Kovtun in Sebastia. — Besitzer: Astvatzatur aus Chantzar. — Datum: 1105 (= 1656). — Nachschriften: 5.

Rituale. 1. Ein Lied auf den Bräutigam. 2. Inhaltsverzeichnis. 3. Gebet für Wasserweihe. 4. Credo. 5. Beichte. 6. Rituale. 7. Am Ende des Buches 9 Lieder von Manuel, Arakel und Nayaš.

Cod. Arm. 8. — Blätter: 232. — Grösse: 30,5×24×11 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug (trotzdem es fünfmal eingebunden wurde, befindet es sich jetzt in ruinirtem Zustande). — Stoff: Pergament, dick und grau. — Diese jetzige Handschrift ist aus zwei alten Handschriften zusammengesetzt, von denen die ältere den grösseren Theil bildet, die andere aber, welche verhältnissmässig neueren Datums ist und in gutem Zustande sich befindet, enthält circa 40 Blätter dünnes und weisses Pergament mit schiefen Buchstaben. Diese neuere Handschrift muss 7-8 cm. länger, aber von gleicher Breite gewesen sein, weil sie am oberen und unteren Rande, wegen der Uebereinstimmung mit der älteren, stark beschnitten ist. — Schrift: mittel-mesropianische Uncialschrift. — Zeilen: 21. — Zustand: sehr alt, die Blätter losgerissen, die Ränder beschmutzt, die Schrift verblasst. — Zwei sehr ordinäre Bilder. — Schreiber, Schreibort, Datum: unbekannt. Aus der am Ende des Marcus-Evangeliums befindlichen Nachschrift kann man ersehen, dass dieselbe im Jahre 1111 ausgebessert wurde, aus welchem Grunde man sicher annehmen kann, dass die Handschrift aus dem X.-XI. Jahrh. herrührt.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 9. — Blätter: 230. — Grösse: 12×9×5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: dickes, geglättetes Papier. — Schrift: mittlere Rundschrift. — Zeilen: 15. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben und Zierschriften: roth. — 55 Randverzierungen; 7 Arabesken. — Schreiber: Georg. — Datum: 822 (= 1373).

Miscellen. Auf den zwei äusseren Pergament-
schutzblättern befindet sich eine Schrift von Barukh
(s. Ararat, März 1895) und am Ende des Buches ein
Kirchenlied mit 71 Tonarten.

Cod. Arm. 10. — Blätter: 271. — Grösse:
16 × 11,5 × 5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Leder-
überzug. — Stoff: Papier. — Schrift: Rundschrift.
— Zeilen: 26. — Zustand: gut. — 129 Randver-
zierungen, 9 Arabesken, 4 Bilder, ziemlich gut. —
Schreiber etc.: unbekannt. — Besitzer: Malxas,
Sargis u. s. w. — Datum: 1107 (= 1658).

Hymnarium.

Cod. Arm. 11. — Blätter: 220. — Grösse:
24 × 17 × 5,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit rothem
Samtüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: grosse
Rundschrift. — Zeilen: 25 (Text in 2 Columnen, je
19 × 5,5 cm.). — Zustand: gut. — Anfangsbuch-
staben und Zierschriften: roth. — 229 Randver-
zierungen, 18 Arabesken, 4 Bilder. — Schreiber:
unbekannt. — Besitzer: der Priester Kyrillus. —
Datum: 839 (= 1390).

Tetra-Evangelium. Die vier äusseren Pergament-
schutzblätter sind Ueberreste von einem älteren
Lectionarium.

Cod. Arm. 12. — Blätter: 329. — Grösse:
14 × 10 × 9 cm. — Einband: Holzdeckel mit Leder-
überzug. — Stoff: Papier. — Schrift: mittlere Rund-
schrift. — Zeilen: 23. — Zustand: ziemlich gut. —
Anfangsbuchstaben: roth. — 189 Randverzierungen,
10 Arabesken. — Nachschriften: 6. — Schreiber:
Johannes. — Schreibort: Maskevor. — Besitzer:
verschiedene Personen. — Datum: 771 (= 1322).

Hymnarium.

Cod. Arm. 13. — Blätter: 318. — Grösse:
18,5 × 15 × 6 cm. (Text in 2 Columnen, je 14,5 × 4 cm.).
— Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff:
Papier. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 20.
— Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben und
Zierschriften: roth und verziert. — 59 Randver-
zierungen, 6 Arabesken, minder schön. — Schreiber:
der Diacon Aristakes. — Schreibort: Dorf Noraga-
vith. — Besitzer: Jonsaph etc.

Rituale. Es beginnt mit einem Verzeichnisse,
enthält 15–20 Lieder und endigt mit einer Hauptnach-
schrift.

Cod. Arm. 14. — Blätter: 253. — Grösse:
25 × 18 × 7 cm. (Text in 2 Columnen, je 19 × 6 cm.). —
Stoff: Papier, u. zw. je 2 zusammengeklebte Blätter.
— Einband: vernichtet. — Schrift: Rundschrift. —
Zeilen: 27. — Zustand: nicht gut; am Anfange
und am Ende fehlen einige Blätter. — Randverzierung
wenig und unbedeutend. — Schreiber: Sargis. —
Datum: 1121 (= 1672), 30. April.

Besteht aus drei Theilen: I. Kirchenbuch
(138 Bl.); II. Psalterium (92 Bl.); III. Kalender-
kunde (23 Bl.).

Cod. Arm. 15. — Blätter: 379 (leer 54 S.).
— Grösse: 17 × 12 × 5,5 cm. (Text in 2 Columnen,
je 13 × 3,5 cm.). — Einband: Holzdeckel mit Leder-
überzug. — Stoff: Papier. — Schrift: mittlere Rund-
schrift. — Zeilen: 21. — Zustand: gut. — An-
fangsbuchstaben: roth und verziert. — 208 Rand-
verzierungen, 14 Arabesken, 18 Bilder. — Schreiber:
Martyros aus Chizan. — Schreibort: Konstantinopel. —
Datum: 1045 (= 1596). — Hauptnachschriften: 2.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 16. — Blätter: 317. — Grösse:
11 × 8 × 6 cm. — Einband: Holzdeckel mit Leder-

überzug. — Stoff: Papier. — Schrift: mittlere Rund-
schrift. — Zeilen: 18. — Zustand: gut. — An-
fangsbuchstaben: nur roth. — Schreiber: Johan-
nes, Marcus, Paulus und ein Unbekannter. — Besitzer:
der Priester Basilius. — Datum: XVI.–XVII. Jahrh.

Enthält: 1. Kalenderkunde (27 Bl.); 2. Lectiona-
rium (87 Bl.); 3. Rituale (31 Bl.); 4. das Gebet „Ast-
vadz anez“ (6 Bl.); 5. Kalender (6 Bl.); 6. Salzweihe,
„Havtov chostovani“ (5 Bl.); 7. Wasserweihe, ein
Stück Lectionarium und Rituale (18 Bl.); 8. Kalender-
kunde und Evangeliumausweis (37 Bl.); 9. Hymnarium
(9 Bl.); 10. ein Gebet; 11. Rituale (86 Bl.). — Johannes
hat geschrieben 1–9; Marcus einen Theil von 9; Paulus
einen Theil von 10.

Cod. Arm. 17. — Blätter: 163. — Grösse:
14,5 × 10,5 × 3,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit
Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: Cursiv-
schrift. — Zeilen: 20. — Zustand: gut; am Ende
fehlen einige Blätter. — 47 Randverzierungen, 2 Ara-
besken, 1 Bild. — Schreiber, Schreibort u. s. w.:
unbekannt. — Datum: XVII.–XVIII. Jahrh.

Rituale.

Cod. Arm. 18. — Blätter: 156. — Grösse:
16 × 11 × 4,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Leder-
überzug. — Stoff: Papier. — Schrift: grosse Rund-
schrift. — Zeilen: 17. — Zustand: am Anfange
23 Blätter von Mäusen halb abgenagt. — 24 Randver-
zierungen und 1 Arabeske, unschön. — Schreiber:
Melkhiseth. — Datum: 1021 (= 1572).

Rituale.

Cod. Arm. 19. — Blätter: 270. — Grösse:
14 × 9,5 × 6 cm. — Einband: Holzdeckel mit Leder-
überzug. — Stoff: Papier. — Schrift: kleine Cursiv-
schrift. — Zeilen: 29. — Zustand: ziemlich gut. —
Anfangsbuchstaben: nur roth. — Verzierungen
wenig und unbedeutend. — Viele Abkürzungen und
wenige frische Zeilen. — Schreiber: Sargis aus Chrim.

Enthält: 1. ein Gebet; 2. Inhaltsverzeichniss
und „Oskephorik“ (146 Bl.); 3. ein Fragment aus David
Anjath (9 S.); 4. Analyse des Porphyrius (6 S.); 5. Ana-
lyse des Aristoteles von Johann Orotmetzi (48 Bl.);
6. Analyse von Periarmanias (52 Bl.); 7. einige kurze
Stücke.

Cod. Arm. 20. — Blätter: 71. — Grösse:
17,5 × 13 × 3 cm. (Text in 2 Columnen, je 13,5 × 4 cm.).
— Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff:
Papier. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 26.
— Zustand: nicht gut; die Blätter ein wenig beschädigt.
— Anfangsbuchstaben: nur roth. — 1 Arabeske,
äusserst unschön. — Schreiber u. s. w.: unbekannt.
— Datum: XVI.–XVII. Jahrh.

Rituale.

Cod. Arm. 21. — Blätter: 25. — Grösse:
21 × 10 × 0,5 cm. (Text in 2 Columnen, je 15,5 × 4,5 cm.).
— Einband: fehlt. — Stoff: Papier. — Schrift:
grosse Rundschrift. — Zeilen: 20. — Zustand: gut. —
Anfangsbuchstaben: roth. — 7 Randverzierungen,
1 Arabeske, minder schön. — Schreiber: der Priester
Gregor. — Datum: 1138 (= 1689).

Missale.

Cod. Arm. 22. — Blätter: 183. — Grösse:
26 × 17 × 4 cm. — Einband: fehlt. — Stoff: Papier.
— Schrift: kleine Uncialschrift. — Zeilen: 25. —
Zustand: beschädigt, vom Gebrauche beschmutzt; am
Anfange und am Ende fehlen viele Blätter. — 1 Rand-
verzierung, 2 Arabesken, ganz unschön, geschmacklos
ausgeführt. — Schreiber u. s. w.: unbekannt. —
Datum: XI.–XII. Jahrh.

Theile des Alten Testaments von I. Moses: „Da Rachel sah . . .“, bis 4. Moses 11., 33.: „Da ergrimte der Zorn des Herrn . . .“

Cod. Arm. 23. — Blätter: 202. — Grösse: 15 × 9,5 × 4,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 17. — Zustand: ziemlich gut; am Anfange und am Ende fehlen einige Blätter. — Anfangsbuchstaben: roth, grün, blau, verziert. — 5 Arabesken, unschön; die Randverzierungen sind abgeschnitten. — Schreiber: der Priester Astvadzatur. — Besitzer: Gatzaiatza. — Datum: XV.—XVI. Jahrhundert.

Psalterium.

Cod. Arm. 24. — Blätter: 416. — Grösse: 25 × 20 × 5,5 cm. (Text in 2 Columnen, je 19,5 × 7 cm.). — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: kleine Cursivschrift. — Zeilen: 36. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben: nur roth. — Randverzierungen, Bilder etc. fehlen. — Schreiber und Schreibort: unbekannt. — Datum: 1773 am Anfange des Buches oder 1179 (= 1790) in der Hauptnachschrift.

Predigten des Gregor Tathevatz.

Cod. Arm. 25. — Blätter: 176. — Grösse: 21 × 15 × 5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier (2 Pergamentblätter, 1 vorne und 1 hinten: Evangelium-Fragmente). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 24—23. — Zustand: gut. — 1 Bild, 1 Arabeske, 1 Randverzierung, alle unschön. — Schreiber u. s. w.: unbekannt. — Datum: vor 1073 (= 1624).

Leben der Väter.

Cod. Arm. 26. — Blätter: 335. — Grösse: 16 × 11,5 × 7 cm. (Text in 2 Columnen, je 12 × 3,5 cm.). — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Schrift: mittlere Rundschrift. — Zeilen: 22. — Zustand: gut. — Es besteht aus zwei Theilen: I. Blätter: 134. — Stoff: Papier. — 21 Randverzierungen, 2 Arabesken, ziemlich gut. — Schreiber: Tauner. — Datum: 830 (= 1381).

Der Prophet Isaias.

II. Blätter: 201. — Stoff: Pergament, dünn und weiss. — 72 Randverzierungen, 2 Arabesken, unschön. — Schreiber und Datum: unbekannt.

Die Briefe von Paulus (auch der dritte Korintherbrief).

Cod. Arm. 27. — Blätter: 238. — Grösse: 26 × 7 × 10 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: ganz dickes Pergament. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 23. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben und Ueberschrift: roth, grün, blau. — 75 Randverzierungen, 11 Arabesken, minder schön. — Schreiber: der Mönch Avetikh. — Datum: 943 (= 1494).

Psalterium, dann folgen einige Gebete und die ganze Liturgie.

Cod. Arm. 28. — Blätter: 241. — Grösse: 27 × 18 × 7 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 26. — Zustand: gut; am Ende einige Blätter beschädigt. — Ueberschrift: nur roth. — Bilder, Verzierungen u. s. w. fehlen. — Schreiber: der Priester Baptist. — Schreibort: das Dorf Moïni. — Besitzer: Johannes. — Datum: 1133 (= 1684).
Kirchenliederbuch oder Gandsaran.

Cod. Arm. 29. — Blätter: 103. — Grösse: 27,5 × 20 × 1,5 cm. (Text in 2 Columnen, je 22,5 × 7 cm.).

— Einband: neu. — Stoff: Papier. — Schrift: kleine Cursivschrift; viele Abkürzungen. — Zeilen: 45. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben: roth. — Bilder u. s. w. fehlen. — Schreiber, Datum u. s. w.: unbekannt.

Definitiones von David Anjałth und deren Commentar von Arakhel.

Cod. Arm. 30. — Blätter: 80. — Grösse: 18 × 11 × 1 cm. — Einband: Pappendeckel. — Stoff: Papier. — Schrift: schöne Cursivschrift. — Zeilen: 18. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben: roth. — 1 Bild, ziemlich schön; Verzierungen etc. fehlen. — Schreiber u. s. w.: unbekannt. — Datum: 1832 (?).

Elegie über die Einnahme der Stadt Edessa von Nerses Schinorhali.

Cod. Arm. 31. — Blätter: 56. — Grösse: 22 × 17 × 1 cm. — Einband: Pappendeckel. — Stoff: Papier. — Zeilen: 22. — Schrift: schöne, regelmässige Cursivschrift. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben u. s. w.: roth. — 1 Bild (Salomon). — Schreiber: Lazarus Vahanian. — Schreibort: Erzerum. — Datum: 1838.

Commentar Salomo's Hohen Liedes von Vardan.

Cod. Arm. 32. — Blätter: 76. — Grösse: 22 × 18 × 1 cm. — Einband: Pappendeckel. — Stoff: Papier. — Schrift: regelmässige Cursivschrift. — Zeilen: 32. — Zustand: gut. — Verzierungen etc. fehlen. — Schreiber: Lazaros Vahanian. — Schreibort: Erzerum. — Datum: 1830 (?).

Geschichtswerk des Johannes II. Katholikos.

Cod. Arm. 33. — Blätter: 269. — Grösse: 18 × 14 × 6 cm. (Text in 2 Columnen, je 15 × 4,5 cm.). — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: mittlere Rundschrift. — Zeilen: 31. — Zustand: gut. — Ueberschrift: nur roth. — Bilder etc. fehlen. — Schreiber: der Mönch Isaias. — Datum: XVI.—XVII. Jahrh.

Sammelwerk. 1. Wörterbuch; 2. Homonyme; 3. Ideographie; 4. einige Werke von Vardan Vardapet; 5. das Credo; 6. „Havatov chostovanim“; 7. die Kategorien von Aristoteles; 8. Commentar von Johann Orontzi; 9. das Buch der Wesen von David Anjałth.

Cod. Arm. 34. — Blätter: 266. — Grösse: 18 × 13 × 4,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier, glänzend geglättet. — Schrift: mittlere Rundschrift. — Zeilen: 26. — Zustand: gut; einige Blätter fehlen. — Ueberschrift: roth. — Schreiber: unbekannt. — Datum: XV. bis XVI. Jahrh.

Sammelwerk. 1. Homilie des Cyrillus von Alexandrien auf die heilige Jungfrau; 2. Commentar des Credo; 3. Theodorus von Ankima oder Ancyra über die Geburt Christi.

Cod. Arm. 35. — Blätter: 226. — Grösse: 15 × 10 × 4,5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: Cursivschrift. — Zustand: gut. — Anfangsbuchstaben: nur roth. — Bilder etc. fehlen. — Schreiber etc.: unbekannt. — Datum: XVII.—XVIII. Jahrh.

Wörterbuch.

Cod. Arm. 36. — Blätter: 116. — Seiten: 227. — Grösse: 34 × 22,5 × 1,7 cm. (Text in 2 Columnen, je 29 × 9,5 cm.). — Einband: fehlt. — Stoff: Papier, dick und bläulich. — Schrift: Cursivschrift. — Zeilen: 32. — Zustand: sehr gut. — Bilder etc.

fehlen. — Schreiber: Lazarus Vahanian. — Schreibort: Erzerum. — Datum: 1830 (?).

Das ganze Werk von Narek in Versen.

Cod. Arm. 37. — Blätter: 218. — Seiten: 431. — Grösse: $16 \times 11 \times 2,5$ cm. — Einband: Holzdeckel mit Pergamentüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: Cursivschrift. — Zeilen: 19. — Zustand: gut. — Ueberschrift: roth. — Bilder etc. fehlen. — Schreiber: Simeon, der Bischof von Garni. — Datum: 1100 (= 1651).

Commentar des Proclus Diadochus.

Cod. Arm. 38. — Blätter: 207. — Grösse: $14 \times 10,5 \times 4$ cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: Cursivschrift. — Zeilen: 16. — Zustand: gut. — Ueberschrift: roth. — 15 Randverzierungen und Arabesken, alle unschön. — Schreiber: Sargis. — Schreibort: Rados. — Datum: 1057 (= 1608).

„Oskephorik.“ 4 Pergamentblätter, 2 vorne und 2 hinten; Fragmente aus einem älteren Lectionarium.

Cod. Arm. 39. — Blätter: 105. — Grösse: $14 \times 10 \times 2$ cm. — Einband: Pappdeckel mit Lederüberzug; erster Einbanddeckel fehlt. — Stoff: Papier. — Schrift: Cursivschrift. — Zeilen: 16. — Zustand: beschädigt; am Anfange fehlen einige Blätter; die Ränder abgebrannt. — Anfangsbuchstaben: roth. — Bilder etc. fehlen. — Schreiber etc.: unbekannt. — Datum: XVI.—XVII. Jahrh.

Sammelwerk. 1. Kalenderkunde; 2. ein Theil aus dem Kirchenbuche; 3. einige Kirchenlieder; 4. Kalendergeschichte und Kalenderregister.

Cod. Arm. 40. — Blätter: 136. — Grösse: $12,5 \times 9 \times 3$ cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: einige Blätter am Anfange mit Rundschrift, dann mit Cursivschrift. — Zeilen: 17. — Zustand: gut; am Anfange und am

Ende fehlen einige Blätter. — Anfangsbuchstaben: roth. — Bilder etc. fehlen. — Schreiber: Gregor. — Datum: XVII.—XVIII. Jahrh.

Sammelwerk. 1. Kalenderkunde; 2. Predigten; 3. eine Rede; 4. Lobrede von David Anjaith auf das heilige Kreuz, in Versen verfasst von Nerses Tarsonatzi; 5. das Gebet „Astvadz anez“ u. s. w.

Cod. Arm. 41. — Blätter: 217. — Seiten: 430. — Grösse: $30,5 \times 21 \times 5 \times 3$ cm. — Einband: Pappdeckel mit Lederüberzug und verziert. — Stoff: Papier. — Schrift: mittlere Cursivschrift. — Zeilen: 23. — Zustand: gut. — Bilder u. s. w. fehlen. — Schreiber: Nazareth aus Konstantinopel. — Schreibort: Pera, Konstantinopel. — Datum: 1822.

Nerses Lambronatsi. 1. Ueber die Gebräuche der Kirche; 2. Erklärung der Liturgie; 3. Forschung des Gesetzes Christi und Beweisführung; 4. Antwort auf den Brief des Tuteordi und der Mönche von Dsoragert; 5. Brief an den Klausner Jusik; 6. Postulata der Lateiner und Antworten dazu; 7. Postulata der Griechen und Armenier.

Cod. Arm. 42. — Blätter: 156. — Grösse: $13 \times 10 \times 3$ cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Stoff: Papier. — Schrift: schöne Rundschrift. — Zeilen: 18. — Zustand: ziemlich gut; am Anfange und am Ende fehlen einige Blätter. — Randverzierungen, Bilder etc. fehlen. — Schreiber etc.: unbekannt. — Datum: XVI.—XVII. Jahrh.

Kalenderkunde.

Cod. Arm. 43. — Blätter: 11. — Grösse: $21,5 \times 16$ cm. (ein Heft). — Stoff: Papier. — Einband: fehlt. — Schrift: schöne und regelmässige Cursivschrift. — Zeilen: 27. — Zustand: gut. — Bilder und Verzierungen fehlen. — Schreiber: der Priester Haruthiun Eremiaian. — Schreibort: Maden in Charbert (Kharpout). — Datum: 1293 (= 1844).

Polemik des syrischen Priesters Elias.

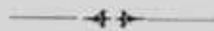

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՌԱԳՐԱՑ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ԿԱՐԻՆ

STREIF

STREIF

STREIF

Einband von
HANS ZIEHER
Bonn, Stilsig. 5

ՅՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՑ

ՍԱՆԱՍՐԵԱՆ ՎԱՐՎԱՐԱՆԻ Ի ԿԱՐԻՆ

Սանասրեան վարժարանի ձեռագրաց հաւաքածոյքը կը սկսի նոյն վարժարանին ի կարին հաստատութեան թուականէն (1881) եւ կազմուած է այլեւայլ անձանց՝ մասնաւորապէս վարժարանին ձրիավարժ աշակերտաց նուէրներովն, առանց հաշուելու դանձը՝ որ վարժարանին տեսչութիւնը գնած է հաւաքածոյքը ձոխացնելու մասնաւոր նպատակով: Նուիրատուաց շարքին մէջ առաջին տեղը կը գրուեն Ղազարոս պատուելի Վահանեան եւ որդին Ներսէս քահանայ Վահանեան՝ կարնեցի, որոնք նուիրած են 26, 27, 31, 32 եւ 36 թիւ ձեռագրերը՝ 1895ի ամսնորին. յետոյ կու գան Առաքել Եփրանտեան (թիւ 9, 4 Ապրիլ 1886), Յակոբ Պետրոսեան Շուշուերցի (թիւ 15, 1886 Սեպտ. 15), Մկրտիչ Է.Փ. Խ. Պալլարեան (թիւ 2 գեղեցիկ ձեռագիրը, 1887 Ապրիլ 15), Յակոբ Տէր Արթիւնեան Վանեցի (թիւ 4 շարականը՝ որ նկարչական արուեստի հրաշակերտ մըն է առանց շախազանցութեան. 1888 յն. 15), Լ. Մուրատեան Սամսոնցի (թիւ 11, 1889 Սեպտ. 25) եւ Տիգրան Մ. Գէորգեան Խնուսցի (թիւ 35). միւս ձեռագիրներուն մասին յիշատակութիւն չկայ:

Մինչեւ 1895ի ամսուր ձեռագրաց թիւը հասած էր 43ի, երբ կարին գանձուելու պատեհութիւն ունենալով՝ կազմեցի անոնց ցուցակը եւ ուղարկեցի Վիեննայի Պատ. Հանդէսին. այնուհետեւ մեկնեցայ ի Փարիզ: Յաջորդ տարուան հետ (1896 Յունուար) ցուցակն սկսաւ հրատարակուիլ Հանդէսի մէջ մաս մաս եւ այժմ՝ եւս առանձին գրքոյկով լոյս կը տեսնէ, իբր Զ. հասոր Մայր Եուզակի:

Երեք տարուան միջոցին մէջ (95 - 98) Սանսարեան հաւարածոյքը աւելի ճոխացած ըլլալու է անշուշտ. արդէն նոյն իսկ 95ին ցուցակագրութենէս անմիջապէս վերջ, ստացուեցաւ ուրիշ ձեռագիր մը՝ զոր իբր թիւ 44 ցուցակագրեցի, բայց այլեւայլ պատճառներով կարելի չեղաւ հասցնել Վիեննայի Պատ. Միաբանութեան ի հրատարակութիւն: Նոյնպէս առանձնական նամակներէ իմացած եմ թէ վերջերս ձեռք անցուած է Փաւստոսի ըստ երեւոյթին ընտիր ձեռագիր օրինակ մը:

Յաջորդ ցուցակին կազմութիւնը Մայր Յուցակի նախորդ հատորներուն ձեւովն է. միայն այստեղ քիչ մը աւելի համառօտ բռնուած է. ինչ ինչ կէտեր որ ցուցակին պատրաստութեան ժամանակ աչքէ սպրդած էին, յարմար կը դառնան հոս նկատի առնել:

Թիւ 1 ձեռագրին մէջ (տես էջ 2ա) Խնկոյ բառը՝ որ մի քանի անգամ կը պատահի, պէտք է կարդալ Խնկոյ. Ը-ի այս արտասովոր ձեւը պատճառ եղած էր շփոթութեան:

Թիւ 9 ձեռագրին մէջ (էջ 10բ) գրուած բ. լ. ծ. ֆ. եւն տառերուն հանելուկը պէտք է լուծել եղբայրագրով, այսինքն իւրաքանչիւր գրի տեղ այբուբենական կարգին մէջ անոր նախորդ գիրն առնելով. ք-ի տեղ -, լ-ի տեղ ի եւն. բաց ի առաջին հինգ տառերէն միւսներուն մեկնութիւնն է «է յ-ի-քին քրէ-լ յե-մ-ք-ոյ քե-րէին». «որը կարդայք յիշեցէք» - են վերջ գրուած տասը տառերուն, ինչպէս եւ առաջին 5 գրերուն իմաստը կարող չեղայ երեւան հանել:

Նոյն թիւ ձեռագրին «Ուղիղ եղեցին» - ի եղանակներուն մէջ թիւ 44ը կարդալ «առաւաւ երգ», փոխանակ ----- քերէ՛ ինչպէս տպուած է:

Թիւ 1 եւ 8 ձեռագրաց տառերուն ձեւը ԲՊԸ երէ-ն-քէր նշանակուած է. կարծեմ թէ այս ալ սխալ լինելու է. որչափ որ կրնամ յիշել երեք տարի առաջ տեսնուած ձեռագիր մը, առաջինը ք-ն երէ-ն-քէր է, իսկ ութերորդը ԲՊԸ երէ-ն-քէր:

Վուզէի ձեռագրացս հաւարածոյին մէջ յիշուած գրչաց, ծաղկողաց, կազմողաց եւն ցանկը կամ պատմութիւնը դնել այստեղ, ինչպէս ըրած է Վեր. Լ. Տաշեան, բազմահմուտ բանասէրն (Մայր ցուցակ. Վ., գիրք Բ. էջ Ժ-ԺԳ), բայց ձեռագրացս թուոյն նուազութեան պատճառաւ դանց ըրի. երբ ուրիշ այսպիսի փոքր ցուցակներ եւս հրատարակուին, կարելի է անոնց բոլորին համար միանգամայն ընդհանուր ցանկ մը պատրաստել:

Ի վերջ բանիս աւելորդ չեմ համարիր յիշատակութիւն մը ընել կարնոյ մէջ գտնուած մի քանի ուրիշ ձեռագրաց մասին. ձեռագրաց՝ ինչպէս նաեւ ուրիշ այլեւայլ հուսկեանց փոքր հաւարածոյ մը ունի Մկրտիչ Ի. ֆ. Պալարեան. այս հաւարածոյքը տեսնելու պատեհութիւն չեմ ունեցած զժրախտաբար: Ուրիշ հայու մը քով կայ բաւական հին աւետարան մը՝ որ հանրածանօթ է կարնոյ մէջ Շէկ Աւետարան անունով. այս աւետարանը սուրբ համարուած է եւ շատեր անոր ուխտի կ'երթան. ինչպէս որ ես եւս ուխտի դացած եւ ցուցակագրած եմ, բայց զժրախտաբար այս եւս Սանսարեան թիւ 44 ձեռագրին բախտն ունեցաւ: Նմանապէս երկու հին ձեռագիր աւետարաններ կան կարնոյ Շինոց գիւղը, որոնցմէ մին Սմբատ Բ. ի ժամանակ գրուած է, մի քիչ աւելի կրտսեր քան Սանսարեան թիւ 1 ձեռագիրը:

Էջ-ն-քէր, 6 դէկտ. 1898:

ՀՐԱԶԵԼԵ Թ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Ր Ե Ն Պ Ն Ե Ն Ո Ւ Ր Տ Ա Ն Ս Տ Ա Կ Չ Ե Ռ Ե Գ Ր Ա Յ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Փառանակ	Կրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
1	Տարաբար	Ք-պէք 240 (31x24), 0	Փոքն երկար	586	Արեւիկ քոչ	Արցուն	Արեւիկ քոչ	Ա. Կարապետ
2	"	334 (125x10), 4-5	բարձր	1323	Երեւան քոչ	Սիւս	Արցուն	Շարափայ, Տեղաբն, Ա. Կ.
3	Ք-պէք	186 (65x5), 2-5	ձեռք բարձր	1596	Պարսկաստան	Երեւան	Պարսկաստան	Պարսկաստան
4	Տարաբար	306 (125x9), 5	"	1695	Արցուն քոչ	Երեւան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
5	Ք-պէք	201 (12x10), 4-5	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
6	"	474 (27x18), 9	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
7	"	365 (30x5x13), 6-5	"	1656	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
8	Տարաբար	232 (20x5x24), 11	Փոքն երկար	1373	Պարսկաստան	Պարսկաստան	Պարսկաստան	Պարսկաստան
9	Ք-պէք	230 (12x9), 5	ՓՀ. սարսիկ	1658	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
10	"	271 (16x11-5), 5	բարձր	1394	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
11	"	220 (24x17), 5-5	ձեռք բարձր	1382	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
12	"	329 (14x10), 9	ՓՀ.	1073	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
13	"	318 (18x5x15), 6-7	ձեռք	1672	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
14	"	253 (25x18), 7	ՓՀ.	1596	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
15	"	379 (17x12), 3-5	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
16	"	317 (11x8), 6	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
17	"	162 (14x5x10-5), 3-5	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
18	"	166 (16x11), 4-5	ձեռք բարձր	1572	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
19	"	270 (14x9-5), 6	ձեռք	1383	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
20	"	71 (17x5x13), 3	բարձր	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
21	"	25 (21x10), 6-5	ձեռք բարձր	1680	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
22	"	183 (26x17), 4	ձեռք երկար	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
23	"	302 (15x9-5), 4-5	ձեռք բարձր	1740	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
24	"	416 (25x20), 5-5	ձեռք խոյր	1624	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
25	"	176 (21x10), 6	ՓՀ. բարձր	1384	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
26	Ք-պէք ձեռք	335 (16x11-5), 7	"	1384	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
27	Տարաբար	258 (26x10), 10	"	1405	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
28	"	241 (27x18), 7	"	1484	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
29	"	103 (27x5x20), 1-5	ձեռք խոյր	"	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
30	"	80 (18x11), 1	ձեռք	1832	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
31	"	76 (22x17), 1	"	1838	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
32	"	76 (22x18), 1	"	1839	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
33	"	209 (18x14), 6	ՓՀ. բարձր	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
34	"	266 (19x13), 4-5	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
35	"	226 (15x10), 4-5	"	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
36	"	227 (24x22-5), 1-7	"	1839	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
37	"	431 (16x11), 2-5	"	1651	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
38	"	307 (14x10-5), 4	"	1668	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
39	"	105 (14x10), 2	"	1668	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
40	"	100 (12x9), 3	բարձր	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
41	"	100 (12x9), 3	բարձր	ձ-ձ-ձ-ձ	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
42	"	156 (13x10), 3	ձեռք	1822	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան
43	"	11 (21x5x16),	ձեռք	1345	Արցուն քոչ	Պարսկաստան	Արցուն քոչ	Պարսկաստան

1.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ՆԼԵ = 986.

ԹՈՒՂԹՔ 220. Էջ 439: — ՄԵՃՈՒԹԻՆԸ 31 սմ. երկայն 24 սմ լայն. 9 սմ. հաս.: — ԳՐՈՒԹԻՆԸ. երկար. 1.5 սմ.: — 807. 23: — ՆԻԻԹ ՆԱՍՏ ՄԱԳԱՊԱԹ զՈՐՉԱԳՈՅՆ. մէկ երկու թուղթ միասն բարակ եւ սպիտակ — ԿԱԶՄ՝ ՚ին գործ. փայտեայ որուն վրայ անցուած է տեսակ մը նաստ կոմիտորի գոյն լաթ. հոնուք նաստ կաշի սեւ, անգարդ: Ըստէ վրան փակցուած էր սուրբի մետաղեայ պատկեր, որ եկեղեցոյն նուիրուեցաւ. յետոյ պատած են նասե սեւ լաթ: — ՀԱՆԳԱՄԸՆՔ. մարտ. անգարդ. թուղթերն երբեմն գեղնած, միայն սկզբէն եւ վերջէն 8—10 թուղթ եզերքները սեւցած բայց անփաստ. շատ տեղ նասե կտրուած էջեր. կամ պատուած եւ վրայէն կտրուած նաստ քամրակեայ թելով: Թէ կտրուածները եւ թէ կտրերը աստիճան գրողէն են. որովհետեւ թուղթ պակաս չկայ եւ կտրուած մասերուն վրայ զիր չկայ, այլ բաց թողուած է (էջ 93 156. 162. 166. 188. 250. 292. 296. 306. 320. 422). Էջ 396—398 գրերը մարած. տեղ տեղ անընթեանի: — ԳԻՐ կարմիր թանարով. միջին երկաթագիր, ասանց տառասիրտի. լուսանցքներու վրայ յիշատակագրութիւններ, անուն, խաչանիշեր, մեկնութիւններ, գրերու վրայ շեշտեր, կազմողին կողմէն ութ թուղթ մէյ մը գրուած (ար. քզ. զզ եւն), մին աշ եւ միւր ճախ էջին վրայ: Ստորեւ նշանակուած շորս աւետարանիչներուն նամակատասխան գրութիւնները. վերնագիր, զետեղագրութիւն եւն չկայ. սկզբնատասխանը նոյնազոյն եւ անգարդ: — ԴԱՏԱՐԻԿ թուղթ էջ 2—3 եւ 15 ուր վերջէն յիշատակագրութիւններ են գրուած. էջ 4—13 պատկերներ. կամարածեւ կոշտ զարդեր. որոնց տակ գրուած են կամոմները եւն. կամարներուն վրայ թղտուներ, կամար, կապոյտ, կարմիր, դեղին, սեւ գոյներով անճաշակ. էջ 14՝ շրջանակի մէջ խաչ մի՛ որ կը կամօզի կողովման իրաւուած եռանկիւն պատուանդանի վրայ: Յիշատակագրութիւնները սեւ մելանով են. նոյնպէս խազերը, շեշտերը, այբուբանները գարձեալ սեւ մելանով անցած են ՚ին կարմիր գրերուն վրայէն 328—348, 360—363, 426—429 եւն էջերը. ուրիշ տեղեր սոյլ ընդ մէջ քորզորով կրկնուած ինչ որ գրուած է կարմիր մելանով (էջ 19ք—20ա, 41—46ա, 133—138ա, 145—148, 213ք—217, 244—249ա, 387ք—342ա, 364ք—367ա.) — ԳՐԻԶ ԱԳԻԱԿ քսանմայ: — ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՆԸ քաղմաթիւ:

Մասեանս է Ա-Է-Գ-Բ-Ե, որ կը բովանդակէ էջ 4—5 կանոններու վրայ տեղեկութիւն, Եւսե-

րիտ կարգիւմնու եւն: 6—13՝ կանոն՝ սեւ մելանով, եւ կամարներու տակ. 16—142 Եւսեարան բոս Մասթէտի. 143—219 Եւսեարան բոս Մարկոսի. 220—347. Եւսեարան բոս Ղաւկայ. 348—437 Եւսեարան բոս Զովհաննու:

Աստիճան գրողն լուսանցքի վրայ մեկնութիւններ կան. էջ 25 (Մա. Գ. 16) այբազգեաց: 100 (ԻԼ. 17) կազմեցեր: 121 (ԻԵ: 24) տաղանան կէող անուն է եւ ոչ թուոյ: 126 (ԻԶ. 16) ախտեցին: 130 (ԻԶ. 53) Ղեզոյն: 175 (Մր. Է. 8) արմաւենի սփիւրիգ: 196 (ԺԲ. 14) զգլխոհարկն: 206 (ԺԳ. 12) պատէք. 222 (ՂԿ. Ը. 28) վտեայ (= տվեայ) սղջոյն: 231 (Բ. 41) պատէք: 370 (ԳՏ. Զ. 4) պատէք: 387 (Ը. 56) յնծոցաւ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՆԸ: — Բուս գրողն է էջ 142. «Չստացող սուրբ աւետարանիս շարժանայ յիշեմիք ի քրիստոս. եւ քրիստոս զձեզ յիշեցէ:»

2. էջ 437. «Փառք ամենասուրբ երբորդութեան յամենայն ժամ. ամեն. ի ՆԼԵ տաւմարիս Հայոց եւ իւր քահանայ ստացայ զսուրբ աւետարանս ի վոյելու. և որդւոց իմոց իւր և Էրեմիայ. և յազապ փրկութեան Հոգւոյ իմոյ եւ ամուսնի իմոյ Էրեմիայ: Եւրդ աղաչեմ զձեզ սուրբ քահանայք աստուծոյ որք ընթեանուք զսուրբ աւետարանս յիշեմիք զմեզ սուրբ եւ յնպուսակ աղաւթս ձեր. զի ողորմեցի մեզ քրիստոս յաւար գարտեան իւրում. եւ քրիստոս զձեզ յիշեցէ ընդ սուրբս իւր ամեն:»

Այս երկրորդ յիշատակարանին մէջ Եզիտ անունը նենգուած է. որովհետեւ գիրք սեւ է եւ թուղթն այնտեղ քերուած եւ ազատուած. նասե Եզիտ անունը երկու կողմը կը մնայ բաւական բաց տեղ:

Սրբիշերէ յիշատակագրութիւններ 1. էջ 2: — «Այս իմ գիր է Հ-Է-Գ-Բ-Ե որ տվի զիմ արա գարընցին արթն («) աստուածաբերն հարկնիք որ այլ տակ ս բեր եպս իտախմա տամ («) Ճ. պատ վկայութիւն զ-Է-Գ-Բ-Ե ու -Է-Գ-Բ-Ե տայութի: իմ Է-Գ-Բ-Ե ու Մ-Է-Գ-Բ-Ե:»

2. էջ 3: — «Զանուն աստուծոյ այս մեր գիր է: Բարեցեց մեծի եւ փոքրեր. որ ազապ զստանցան

փուչուսին հայրենիք վկայութիւն: պատկան ու ճի-
ծիլ. օր. խոնճիւրին: ու մեծուն է: ու երկու քեզկոր-
կեց: արհաւիր էրիցայ: ու Խաչատր: որ զիմաստ գի-
րեցի: ճ: պատաս: լուծմ էզ: սոյ որ ստել ու լսեալ
էր էն փուչուսի յայն սեղացն հանել:

3. Կոյն էջ: — «Գանուան աստուծոյ այս իմ
գիր է: Կոտշուս: ինչ որ ծախեցի: զիմ հարկերն
ի վանքն: վարդին: իւր արդեացն: արարուցի: ու
Խաչատր: Գ. . . (տարած. բայց ձեւն յայտնի է —
զարան) անայտեղն որոյ գրի գիտցի: զարան: ջրին: յայն
գեհն գինը կայ: որ այլ մարդ հետ: սոցայ: հաչի-
չուսի: ոչ կարարորդի: ոչ ազգական: վկայ Խաչատր
երեցն: արհաւիր: զարդ արարուցի: Միշտնի: ար-
հաւիր: ու Խաչատր: ու իմ Գրչիւրի: որ զգիրս
զրեցի: պահապանն սոյ, ու սոյ իտ: (Ռ. պահապ
= ստակ):

4. Էջ 15: — «Այս իմ գիր է: արհաւիր ու
Խաչատր (այս բառը մըն այս (?) գրով գրուած է) գեղիս
վկայութիւն աստուծոյ եւ իւր անկրուն: արևուն
չուն: Գ: մարգ: հայ: արար: Ք: կայիճ: ի պատաս-
նէր: ու մարգերս առար: թ: պահապ: պղծիս ու հիս
այլարիս ի վայրենորդին արար վկայութիւն քերդին: ու
արհաւիր: ու Գ: պատաս փոզդին արարն ենք արել
ի քարգ ենք արել: վկայութիւն. արհաւիր ու վայրե-
նորդին ու ամենայն բակացեց: թաղիսան կարի: ենք
արել ու սպիտակն արին մարգ գինը ենք արել: ու Գ:
սոյ: սկիտակն արհաւիր իրիցայն ենք արել: Գ: սոյ:
ակ: Լիցիցայն եւ լստանք ենք արել: սպիտակն արարն
» ու Գ: պատաս գեղիս ենք արել ու ճոնի խաղցին
մարգ առար: օ: ու Լ: պատաս ի վախի ենք արել
վարդանից ճոնի խաղցին մարգին:»

5. Կոյն էջ: — «Այս իմ գիր է արհաւիր Գաներս
եւ Խաչատր որդիս Խաչատր խաղց գեղիս որ արարն
զմեր արան կարգեր ու զմարգն մըն խաղց գեղին հայ-
րենիք ու առար ու առար: թ: պատաս արարն ու
մարգին վկայութիւն աստուծոյ ու Միշտնի Գրչիւրի:
ու արհաւիր ու արհաւիր արար: Կոտշուս:»

6. Էջ 142: — «Շաղին զարասարցի եւ մահ-
տեսի սէր Խաչատր կի ճի թճի Ռ. ճ. Լ. ոգոստոսի
Ծ որ նվիրակէի:»

7. Էջ 221—222: — «Գանուան աստուծոյ այս
իմ գիր է Գրչիւրի որդիցն արարուցի: որ ծախեցի
զարաս ծանիս: ու առի: ծ: ա. պատաս վկայ արարն
վկայ արհաւիր վկայ Խաչատր վկայ արարն
վկայ արարուցի ինչ որ այս բանիս ստել ու լսել
ոչ ազարարցի ոչ այլ ազգայիս ստել ու լսայ: ճ:
սպա:»

8. Էջ 347. — «Ստացող մեծագիտա կտակիս
զգարան արարուցի եւ զիս զհարն իւր զգարան արարուցի
եւ զիւր զտեղին մայրն Միշտնի, եւ զիւր կարգիցն ար-
արն եւ զքարն զարհաւիր եւ զազարն արհաւիր եւ զպայն
արհաւիր աստուծ թաղիս զար գանցանքն որ զայս
խաղցտակ. . . (մկ բառ արարած) կարգայ քս ամեն
ի Շի: (= 1058)

9. Էջ 387: — «Գանուան աստուծոյ այս իմ
գիր է արհաւիր որ տարայ ու բերի զայս գանն ծան-
նակ ու զիւր արարուցի որ զիկել համբերել: այս գանն
ծանանակիս եւ արհաւիր երեց ինն գաւարան սոյն ու
տարայ ինն գաւարան ու կարայ իմ գաննայն արար-
նայն լիբին ու:»

10. Էջ 388: — «Մտի արտի ու մարգի զրենայ
ու տան ու սեղու եւ ամենայն արարաց. այն հարասին
որ արարուցի երեցն այր ամեն արարուցն արարուցի երեցն
զարայր երթայ արարուց ու մարգով այր ամեն եզ այր
զիմակով: վկայութեամբ: այ: ու արարուցի (այս բառը
գրուած է յետոյ միայնով արարած): Գ: ճ: Ծ: . .
հայրագետցն (= հայրագետցն) ու վկայութեամբ . . .
(անուն մը արարած) ու արարուցի որ արարուցի: յանգստ
ու արարուցի որ այս բանիս վկային. որ այս բանս բաժին
չկայ. ու թէ բաժին կայ նայ: արարուցի բաժնի. ար-
արուցի բաժնի չկայ որ այս բանիս: գաւ: Եւ մարգ շարնէ:
ոչ հարգարարարի ոչ ազգական ոչ այլ մարգ հետն
արայ գաւ: շարն որ գաւ: արհաւիր: պահապանն սոյ: ու
սոյ: ու լուծք մեզն ու ծառայն որ զայս բանս յիշ
նպզ վկայեացեալ: սոյ:»

11. Էջ 7: «Ողորմ աստուած Կոտշուս իրիցու-
ի քս զարարեալ:»

12. Էջ 13: — «Գանուան աստուծոյ այս:»

13. Էջ 13: — «Փառք աստուծոյ ամենակա-
րողի» (ստակին զրեցի):

14. Էջ 331 եւ 341: — Տէր:»

15. Էջ 333: — «Թնա» (ստակին լուսանցքին
սակ. մազարարին կարուած սեղո):

16. Էջ 342: «Տէր ասոց զիս որդի. (նայն կեր-
պով:»

17. Էջ 409: — «Ասացի ընց:»

18. Էջ 429: — «Ծառայ արար:»

19. Էջ 421: — «Գանուան աստուած այս մեր
գիր է արարուցի որ ի պարայ. . . հետ իմ փեղն նայ
սոս (?) . . . մտան ու մարայհամ էր: նորայ. . . պար-
այց ոչ այլ իրայ ոչ եւ ոչ իմ գաւակ ոչ իմ խիսն. . .
այլ մարգ ով որ այլ գաւակն ու արմն սոյ. ճ: սոյ:
. . . սոյն սոյն վկայ արարուցի որ արարուցի. . . (մեծ մարգ
ընդուն. անստակի):»

20. Էջ 435: — «Գանուան աստուծոյ մեր գիր
է: արհաւիր ու արարուցի որ զիմկեցար: զմեր հայ-
րենիքս: գանն առ. . . արարն ու մարգանքն ու ազգան
արարուցի է . . . սակ անգարն: արարուցի: արար-
ան. . . եւ արարին: ու առաւանն արան ու . . . ծախ-
անքն: արարուցին: անայ սեղ. . . ին: անայտեղն: շ. . .
(էջ 436. շար.) արարուցին անկա: կրճիսն ու քա-
րուսին մարգերն արարուցին է վկայութեամբ աստուծոյ
արարուցին ու արարուցի արար իրիցու: արարուցի իրիցու:
արարուցին ու իմ) արարուցի որ զգիրս զրեցի: որ այն
արարուցին սոյ: սոս. . . բաժնեցին. որ թէ այլ սել
ու լսել ային են, եւ ճ: սոյ: պահապանն սոյ եւ այն
եզն ալ եւ մարգն այլ բաժնեցին:»

21. Էջ 437: «Գանուան աստուծոյ այս իմ գիր
է արարուցի. . . կցի ի արարուցի: զգարուցին: քս պահապ ու

զհարիւր սպիկն: Բէ... հոգոյն: կէսն: Ի... հոգիս կէսն վանն այն զյր տաւ իմ ի... տեղին հրամայեցին թէ բղ... վնարէ: ու տուա... (Էջ 438, շարունակ) ստաս են տեսար ու գոյս հոգոյս... յեզատ հանար: որ այլ գիշեր: վկայ... սէս: վկայ կածուկ: վկայ... ի կածն իսնայ գեղն: վկայ... քնն: վկայ... վկայ կա շէրէր կա այս տեղն զգիրս գրեցի որ գոյս... հարիւր սպ: ... (նոյն էջ ուրիշ լուսանցքի վրայ) բղարգիրս այլ բաժնեցոյք...: անու սեզոցն... ճակ մի արար... կրճիկն... ուսն վիճակ բղարգիրն ու բղ... ուսն գ... ու շ... սոգու քնն: սեզոցն: ու: շ... ու շ... ու շ...:

22. Էջ 439: «Բանուն աստուծոյ այս մեր զեր է սեպիս քահանայիցն եւ տանուտեղաց որ իւր... ու... հաշիւ արարին. ընդ միմեանս: զինչ աստուած մեզ հոգի կա հաշուեցար: զգրեցին, զարտերն բաժնեցոյք զինչ իւր... ճակից էր վարարել: Ծա...

բեցար: այլ հաշիւ չունին ընդ միմեանս: (Մատոյ Մա... կարեն վերջ կկամ յիշատակագրութիւնները մեծ մասով փաստած, աւրուած կամ անբնականի են:)

Այս ձեռագրին մէջ քանի մը թուղթ կար (2-15 եւ 328-329)՝ ուր անորոշ կերպով գրեր կ'երեւային. յայտնի է թէ ձեռագիր մըն էր սրբուած եւ յետոյ այն աւետարանը գրուած, ուստի ինչպէս: Միջոց շունեի այն գրերը մէջտեղ հանել տարու, ուստի եղանակ մը մտածեցի եւ յաջողեցայ. շատ ջրաս սեւ մեջան՝ մասով թեթեւակի տարածեցի մազազաթին վրայ, անորոշ գրերը սեւցան եւ յայտնի տեսնուիլ սկսան: Բազմաննեակն մաս մըն էր (ԺԼ. 28) — Է: ամին զՅիսուս ի վանայն կայիափոյ կէն: Նոյնպէս Պօղոսի առ կղզոսոյիս թուղթէն Կլուսի Լ, Կլուսի Կ, զորմեր աւելարդ համարեցի հոս առջ բերել:

2.

ՇԱՐԱԿՆՈՑ, ՏՕՆԱՑՈՅՑ ԵՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱՑՈՅՑ

22Ի = 1323:

ԹՈՒՆԴՐ 334. Էջ 21 նշանակուած: — ՄեծՈՒՐ ԹԻՐԻՆ 13.5 սմ. երկ. 10 սմ. լիւ. 4.5 սմ. նստ: — ԿԸՂՄ՝ փայտ վրան ամբողջ կաշի անջուած: — ԿՐ պարունակէ երկու գիրք: Ա.ք Եսայակնաց. 22Ի = 1323 թուակնակն. — ԹՈՒՆԴՐ՝ 271: — ՆԻԻԹ՝ բարակ մազազաթ սպիտակ եւ փայլուն: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ անանց տասնասիսակի: — ԴԱՏԱՐԿ թուղթ միայն էջ 18, տող 25: — ԴԻՐ՝ սեւ թանաքով, բոլորգիր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՆԱՐԿ 144. — ԴԼԵՂԱՐԿ 10. — ԴԻՐԷ՝ Յովսէփ քահանայ: — ՏԵՂ՝ Սիս:

Իսկ երկրորդն է ՏՕՆԱՑՈՅՑ եւ աւետարանաւորաց. թուակնն անյայտ, բայց տուաշինէն անշուշտ աւելի յետոյ: — ԹՈՒՆԴՐ՝ 63. — ՆԻԻԹ՝ բարակ մազազաթ սպիտակ եւ փայլուն: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ անանց տասնասիսակի: — ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ առջինն մէկ եւ ետեւն յինց էջ. տող 22: — ԴԻՐ՝ սեւ, բոլորգիր: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՆԱՐԿ 9, ԴԼԵՂԱՐԿ 2: — ԴԻՐԷ՝ անմանոթ: — ՆԵԼՈՒՅԻՆՆԱՐԿ՝ ան լուսանցարութիւն չկայ: — ՍԿՐԻՆԱՏԱՆՑԱՆՆԱՐԿ՝ զարդարուն, սկզբնատողերը՝ կարմիր թանաքով. ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՆԱՐԿԻՆՆԱՐԿ՝ շատ զնդեցիկ, մարուր եւ սիրուն, մաշակատր. մանասանոյ երկրորդն մէջ: — ԿԸՂՄՈՂ՝ Պօղոս քահանայ:

Ե. Ըստին գիրք՝ ՇԱՐԱԿՆՈՑ, Նախարան էն շունի. առաջին էջին ճակատն է. «Կանոնի Եզրութեան Ըստուածածնին ի յովակիմս եւ աննոյէ կէկակեմեր թ: Գրիգորի կաթ. եւն:»

ՅԻՇԱՏԵԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԷ: 1. Ամենն վերջ հետեւեալ յիշատակարանը. «Փառք սուրբ երրորդութեանն եւ միոյ աստուածութեանն Հաւր եւ Որդւոյ

եւ սուրբ Հոգւոյն Ամեն. զբեցաւ եղանակաւ սր տասն ի թուակնութեանս հոյոց եւ ինն հարիւր եւ եւթասնասուն եւ երկուքն, ... ի հայրապետութեանն: Կ... արդ շոգւոյն ձեռամբ սուսանուն քահանայի շէրէր. արդ աղաչեմ յիշել ի մեզոց թողութիւն ինձ աստուած եւ երասն իմոյ շուն ընդ որք յիշողաց հարիւրապետիկ տացէ տէր աստուած ամեն: Գարնեալ աղաչեմ յիշել ի տէր զգրեցին աստուած շարակնոցիս. զտէր շունն եւ զճնազան իւր շիւր... եւ շուն... եւ զամենայն արեամբ մերձաւորն իւր որ է աւրհեալ յախտանս ամեն:»

2. Այս վերջին տողերը «Գարնեալ աղաչեմ... ամեն... գրուած են յետոյ. այդ գրերուն տակ ուրիշ գրեր կան, որոնք այլ եւս չեն երեւար. բայց «ամեն... էն վերջ՝ վրան ուրիշ բան չէ գրուած, որով բուսական յայտնի կ'երեւան. թէ եւ մէկ երկու բառ ջնջուած... «Չի տացէ նոցա տէր աստուած շ... թիւն (թերեւս շորհք եւ խաղաղութիւն) հասանել ի զրա քահանայութեան եւ որք ի մաւր ուխտաւոր են եղեալ արացէ նոցա աստուած ի հասուցման բարեաց զ... արքայութիւն արդ որ կարգայք... ացէք յիշել արժանի արարէք զգրեցող... եւ ձեզ յիշողաց հաղարապետիկ տացէ տուողն բարեաց. ամեն: Ըստ յաջորդ երեք էջերուն վրայ՝ որոնք առաջ անշուշտ դատարկ էին, ուրիշ մէկը աւելցուցած է. «Այստար ընդ... այստար զերրորդութիւնդ երկնն նահատակաց դատարգոսի զգրաբոսի եւ զանգրոնիկոսի զջան աւարինարար վանն ք ժուժկալութեան» եւն շարակնը:

3. Երբորդ էջին վերջը գրուած է կազմողին կողմէն հետեւեալը. «ի թվ. ՉՀԲ կազմեցաւ ստառ երգարան որ կոչի շուրճ ձեռամբ նուստտ քահանայի պաշտօնէ արդ ազաւեմ՝ դամենեան յիշեցէք յազաւ թո ձեր զիս զպաշտոնս քահանայ եւ զօրբաւեր եզրայրն իմ՝ զպաշտօնս քահանայ եւ զծնողն իմ եւ որք յիշէք եւ մեզայ թողաթ իւն ինդրէք եւ ինքն քրիստոս ձեզ ողորմեացի եւ նմայ փառք յախտեանս ամէն: ի թվ. ՉՀԱ...»:

Բ. Երկրորդ մասին առաջին էջը՝ որ դասարկ է, կը կարդանք. «Սանատարեան Վարժարանի թանգարանին նուիրել Մկրտիչ Խ. Պալար ի կարին 15 ապրիլ 1887:», Երկրորդ էջը՝ կարմիր գեղեցիկ գրերով՝

«ՏԵՒԵՆՑՈՅՑ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԵՆԵՆՑՈՅՑ. Եւ կարգաւորութիւնք: Եւ հրահանգ տերունական տօնից: Զոր եղեալ եւ սահմանեալ է Արդոյն սահակոյ հայոց հայրապետին: Զոր ընկաւեալ ի նմանէ հասուցին առ ձեզ նոխնիքն մեր. Յուն վարի. Ա. կազմող է: Ի. Ե. Ծրագայուց է: Ի. Զ. Ծնունդ է տեանն մերոյ յիսուսի քրիստոսի: Եւ չուր արհնէք:»

Գրքին վերջը կը կարդանք.
«Ոսանաւոր խրատ. ուսիր.»

Ի Թուականը կը գրուած որ այս Պօղոս քահանան չէ թէ հիմակուան, այլ ուրիշ հին կազմ մը կազմած էր, եւ այն ալ միայն առաջին գիրքը. որովհետեւ յիշատակութիւնը առաջին գրքի վերջը գրուած է, եւ մանաւանդ որ երկրորդը ՉՀԲ թուին վերջ գրուած է:

Արդ՝ պատուիրեմ՝ կարգայ եւ տես. եւ խրատեմ թէ միտ դնես. որտի մտք զաստուած սիրես. եւ զպատուիրան նորա առնես: Զտօնացոյցս լաւ պահես. եւ զամենայն տօն տեսանես. զժամատեղն ժիր պահես. զօրքն սրբոյ տանի. պատուես:

Ըննահասակն յիշատակես. եւ սաղմոսիք միշտ ազօթես. շարականս. արհնարանես, եւ զպատմութիւն նոցա պատմես:

Եւ խունի անուշ մատուցանես. եւ ի տաճար նոցա մրտես. ջահ լուցանես եւ մամ վառես. եկեղեցոյ աւել ավես:

Այս բաւական է թէ յես. եւ ասուծոյ միշտ ծառայես. եւ անխափան զոյս կատարես. զուրբն ասուծոյ ուրախ առնես:

Յորժամ զկենցաղս վճարես. նոցին փառապարհ հասանես. զարքայութիւնն ժառանգես. զաստուած նորօր փառաւորես:

Արդ՝ պարտաւ լալազին ես. զգաւածեալ զձօսս յիշես. եւ զու յիշեալ ի տէր լիցիս. յորժամ տեսցես փառք յերկրիս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: Ասկէ վերջ նոր ձեռագրով գրուած է «Գրքոր» որ ընթուած է. անոր սակ կնիք, ուր կը կարդանք մահանի Բ.Բ. Վերջի 5 դասարկ էջերուն Քջ կայ նաեւ 4 սող զիր՝ որ ընթուած է. կը տեսնուին միայն «վաղթէն... առ շարականս:», իսկ վերջին էջը երկու կնիք՝ երկուքն ալ նոյն անձի եւ նոյն ձեռով. ուր կը կարդանք: — Ա. Բ. (Միտք):

3.

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս

ՌԻԵ = 1596:

ՌՈՒՂՔ 186. էջ 366: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՔ 85 սմ. երկ. 65 սմ. լին. 25 սմ. նստ: — ՏՈՂ 19: — ՆՈՒԹՔ ըստնակեայ թուղթ: — ՆԱԶՄՔ փայտեայ ամբողջ կաշուատ քրքրուած: — ՀԱՅԿԱՄԵՆՔ ըստնակեայ մարտ. ստանց տատակաւի. 1 ՈՒՍՆՑԱԶԱՐԻՔ 56. ԳՂԵՆԶԱՐԻՔ 8, ոչ այնքան լաւ: — ԳԱՏԱՐԻՔ թուղթ 4 էջ սողնելն եւ 3 էջ ետելն: — ԳՈՒՐ սեւ թանաքով, քոլորգիր մանր. — ՍԿԶՐԵՆՑԱՆՆԻՐՆՈՒ ՍԿԶՐԵՆՑԱՐԻՔՆԵՐԸ կարմիր: — ԳՐԻՔ ԹՈՒՄԱԹՅԻ Պետրոս արեղայ: — ԳՐՈՒԹԵՆՆՈՒ ՏԵՂ երգնկայ: Նախարան եւն շունի. էջերը նշանակուած վերի կողմը, մինչեւ 42. յետոյ 44 եւն. առանց նշանակելու 43. 235 էն սկսեալ թուերը կը նշանակուին վարդաւանդազրութիւն եւն չկայ: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ սկիզբը շորս պարտալ էջերն մեկուն վրայ գրուած է. «տաննը յուզը փարսոյ ըստնակեայ տրի յուզը փարս բաթանթ տրիք, սեւ մկանով. նոյնը մտախտով ուրիշ երես մը: — ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԻՔ կայ ըսն զըջն եւ օտարները:

Մատենան է Սաղմոսքան, ըստ սովորութեան: Սաղմոսներէն վերջը կու գան քանի մը ա-

զօթքներ՝ Աստուածածնի, Սիմեոնի ծերունոյ, Մանաթի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 357. Գլխաւոր յիշողութեան, բուն զըջն «Փառք համազոյ անբաժանելի որ. երբորդութեան. հաւր եւ որոյ եւ հոգոյն սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յախտեանս յախտեանց ամէն: Աւարտեցաւ սաղմոսարանս ի թվին. ՌԻԵ. (= 1596) ողոստոս անոյ ժ.Ղ. աւրն շորքը շարաթի. ի դուռն որ. կիրակոսու. եկեղեցոյց զաւառն երգնկան. ձեռամբ թոխաթցի. անարժան եւ անպիտան. հոգոյ հաստար պետրոս արեղայ, անմեղազիր լերուք եղբարք. խնայ ըծրեցայ. որ զիրն մանար է. զի կար մեր այս է: Փառք յախտեանս ամէն:»

Մնացեալ էջերը տարբեր գրով են եւ տարբեր նիւթով. տեարակ մըն է առանձին՝ որ կը պարտանակէ՝ Հաստով խոստովանիմ, սկսեալ «Վան մերոյ փրկութեան խաչեցար եւ թաղեցար եւ յա-

րեար ի մեռելոց... յիշեալ զիս յորժամ զաս եւնոյն տողերէն:

Հաստատվեն վերջը: «Ողջոյն քեզ մարիամ լի շնորհօք ար. բնոյ քեզ ահլ. ես գու ի կանայս եւ ահլ. է պատու յորովայնի քո յս. քս. սր. մարիամ մայր այ. բարեխօսեա վս. մեր մեղաւորաց այժմ եւ ի ժամ մահու մերում ամէն: Քօ. նազովեցի թագաւոր Տրեկոյ գու պահեա զմեզ խա-

ղաղութբ. ի զիշերիս սյամիկ եւ ամ. ժամու փրկել զմեզ ի փորձութենէ եւ ամ. փոսնոցից մերոց ամէն:» Եւ աւելի վերջը. «Ի թվ. ՌՄԼԷ (= 1788) ի օգտաստի յիշակէ սր. սողմարս արցւ. սնանիկին եւ իւր կողմն. եւ համան ննջեցելոցն սր ես սր. մկրտիս բարոքապէս վայելեացէ ամէն:»

4.

Շ Ա Ր Ա Վ Ա Ն
ՌՃԺԵ = 1666.

ՔՈՒՎՈՒՄ 366. էլ չէ նշանակում: — ՄՈՒՄՈՒՄ 12-5 ամ. երկ. 9 ամ. լին. 5 ամ. հաս: — ՏՈՒՄ 23: — ՆԱԶՄՓ փայտեայ՝ զօրսէն կաշիով եւ ներսէն մետաքսով պատուած: — ՆԻՆՈՒՄ սպիտակ եւ փայլուն մազաղամբ: — ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ շատ մարտի, սասնոց տասսիսակի: — ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ ընդ ամէնը 3 էջ: — ԳԻՐ՝ սեւ թանաքով քոլորգիր: — ԱՍԻՍԱՆԱՅԱՅԱՐԿ՝ 150, ԳԼՅԱՆԱՅԱՐԿ՝ 10. 3 մոծ ԳԼՏԿԵՐ՝ ամբողջ էջի վրայ. մին Յովակիմ եւ Աննա. միւսը՝ Յարութիմ Բրիտտոսի. եւ երրորդը Հոգեգալուստ: — ՍԿՁԲՈՒՍԱՆՈՒՄՐԷ՝ զարդարուն, գեղանկար. ՍԿՁԲՈՒՍԱՆՈՒՄՐԷ՝ կարմիր թանաքով պատկերները շատ գեղեցիկ, փայլուն եւ պայծառ գոյներով. մուշակաւոր: — ԳՐԻԶ՝ չէ յիշուած: — ՏԵՂԻՒՄ ԵՐՆԱԿ ԵՍՈՒԹ զիւղ: — ՏԵՂ՝ Եուշան:

Սասնեանն է Շար-Ինոյ:

ՅԻՇԱՍՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ. — 1. Օտար գրչէ «Յիշակէ այս գեղեցիկ շարակնոցս հըռիփիմեա կուսին եւ իւր ծնողացն լրբիմին ի դուռն սր. նիփկին. թիւ. ՌՃԿԸ» (= 1719):

2. Բուռ գրչէն «Չքանկացող պատուական շարեալ ակնոցս, զբարեմիտ կուսակրօնն շուշանն՝ սր զերմեանանց սիրով եւ զբեղ զշարակնոցս յիշատակ հոգոյ իւրոյ եւ ծնողացն իւրոց. եղբարցն իւրոց եւ ամ. արեան մըւրցն. որք հանգիպիք սմա յիշեցէք աղաչեմ. միով ամ. սղորմայիւ. բնոյ նմին գրազմանեղ եւ զգերեալ հոգով գծոցս յիշել ժամեմ: թվին. ՌՃԺԵ» (= 1666):

3. Գարձեալ նոյն գրչէն շարականներուն վերջը՝ «Աւարտ հասուցողին փառք ամէն:»

4. Ի վերջոյ ԳԼՅԱՆԱՅԱՐԿԻ յիշուած. «Յիշատակարան գրոցս Փ... (Բ... էջ ԸԿ-Է) բոլորեցուն զոյս... (Գ... էջ ԸԿ-Է) միանձնեայ եւ մարան զօրութե. համայնից գուսնութե. հարթ եւ հաւասար փառակցի. որոյ երբորդութեն. կղակի եւ միանական արութեն.: Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս եւ յանբու յաւիտեանս. եւ անգր քան զյաւիտեանս յաւիտեանս ամէն: Որ եւս կարդաւ թի. անձին բազմանցի եւ քան զընաւս նուաստի մեռեալ մեղօք գերեալ ողորմ. հասանել յաւարտ սր. երգարանիս սր կռի շար-Ինոյ.

որ է շարեալ ան պատուական զուարթարս հոգոց. կղեւ զբու սորին. ի թվականիս հայոց սեռին, երկ քառեակ եւ երկ հարիւրի. երկ յարեան եւ երկ հընգեակ ի նոյն յարի. եւ հոգ այլ թիւ յարարարգի: Ամսեանն յուսայ յուսիս քառեակ հոգեակ եւ քառակի: յերկիրս սր է երբնակի գեղոս սր շուսթ վերակոչի. բնոյ հովանեա սր. ամածնի. եւ սր. զբեզոր յուսուորչի. ի հայրապետութե. հայոց սր. ամսուոյն էջմիածնի. ՏՆ. Ետեղոց կամուրջիս. եւ ամսուականութե. մերոյս նահանգի. առաջնորդութե. սր. կարապետին Իսայեայ բազմափոստակ բարունակեան. եւ յաջորդի նորին Աստեալ վարդապետին:

Գծագրեցաւ տառս ցանկալի ձեւամբ ուսմէն անարհեստի. մեղօք լըցեալ յոյժ զպրալի. սր շուսի կարողութի. միջ կեան գրուանի. այլ ապուստին յուսուլով. ողորմութբ. նորին աւարտեցի: Ի խնդրոյ եւ արգեալմբ մանուանոց ջերմեանանց սիրոյ եւ բազմամբ հոգով ցանկացողի. եւ եռափափազ անկամաճ ստացողին սրբասէր եւ բարեմիտ շուշանին: Որ ստացաւ զպատուական շարս ակնոց. եւ գանձս անկողողակի: յիշատակ եւ ի փրկութի. հոգոյ իւրոյ եւ ծնողացն իւրոց հօրն բայիշին մօրն իւրմին եղբարցն հոգեւոր սիրեցելոյն եւ արեանաու մերձաւորն Արիստակէս վարդապետին. եւ հարազատին մանուկին եղբորորդոցն տողմըին

Գատերցն եփրսինին նակիին
Բերցն մըւսթին եւ մարիամին զանագանին հուսիսին թառանին պատոյն տողմըին. մամոյն նակիին. եւ ամ. արեան մերձաւորոցն կենդանեացն եւ հանգուցելոցն. զբու գրեցար եւ զբ մեացին թամամին: Կը արգ՝ եւ ամենամեղ եւ նուաստ. անուամբ միայն կուսութե. եւ զարժով թափուր գոյով. յոյժ սիրով եւ փափագանօք ստացայ զշարակնոցս ի հարալ արեանոց իմոց յիշատակ եւ փրկութի. հոգոյ մեղապարտ շուշանիս. Արգ յերես անկեալ արաստուալից զիմք աղաչեմ զոր. հանգիպողոյ. որք հանգիպիք սմա կարդալով կամ որի նակելով կամ ի վերոյ հայելով բոլոր սրտի. եւ ի բերանով ամ. ողորմ ստացէք մեղապարտ շուշանիս. եւ ծնողացն իմոց բաշխիլին իւրմին. եղբարցն իմոց Արիստակէս վարդապետին մանուկին եւ որոցն իւրոց տողմըին

են. եւ խրատաւած սիրես. մնացողոցս լուս զփանաւեզն առես: Եւ սաղմոսիք արանես, եւ եւ ի սաճար խառես. եկեւ. Եւ սասունոցս կատարես. նոցին փաժտանոցես. զգաւածեալ լիցիս. յոր վէ վերջ նոր ամ է. անոր Բ-Ք: Ա երջի սող գիր՝ որ ն... առ շա- երկուքն ալ ք: — Ա. Գ. Երուսուոյ, 57. Գ. Ի... զ հոգոյն սրբոյ սենից ամէն: Գ. (= 1596) ի գուռն սր. ան. ձեւամբ զայ հասարարք. ինտար ե: Փառք եւ սարբեր կը պարուսալ «ժամս ար եւ յա-

Բերցն իմոց մրուսթին մարիամին եփրոսինին,
 Էւ աճ. արեան մրեւոցն. մերոց. եւ ձեզ յիշու-
 զացդ. եւ ձեզ յիշերցս ողորմացի քս. յոյսն ամենի.
 եւ զթասցի ի հոգիս մեր ի միւս անգամ գալբստեանն
 իւրոյ յահեզ ատենին ամեն: Գ՝ձԼ. յիշեցէք ի մարբա-
 փայլ յազօթն ձեր. զուսուցիցն իմ եւ զհոգեւոր մայրն
 զեղիսարէթն հանգուցեալն առ քս. եւ զքոյրն իւր մա-
 ռիամն. ընդ նոսին յիշել մազթեմ գրագմամեզ եւ ամե-
 նափարան սգով զերի զզգճոգս եզկէլի եւ զճնօղն իմ
 եւ զեղբարսն. եւ զամ. մերձաւորսն Ամեն: Աւարտեցաւ
 թժիկն ՌճժԷ. ի փոս. քի:
 Եկողյ ձեզ էջ պարագ, եւ զերջը Վեճացու սցե

մեծի ուրբաթուն, եւ զերջին էջին վրայ նոր ձեւագրով.
 “Այս շարական սոյն օրէն եւ միշտ կարին Սանասարեան
 վրճարին կզերարերի: Եակոր Տէրարթիեան. 1888 յն.
 15 Ա.ան:”
 Շարականներու կարգին ձեջ կան նաեւ սա երկու
 յիշատակութիւններն առաջին գրչէն:
 “Չգերեալ հոգով զճողս:”
 “Չքանկացող եւ զերմեւանդ սիրով ստացող
 շարակնոցի կուսակրոն շուշանն եւ զճնօղն իւր յիշե-
 ցէք առ քս. յոյսն ամենի ընդ նմին եւ ուշամտաց ա-
 նարհեաւ զերեւալ հոգով զճողս եզկէլի:”

Ճ.

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն

Անյայտ: — ԺԶ—ԺԷ գարևն:

ՅՈՒՂՅՈՒ 291. Էջ չէ նշանակուած: — ՄԾԾՈՒ-
 ՅԻԻՆՆՆ 12 սմ. երկ. 10 սմ. Լին. 4-5 սմ. հաս: — ԳՐՈՒ-
 ՅԻԻՆՆՆ ըստական մարտ: — ՏՈՂՆ 23: — ԳՅԻՐՎ սեւ թա-
 նաքով, քորթողի: — ԿԸԶՄ փայտէ կաշիզատ: — ՆԻՆԻԹ
 թուղթ: — ՀԸՆԳԸՄԱԸՆԷ քորթուած, նիւցած. սաղնուէն
 եւ ետեւէն 2-3 թուղթ սեւցած. վարի կողմէն այրած,
 բայց զտիրը քիչ մաստուած. սառածիւր շիւթ: —
 ՍԿԶԲՈՆԱՏԱԹՎ եւ ՍԿԶԲՈՆԱՏՈՂՆ կարմիր թանաքով: —
 ԼՈՒՍԱՆԱՅԱԶԸԸՐՎ 140, զլիտագարդ եւն շատ տղեղ եւ
 անձնաշիւ. տեղտեղ լուսանցարտիթիւն եւ յիշատակար-
 ան: — ԳՅԻՐԱՆՆՆՆ առ նասարակ նիւցած եւ աղտոտած է:
 ԳԻՅԸ մարզան ստրկուագ:

Եւ նոստ աստուրիկն ձեւն (Մացեալոց սյրած). “այժոյ
 լեղին ու նիշատին շաղէ. ուր քառ մաղ բսի.”
 4. Շարականներու վերջը պակաս թուղթ կայ.
 յետոյ կու գայ երկու թուղթ որու վրայ հաստ անձնանի
 եւ կոշտ ձեւագիր մը կայ. նոյնպէս շատ զրի փորձ. “մի-
 միասական (= միարան) ար. վարդանն բերից աշոյ ար մի
 յոր հոգուն եւ գնացի կամ կարգացի գուգ հոն առի
 ու իմ եղբարն ար. տիրացու. սաղաթթէլ (= սաղա-
 թիկէլ)” “սրվ. բարեւ. ար ով ար կարտ” “պատ գրու
 այս է որ” “յիշատակէ սէր վարդանին նրսէսին որդան”
 “երանի աղբատաց զի նոքա” “աւետիս կարապետս
 վանէս մացանցի զազար կէհի եւ կեւասաթ” “պետրոս
 քիչ ար. պոպա” “մունան... ընտա... պիր սուսա...
 ստիշ... պէճա... (կէսը պատուած):”

Մասնանս է Հ-ը-ը-ը-ը-

Առաջին էջը Մասթեասի առաջին գլուխն է,
 2րդ էջը գառարկի, բայց գրի փորձով լցուած է յե-
 սոյ. այս թուղթը կազմուէն գրուած է անշուշտ:
 Եկողյ զերջը կը սկսի առանց նախարանի եւն.
 “Երգեցէք որդիք սիրովի...:”

5. Այս պատուած եւ փոսած էջին վրայ է նաեւ
 էջ-...-ը յիշուածը՝ առաջին գրողէն: “...երգարան
 յիշեցիք... յոք ար. սամ... (գու)սարն իւր գճու.թիկն
 ...ցհայտլ արթեանցն եւ... բուս ստրկու. աղին ի վայել
 ...եւ յիշատակ ննջեցելոց եւ աճ... մերձաւորաց. ոչք
 հանգիպիք... հարեւանցի տեսանէք միով... զու. յիշէք
 նոյնպէս եւ գուք յիշել. լինէք... յ. մերոյ ար է աճլ.
 յւանս. ամեն:”

ՅԻՇԱՏԵԱԿԵԳՐՈՒԹԻՒՆԵՔ. 1. Օտար գրչէ.

“այտար յաթոս փառաց ընդ հասր ծընանի” նոյն էջին
 շարականէն օրինակուած անոր մտ նոյն գրչէն “տիրացու
 վասն (= վարդան): — “մատիկ վարք” “աւերել”
 փառաստրել անուն քս, եւն. նոյնպէս զրի փորձեր հոս
 ու հոն. բոլոր շատ կոշտ եւ տղեղ գրերով:

2. Բուն գրչէն “Էւ վարդան գրիշս յիշեա...
 “Էւ եզկէլի վարդան ստրկուագս զճող սորս յիշեցէք ի
 սր. աղաթն ձեր. եւ ծընողաց մերոց ողորմ սասցէք:”

3. Օտար գրչէ. — “Էս բարեթիցի գրիգոր
 վրդգոս. կիի յարբ. գուգն մացուցանց ՌՎՃԺԳիին
 (= 1765) յունվարի մէկին օրն շաի. յիշատակէ ծընարն

Գրքին գրու.թեան թուականն անշու. շա պատուած
 մասին ձեջ կը գտնուի. ուստի եւ որոշ չեւք կրնար
 գիտնալ. բայց բարեթիցի Գրիգոր վարդապետին թուա-
 կանէն (ՌՎՃԺԳ = 1765) կը գիտցուի որ այդ թուա-
 կանէն առաջ է:

Ամենէն վերջի թուղթն ալ՝ ար կազմուցին կազմէն
 է. աւետարանի մը Մնացորդն է, մանր գրով, սեւ թա-
 նաքով եւ երկսիւն, իւրարանչիւրը 2-5 սմ. Լին.
 6-5 սմ. երկ:

6.

Յ Ա Յ Ս Ս Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Ընդոյտ, ԺՁ-ԺԷ գարկն:

ԹՈՒՂԹ՝ 474. Էջ չէ նշանակում: - ՄեծՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ 27 սմ. երկ. 18 սմ. ԼՄ՝ 9 սմ. Նոտ: - ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ երկրին, իւրաքանչիւրը 20x65 սմ.: միջին
լուսանցը 1 սմ.: - ՏՈՂ՝ 27: - ԳԻՐ՝ իտալ. բարձր.
սև թանաքով: ՄԿՉԲԱՏԱՆՆԵՐԸ իտալ. և կարմիր
կամ կապույտ թանաքով, անկարգ: - ԳԻՍԱՉԱՐԻ, ԼՈՒՍ-
ԱՆՑԱՉԱՐԻ՝ զարդարուն զի՞ր՝ գրքին նակաւոր միայն:
- ՄԿՉԲԱՏԱՆՆԵՐԸ՝ կարմիր: - ՆԻՒՅ՝ Նաստ թուղթ:
- ՆԱԳԱՄԱՆՆԵՐԸ՝ մարմար, ստանց տառապատկի, վերջին
բանի մը թուղթ պոկատ: ԳԻՏԱՐԿ թուղթ շիւղ: -
ԿԸՂՄ՝ կաշեպատ փայտէ: - ԳՐԻՉ և թՈՒՆՆԱՆՆԵՐ
մանօթ: - ՏԵՍՏՔ՝ սլանալ սննդի:

Մասեան և Երկուստ:

Ըստին թուղթը հին երկամագիր մագա-
ղաթեայ աւետարանի մը մնացորդն է, կազմուցին
կողմէ գրուած: Եկող երկը թուղթ ցանկ:

ՅԵՐԱՍԵՆԿԿՐՈՒԹԻՒՆԵՔ: Լուսանցարու-

թիւն չափանց շատ է. ընդհանուր գու. մարք 400 կոյ.
բայց բոլորն ալ կրկնութիւն են: Ըմն վիպարանու-
թեան տակ առաջին զրէրը յիշած է զինքը - - - -
ըսելով, բայց առանց անուն տալու. "Կերպ և ոգոր-
մած ան. գրեմայ քաղցրութիւր. քս ի հոգի" "Նա փր-
կեցէ... ի հոգին տանջանայ և գծախոցն ամեն": "Որ
և զմեզ արժանի արտոցէ անտանել ըզնա ի միւսան-
գամ՝ զայլատեանն և լսել սոյ զերանաւէտ բարբառն.
մանաւանդ" "որոյ աղաւթիք ողորմի ստացողի գրոցս"
"Որ ողորմի ստացողի գրոցս" "Յս. քս. մագեմանայ
ար. վիպիս զահանայ ի միւսանգամ՝ զայլատեանն քաղցր
ակամբ հոյեաց ի...": "Գթած և ողորմած գեմա ի
հոգի" "Որ ողորմի ստացողի գրոցս և գծուցի սորին և
յարենոցի ճապիս ի պատիւ առաջին առարչու-
թեան. սյ...": Ըստին գրողը չէ գրած իր անունը. յե-
տոյ տեր Եակոբ անուն քահանայ մը անանց քով իր
անունը գրած է կարմիր միջանով. շատ անգամ աւել-
ցնելով սյ ու սյն ազգականին անունը. "ար. յակոբին,
եղիտարեթին, և անգրանիկ որդոյն միջքիսեզ քահա-
նային, ար. կարապետին, ար. վարդանին, ար. շմաւ-
նին և շաշին և Եսային և ամ. արեան մերձաւորացն":
Ըստէն կը գտնենք 50 անգամն աւելի, որոնց վրայ
վերջէն խաչատուր անուն քահանայ մը փակցուցած է
թուղթ մը՝ ուր գրած է իր անունը՝ գարձեայ երբեմն
այս և երբեմն այն ազգականը աւելցնելով: "խաչատուր

քահանայն և ծնողացն, ովանէս քահանայն, սիմեանին,
առուկանին, մերձիւտարին, Առախին, Հախիսիսին, սուր-
թանին ծովմարին շարմիկին և իւր ծնողացն. տերտե-
րին, կիրակոսին, ստապատարին, սասիկին, թուղթիկին և
կողակից և հարմաներցն և ամ. արեան մերձաւորացն.
ածասեր. և երկուգամ սաստուր քհնի. Աղաջանն.
Գերգն, Կրէմն, Կ. Եղիս սրգն. պետրոսին, պաւլոս-
ոսին, զապոսին, վէրին: Ըստէն 100 անգամ էն աւելի:

100-150 ի չափ կրկնուած է Նոյնպէս ուս յի-
շատակազուրթիւնը, բայց միշտ լուսանցքի վրայ. "Որ
ողմ. իշխուեցի մահանի պետրոսին կողակցուն վարդ-
խաթանին եղբորն յակոբին: "Նոյնչափ կրկնուած է
լուսանցքի վրայ "Որ ողմ. իշխուեցի հաղբուկին եղ-
բորն միտոյն որդոյն զաղարին կարգ և յս: 1 անգամ
աւելցնելով նաև - - - և երկու անգամ" - - - որդոյն
բաւեն վերջ: Վարդխաթանին յիշատակութեան
վրայ անգամ մը միայն աւելցած է "Կ. եղբորորդի
մահանի լքնատին դուրաղին և մարն մուլիճանին":

Ուրիշ յիշատակազուրթիւններ.

"Ը. ողորմի խոճայ զաղարին որդոյն ամայ
պէկն յովանէան և կողակցին սովոյթ և զիւրին սյ-
սորայ": "Որ ողմ. ստացողի գրոցս ար. Կղիս հեղա-
հոգի քհնի. և Ժրնողացն մելքանին սուրբանին և կո-
ղակցին հատին որդոյն յովանէան": "Մեկ զիմաղի
իեաշղ վէրիճանն երես յիշեցէք ի քս:": "Ը. ողորմի
լուս խաթանին հոգուն որ ես յիշատակ շարչար մի
ար սարգիսի դուսն:": "Ը. ողորմի և հոգելուս խաթ"
"հարալ զաստակ է որ բոսա": "Ը. ողորմի հարցինին
հոգուն": "Միւրզն զիմաղի երես յիշատակաբանս գրե-
լիս յիշեցէք ի քս:": "Ճաղրիկին հոգուն երես": "Ը.
ողորմի խաթանին հոգուն և իւր կողակցին զիմաթին
ամայ... ժ եռասին և իզրամանարին և երես տու":
"Ը. ողորմի միկն հոգուն ստաւարիս ու պատուար-
գիս ար. միջքիսեզ հանցարցի": "Ը. ողորմի գուրիթին
հոգուն": "Ը. ողորմի պարտուկին հոգուն":

Չեաւորին թուականը յիշատակարանին հետ
միասին կորսուած թուղթերուն մէջն է հարկաւ. ուստի
որոշ չենք գիտեր. միայն թէ ցանկին տակը գրուած
պատմական յիշատակութեան մը մէջ կը յիշուի ՌՉԶ
(= 1627) թուականը՝ արմէ կը հետեւեցնենք թէ ձե-
ռագրին գրութեան թուականը տակէ առաջ պէտք է
ըլլայ:

7.

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

ՌՃԵ = 1656:

ՊՈՒՂՊՁ 285, էջ չէ նշանակում: — ՄԾԾՈՒ-
 ՊԻՆՆ 20՝5 սմ. երկ. 15 սմ. լին. 6՝5 սմ. հաս: — ԳՐՈՒ-
 ՊԻՆՆ՝ արկած, իրարանշիբը 13՝5X4. միջին լու-
 սանցք 1 սմ.: — ՏՈՂ՝ 21: — ԳԻՐ՝ խոշոր բարձրիթ,
 սև թանաքով: — ՆԻԻՊ՝ թուղթ: — ՎԱԶՄ՝ կաշեպատ
 փայտ: — ՀԱՆԳԵՄԱՆՔ՝ բուսական մարտը, քիչ տեղ
 սեպած, փաստած. բանի մը թուղթ արքրոսած. առ-
 ստիտով քիչ եւ սմնշան: — ԳԱՏԱԿ Թուղթ առջնէն
 եւ վերջէն մէջէն էլ: — ՍԿԶԻՆԱՏԱՆԻ ԵՒ ՍԿԶԻՆԱՏՈՂ՝
 պարզ, կարմիր թանաքով: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ՝ ընդ
 առջնը 51 հատ, սնարուեստ. սկզբը կայ նրկու թուղթ
 մտացորդ մազաղաթեայ նին երկաթագիր աւետարանի
 մը կազմողին կողմէ գրուած: — ԳՐԻՉ Թուղթի երէց:
 — ՏԵՂ՝ Սերաստիս Կովտուն գիւղ:

Մ առեանն է Մ-ը-ը-ը:

Գիրքը կը սկսի պատկի մէկ հտտուածով՝ աշ-
 խարհարար՝ նարագիր՝ Յ սիւնակ, 4րդ պարագա
 թուղթով է. «Գանձ անապական պատկ գնեցի, Տեա-
 էք որդեակ եւն» բուսական տարրեր սպազբուած-
 ներէն: Ե. յնու հետեւ զանկը «Ե. յս ինչ հաւարեալ
 կայ ի գիրքս» վերնագրով: Ցանկին կը յաջորդեն
 «Տաղ ճննդեան ջուր աւրհնեցի» «Հաւատամք»
 եւ «Կարգ ապաշխարութեան» Ե. յնու հետեւ մէկ
 էջի վրայ կոշտ պատկեր մը եւ յետոյ բուն գիրքը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՒՒԲ: 1. «Եզնեւ հոգի
 սր. եւ աջողեւ գործս ձեռաց» — Ուրիշ տեղ մը
 սաճկական թուանշաններ, մինչեւ 10:

2. Գլխաւոր յըստը-ը-ը: — «Փառք հաւր եւ
 որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ սոճմ եւ միշտ եւ յւանս.
 յւանջ. սաճն: Երգ՝ գրեցաւ մաշտոցս ի սերաստիս ի
 գիւղն որ կոչի կոմուսն. ձեռամբն յովսէփ երկրոյ ի
 թփահանիս հայոց. ՌՃԵ. (= 1656) ամին: Երգ՝ երես
 անկեալ աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք սմա կարգալով
 կամ տեսանեցի՞ք. անմեղազիր թրուք զի կարիք իմ պա-
 շտի էք. եւ յիշեցէք ի մարտափայլ յազաւթս ձեր զմե-
 ղապարտ գրիչս եւ զձեռքս իմ ի քս. ան. մեր ամէն: շունի
 որ իջանու թի. ծախելոյ կամ գրակոյ. քան զի փա-
 փարանաք զրեցի յիշատակ հոգոյ իմոյ եւ վայելու թն
 անձին իմոյ. եթէ որ անդգնի զման յուրոյի եւ զպա-

տիժն կայենի կրէ: լի սրտիւ յիշու զն յիշեալ լիցի ա-
 տենին ամէն: հայր մեր:

3. Օտար գրէ — «Յիշատակ է մաշտոցս խան-
 ձառցի անասուրին. եւ կենակցուն մարիամին եւ հորն
 սեւեկին եւ մորն պատ... ին եւ կորուսն պոզսին
 եւ որդւոյն մանուկին եւ ամ. զարմիցն եւ զաւակացն
 կրկին ամ. լուսաւորէ անասուրին. հոգին որ հարալ
 ընչիցն գնեց զայս մաշտոցս եւ կգիր յիշատակ ի գեզն
 խանձառ. ամ. լուսորէ իւր հոգին ամէն հայր մեր:

4. «Վերսին նարագեցին որ. մաշտոցս ջահմանցի
 թուանն եւ շիհան ի յարարս վասակց. իւրեանց եւ
 կրկին յշխ. ի գիւղն ջահմանց ի դան. որ. յինու. ի
 ձեռն ար. թաթէտսին:

5. «Կազմեցաւ ձեռամբ ներուս սարկաւազիս
 թիւ. ՌՃԸ (= 1629) մայիս ժԸ եւ թի. փաք.
 յամէն:

Գրքին վերջի մասերուն մէջ են ինը տալ.
 Ցննջեցելոյ եւ յարիպի ողբ, Մանուէլ, Ե. ապել,
 եւ նաբաշ անուն երգիչներէ: — Ե. Մինդ ՚ի յէէն
 բանդ որ ի հաւրէ, յորժամ ծագիս փառաքոյ ի
 յերկնէ. գատել զսուր ազգս եւն: — Բ. Ե. յաւր
 եհաս հրաման յարարէն. մահու հրաւեր մարմնոյս
 հողեղէն եւն: — Գ. Ե. ան ձեզ գաշեմ ձայնիս մե-
 զայ՝ ՚ի սիրելեաց բաժանեցայ. ՚ի տեսութեանէ՝
 յոյժ հեռացայ եւն: — Դ. Ե. զիտի թէ աշ-
 խարհս ինձ մուլք էր տուած. ուտի իմէի հեռ իմ
 սիրելեաց, նա մահն յանկարծակի եւն: — Ե. Ով
 քահանայք եւ վարդապետք անասուն. եւ ժողո-
 վաւորք հաւատացեալք ամենեքեան, զիմ գան-
 կատս լսեցէք եւն: — Զ. Յերեկ հող վերաքոյ
 սնցի, հոտ աւի գրիմն կափուցի, քայլ մ՝ երկուք
 յառաջ գնացի եւն: — Է. Երարիչն արարածոյ
 մեզ բարկացաւ, քաղցր բնութիւն ամային. մեզ
 գառնացաւ եւն: — Ը. Ինձ ումէս կայր եւ կա-
 ման, վանց քո գալուստ ակն ունէր սիրտ ու մնայր
 քո սր. տեսուչ եւն: — Թ. Ղարիպին կեանքն է
 լոյի ողբերական. գառն ու լեզի եւ արամութի. ի
 նեղ գրեման. յորժամ լինի յաւտար երկիր» եւն:

8.

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ա Ն

Անոյս, Ժ - ԺԱ գարեւն:

ՊՈՒՂՊՁ 232, էջ չէ նշանակում: — ՄԾԾՈՒ-
 ՊԻՆՆ՝ 30՝5 սմ. երկ. 24 սմ. լին. 11 սմ. հաս: — ԳՐՈՒ-
 ՊԻՆՆ՝ խունակ. — ԳԻՐ՝ միջին երկաթագիր. կարմիր
 թանաքով: — ՏՈՂ՝ 21: — ՆԻԻՊ՝ նստ, գորշ մազա-

պաթ. ԳԱՏԱԿ Թուղթ չկայ. եղանակը վերջն յիշա-
 տակարաններով լցուած են: — ՀԱՆԳԵՄԱՆՔ՝ շատ նիւ-
 ցած. թուղթերը մեծ մասով թափած. փճացած, պա-
 տած, եզերքները սեպած. գրիքը շատ տեղ աւրուած

և յետոյ վրայն սեւ կամ կարմիր մեղմնով անցուած ատասխաւ՝ բիւ և սննդան: — ԼՈՒՍԸՆՑԱՅԸՆԿՆԻՆ ևն շիւղ: — ՊԱՏԻՆԻՑ միայն 2 րատ առաջին թուղթին երկու էջերուն վրայ. մին կամար մը՝ տակը զրուած կանոնները. և միւսը՝ երկու սուրբնը՝ տղեղ, կոշտ, սնծարակ և անարուեստ: — ԿԱՉՄ՝ կաշեպատ փայտ շատ քրքրուած. թէ և այլևայլ ժամանակ նորոգութիւններ տեսած է, ընդ ամէնը չկնդ անգամ. նորոգիչներն են՝ նորճատ, Նոյիա, Յոգմանէս, դարձնալ Յոգմանէս, Ներսէս: — ԺԱՄԱՍԸՆԿ, ԳՐԻՉ և ՏԵՂԻՍ՝ սնծանոթ, սակայն Մարկոսի վերջը զրուած յիշատակարանն է կիմանանք՝ որ ՍԻՍԻՆ նորոգուած է ձեռագիրս. ուրիմս Ժ—ԺԱ զար սպանովապէս կրնանք դնել:

Մատենան է Ա-Ե-Գ-Գ-Ե:

2ԵՌԱՊԵՐԻՆ ԱՋԸ կը պահպին սկզբէն կանոնները (միայն Ժ^Ե ք կը մնայ) և և մէջէն քանի մը թուղթ: Այժմանն ձեռագիրը խոսնուրդ է Հին երկու ձեռագիրներու. առաջինը՝ որ աւելի չին է. կը կազմէ մեծագոյն մասը, իսկ միւսը՝ որ համեմատարար աւելի նոր է, գրեթէ 40 թուղթ ունի, բարակ և սպիտակ մագաղաթ, զէպ ի ետեւը ճառագրերով. բայց յատկ և աւելի մաքուր. նոր ձեռագիրը 7—8 սմ. աւելի երկար ըլլալու է Հինէն, իսկ լայնութիւնն գրեթէ նոյն, վասն զի հնոյն յարմարեցնելու համար վերի և վարի լուսանցքներն ամբողջովին կտրուած են:

ՅԵՇԱՍԿԱՎԵՐԻՆԻՑԻՆ: Ըստ տեղեր սատակ ծանօթութիւններ. «Մեծի յորհրարութիւն է. Մեծի հինգ շարքիւն է. ուրբաթին գիշերին, Գ. աւետ. Ուրբաթին գիշերին է շորբոզ աւետ. Ուրբաթին ցերեկին առաջին աւետարանն է այս. հինգ շարքիւն յետ պատարագին:»

Մատթէոսի վերջը. նոր ձեռք. — 1. «որ. ան. ողորմայ յովանիսի մեղապարտի և ծնողաց իւր և կենացից իւրոյ ամեն և որ ողորմութեն. հայցէ, ողորմութի. գտանէ յայ:»

2. Ուրիշ գրէ՝ «քս. ան. քս սուրբ աւետարան բարեխաւսութի. և որ. աւետարանչացն և որ. առաքելոցն Յիշոյ շնորհատ քահանայ և զծնողն իւր և զկենացիցն իւր և որ ողորմայ ամենիցուն առհասարակ ամենայն ազականաքն որ ի յիւր հայրալ արդեցն նորոգեց զոր. աւետարան: Յիշատակ իւր քս. վայելիլ տացէ բազում ժամանակ:»

3. «Եղն գրէ՝ «ով պատուական քահանայք որ կարգայք կամ ուրիմակէք կամ զինչեւիցն զնորհատ քահանայ: Յիշեցէր և մեղաց թողութի. ինդրեցէք և որպէս յիշէք այնպէս և քս. զձեղ յիշէ և քի. փառք յաւիտենա ամեն:»

Մարկոսի վերջը. — 1. Միջին երկամարով և կարմիր մեղմնով «Ըն թուականիս հայոց (= 1111) վերջապի նորոգեցի գաւետարանս զայս. որպիս անտանի եղի. քահանա. Արք բարեխաւս ունիմ՝ զձեղ զամենական. որք կարգայք գաւետարանս. Յիշեալք զմեզ ի ձեր մարբանապոյց յաղութս ձեր. և քս. զձեղ յիշէ

յիւր հանդերձեալ դատաստանին. Ընդ որում փառք յաւիտենա ամեն. Եղի:»

2. Ուրիշ ձեռք. «Ով սրբայնեալ քհայցք. յորժամ ընթերնուք զոր. աւետարանս մեղաց թողութի. ինդրեցէք յայ. պր. յովանիսին և իւր կենացիցն. Փռտաղ խաթունին. և տղայոցն պր. յէհանիսին. և անտուրին. և յոհանին: և փոխեցելոցն առ քս. պր. ամբիսին. և իւր կենացիցն. խաթունին. որ են նախնիք պր. յովանիսին. որ ստացաւ զոր. աւետարանս. ի հայրալ արդեաց իւրոց. և երես վերջապի կազմել զոր ար. ան. վայելիլ տացէ. և փոխեցելոցն առ քս. յարութի. կենաց պարզեւեցէ ի յիւրում գալուտականան. ամեն:»

3. Ուրիշ ձեռք. «եղև վերջապի նորոգութի որ. աւետարանիս. ի թվ. հայոց: ՊԼԹ. (= 1390) ձեռամբ ազնամեղ և սուտանուն քհի. յոհանիսի. աղաչեմ զամենեկան մեղաց թողութի. ինդրեցէք յայ. և յիշողացը և յիշեցելոցս ողորմացի յիւրում գալուտական ամեն:»

Ղաւկասի վերջը. 1. Ուրիշ գրէ «Տր. Ած. ողորմե ստացողի սորա քս. ան. բարեխաւսութի. որ. աւետարանիս և. բարեխաւսութի. որոց աւետարանչացն և քս որ. ծնրեղեամբը և մարդեղութի. և քս որ. շարաբանացը: և քս որ. խաչելութի. և որ. թագմարդ և քս որ. յարութի. և որ. համբարանք ի յերկինս: Իւր քս սուրբ միւսանգամ գալուտամբ քահանայ և անկա ստանին զթայ և որ ողորմայ ներսէս էրիցու մեղապարտ քահանայի որ իմ զառանեալ բազում մեղաց և սատ պահեայ ի շարեաց. զի եմ տխուր մնելու ի մահ. զն. սրգոյ: ար. ան. յս. քս. բարեխաւսութի. որ. անտանին. և ամենայն սրբոց ողորմեաներսէս քահանայի և ծնաղաց և կորաց նորա յովոր անկանի աղաչեմ զմանկունսց կկեղեցոյ և զնթերցող որ. աւետարանիս. լալով և աղբուի աղաչեմ յիշեցէք ի որ. յաղութս ձեր ի քս. յս. ի որ. մեր: և ողջ լիք: ար: թվ: ՈՂԼ:» (= 1328)

2. Ուրիշ գրէ՝ «Իս ներսէս մեղապարտ քահանա բազում սիրով և ջանիւք. ստացայ և վերապի նորոգեցի զոր. աւետարանս. յիմ. հայրալ արդեանց և աշխատանաց: յիշատակ ինձ և ծնողաց և կորաց իմոց. և զկողն իմ զի կարի շոյա քակակցաւ. յինէն յիշէք ի տր: և ան. ողորմացի մեղ և ձեղ առհասարակ ամեն: ի տարիսն ինդրեմ ժամ: աւր. ա. թէ ևս այլ կարես թվ. 2 (= 1251) սվ եր ինձ. անջինջ: պահէք զն. որ. գրոցս:»

3. Ուրիշ գրէ՝ «Երառակ ինձ հարեղոր պապայիս մարն շայկոյ փառայիս և որք իմոյ զարարեիս և կողեցին իմոյ դուլթիս:»

4. Ուրիշ գրէ՝ «Երառակ է յարութին. ՈՂԱ 1001:» (= 1552)

Յոգմանէսի աւետարանին մէջ, տեղ մը՝ ստար գրէ. — «Նորն է առաջը. կարգայ և զգտաւ յիշեալ ի որ:»

Ուրիշ տեղ մը. — «Ղներսէս մեղապարտ յիշեցէք առ քս:»

Յովաննէսի վերջը բուն գրչէն « փառք քի սյ . ւ . »
Առաջին գրողին Վիտաւոր յիշատակարանը շատ
աւրուած, շատ ազտուած է եւ գրեբը դժուարու
կ'երեւան:

Ա. Սիւն	Բ. Սիւն
	Ա քս
ողորմութեամբ	քահանայք սթ
քի կատարեցի	որք եւ որի
ե . . . . . սկի անբազմ	պատուիրան
..... աշխարհաց	էս. Աղաւեմ գ
ԲԳ	Յիշեցիք զիս
(բանս): Չեաւմբ	զրազմամեզս եւ զան
	արժանս որ թեպէտ
	եւ մանուկ եմ բայց ծ
քահանա	երացեալ եմ ի մեզաց
	ի մարութ եւ յարժանաւ
	որ յաղաւթս ձեր թս
	զուխիւն
թեանն սն.	քս. յիք գալտեանն

Հայոցս ամա իշ. մերջ տխմարութեան
թագաւորու եւ անմարթութեանն ան
(թեան) դաւթի վրաց մեղադիր Ողջ Լ
. բարէ երուք ի ար. մեր յս.
թագաւորի. ի քս. նմա փառք եւ պա-
տի. յախտեանս ամեն:

Չեաւգրին մէջ կայ նոյնպէս ութը կրկնագիր
էջ, որ հին աւետարանի մը մնացորդն է:

Չեաւգրին թուականը որոշ չէ, որովհետեւ յի-
շատակարանին հետ եղծուած է. բայց յիշատակագրու-
թիւններու մէջ կը գտնենք ՀԿ թուական մը (= 1111)
իրբ առաջին նորոգութեան թուականն, որմէ 121 տարի
հանելով կը գտնենք գրչին գրութեան մտաւոր թուա-
կանը. 990 (միւս նորոգութիւնները իրարմէ 127—152
տարի հեռու են): Յիշատակարանին մէջ յիշուած է
նոյնպէս Վրաց բարեպաշտ Դաւիթ թագաւորը: Վրաց
Դաւիթ անուամբ թագաւորներն են՝ Դաւիթ Ա
876—881 Բագրատ Բ. կամ Դաւիթ † 964, Դաւիթ Բ
Վ. կրանորոգիչ, 1089—1125:

9.

Մ Ա Ն Բ Ո Ւ Ս Ո Ւ Մ Ն

ՊԻԲ = 1373:

ԹՈՒՂԹ՝ 230. Լէ շէ նշանակուած: — ՄԵԾՈՒ-
ԹԻՆՆ՝ 12 սմ. երկ. 9 սմ. լայն. 5 սմ. հաս.: — ՆԻՒԹ՝
հաստ եւ ողորկ թուղթ: — ՆԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: —
ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ բաւական մարութ. թէեւ խազները խառ-
նակեալ. թանաք սև: — ԳԻՒ՝ միջին տպագրական: —
ՏՈՂ՝ 15: — ՀԱՆԳԱՄԱՍԻՒՄ՝ մարութ. ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ ընդ
ամենը 9 էջ որոնցմէ 4ին վրայ յետոյ մէկ երկու տող
գրուած է: — ՏԱՌԱՄՈՒՄ՝ քիչ եւ աննշան: — ՍԿԶԻՐԱ-
ԳՐԵՐ. եւ ՍԿԶԻՐԱՏՈՂԵՐ՝ կարմիր եւ գարգարուն: —
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻ՝ 55, որոնցմէ 22 նաոր փայլուն երկն-
երանգ. իսկ մնացեալները սնգրին. ԳԼԵՆԶԱՐԻ՝ 7: —
ՍԿԶԻՐՆ եւ ՎԵՐՁԷՆ երկուքական թուղթ մազաղամթ,
որոնց պարունակութիւնը կը զմանք վերջը: — ԳՐԻԸ
ԳԼՈՐԳ:

Մատենան է Մանրագրութեան, սովորական բո-
վանդակութեամբ:

ՅԻՇԱՅԱԿԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆԵՔ. 1. «Գրեցո թուխթս
ի թն. ա. կա. յորն կիրկ. մարտ ամոց. ի. ի. եւ թ.
հաստ ի գիւղն թղթարմին ի ձեռն պր. ար. զպր-
եպին. ւ. »

2. «Փառք հաւր եւ որդւոյ եւ հոգոյն որբոյ
այսմ եւ միշտ եւ յախտեանքս յախտանից ամեն»
(խաղերով):

3. «... եւ զիս յիշեց առ ար. ւ. »

4. «Զստացաւ զբոցս աղաւեմ յիշել ի ար. ընդ
նմին եւ զանպիտան զբիշտ եւ ամ. զձեզ յիշէ. »

5. «Զանարհեաւ զբիշտ աղաւեմ յիշել առ ար.
եւ ամ. զձեզ յիշէ. »

6. «Շնորհաւք աջոյն հաւրն անեղի, եւ էակցին
իւր միածնի, եւ որ. հոգւոյն իւր փառակցի՝ համայնց
սեպից շնորհարարի. ի յանկ հանկ զայս երկ բանի որ
էւր — — — — — յորջորջի ի հայկազնեա թուականի ի
վիշտասան յիսից ամի. եւ ի նորին Գոլ յղմանի, ի
քսաներորդ երկրորդ թուի (= 16x50 = 800+22 =
822+551 = 1373): Չեաւմբ յոգնամեջի որոյ անուան
Գեորգ կոչի: ի վայելու մն հեղահոգի եւ որբամիտ կրա-
նաւորի: որ եւ զգիրքս գրեցի որոյ անուն յակոր կոչի:
նա եւ միւս կրաւնաւորի, որ կարագիտ անուն կոչի՝
որ աւժանասկ մեզ ի բարի կամուքս իւրովք յերկրի,
Աղաւեմ զհանգիպաւորքս այսմ զծի. եւ թէեւ յաւ-
րինակ իսկ հանգիպի: վերագրելոց զոր յիշեցի նա եւ
ծնողաց իւր եւ զարմի: յիշել մտղթեմ յաւրն վերջի:
յորոց եւ նոյն ձեզ պարզեի ամեն ամեն եւ կղիցի:

Բ. Լ. Ծ. Փ. Վ. Ը. Ն. Բ. Հ. Զ. Լ. Ը. Գ. Ծ.
Չ. Բ. Խ. Չ. Չ. Ս. Բ. յ. Գ. Վ. Բ. Ն. Գ. Ը. Զ. Գ. Կ.
Լ. Ը. որք կարգալք յիշեցէք: Ծ. Վ. Ե. Կ. Ը. Բ. Կ. Ե.
Ժ. Խ. եւ զուք յիշեալ յիջիք ի քս. ւ. »

7. «Նորոգեցաւ խաղակարս ի Էւր զպարբի ի
թղին. Ռ. Ճ. Ժ.Ն. (= 1666): Չեաւմբ անարժան
էւրքանի ամեն. »

8. «Վարագա տիրա էս յակորս ոչ հաւանիմ
այսմ բանի. որ բղիտալի. տառն եղծանի. բայց յիմա-
րաց յոյժ խոտելի եւ իմաստնոց յոյժ պիտանի. եթէ
մանա հարկի բանի. տանն շնորհս այսմ զՄԻ. »

Տեղ մը փակցուած է թուղթ մը՝ որու վրայ
գրուած է. «այն ձեռագիր մանուկիւրս կը նուիրեմ Սա-

նասրեան վարժարանի թանգարանին. Առաքել Եփրատեան 3ն Ապրիլի 1886:

Չորս էջ մագաղաներու պարունակութիւնը Բարութի անունով գրութիւն մըն է՝ որ հրատարակուեցաւ "Արարատ" լրագրի մէջ (95 Մարտ). մեր օրինակը տեղ տեղ տարբեր է:

Ա. էջ (Արրտ. Յաւել. էջ 2ա):

Քաղաքէն, եղեալ գլխոյն տեսեալ ալեւոր մի եհարց եթէ յս. եւ նա սակ. եմ. եւ սակ արիմ ընտանջ եւ բարութ ընթերցող ժողովուրդ քաղաքիս, զի ոչ գ եւորն ոչ իցեալ գու. յայտմ քա տար յիշեալ գերեմիայ. յետ ա իս. քանզի երեմիայ գերի վար սփրդեանն զնայ ի բարեւոյն զ արդու շնորս արքայն բարեւոյն մեզք եթէ ոչ էիր ալեւոր

Բ. էջ (Արրտ. յաւել. էջ 1ա):

Փակեաց զտաճարն ան. եւ էառ եւ էլեալ ի քաղաքէն ընկեց առաջի ա ողբայով եւ սակ. առ փակեաց ի սկանս տաճարին ան. մինչեւ ի զգոսա ան. զի մեք ոչ եմք արժա. սաս. իսկ քաղաքեացոցն մտին ար առին զամենայն ինչսն, եւ այն օրդինն իցի. եւ տարան ի բ իմիայ զնայ զինի. եւ բարութ մեծաւ ողբայով եւ հոգով լցեալ երթեալ ընակեցաւ ի գերեզմա

Գ. էջ (Արրտ. յաւել. էջ 2ա):

զիս երեմիա յագարակն ազր սկաւ մի թուգ վանն հիւ զթուգս որ գալար է եւ դեռ կթե աւ. մի ննջեցի ընդ ծառսփն եջայ. այլ շտապով եկի. եւ երեցան ժողովուրդն եւ երե եցան եւ հանեալ թուգ եջայց նմ ալեւորն սակ. որդեակ ուր ես եւ ոչ կամեցաւ ան ցուցան քաղաքիս ընկեաց ի վերայ ք ան գիտացիր որդեակ զի կէ

Գ. էջ (Արրտ. յաւել. էջ 1բ)

եւ միթարեր զնա. իսկ տանէր զթուգն, ի ճանապարհի ի խորշակէն. եւ երթեալ առ ծ աւ. ընդ հոգանեանն եւ հանգեաւ. խտեալ էի. եւ խոնարհեցայ եղ ի վերայ կթոցին եւ ննջեա ան զկգ. ամ, ոչ զարթեաւ ըստ յորշափ արարին որդիքն իցի. ի յետ կգ ամացն զարթեաւ. եւ ա կաւ ի քունն եղէ եւ զլուխ ծանրա յագեցայ քնով եւ երաց

Սոյն ձեռագրին վերջը կը գտնուի նաև "Ուղիղ եղիցին" 71 եղանակով ձայնագրուած. եղանակներուն անուններն են

1. գզածն	26. անձեզն	49. գարբիէլ
2. իմաստնակ	27. շնորհագարդ	50. միբաւել
3. խաւսող	28. հաւրեմին	51. աամվար
4. ձագն	29. մեղուն	52. փողն
5. մամկոն	30. որ. նշանեցին	53. գարբին
6. ձագն	31. կարմիր վանե-	54. փոքր
7. հիւանդ	ջին	55. տաւկաան
8. զուանակ	32. ու զան	56. այսաւր մտանէ
9. հոռոմ	33. զոճոտդ	57. ովէսայ
10. ջուհհակ	34. գայլն	58. աղաշանք
11. քորակն	35. ձագն	59. կաշն
12. զաւուղ	36. տաւպաւա-	60. կիրակոս երեց
13. ցինայն	պայն	61. սարկաւազ
14. եկ	37. սայլն	62. ճիւղ
15. քնքշակ	38. առեզն	63. ձագն
16. գոճակ	39. արջն	64. փողն
17. աղաւնիկ	40. մէջին	65. թագվոր
18. ծագին	41. տարածուեմ	66. գալ
19. շահրիկ	42. ինզեմին	67. խաշի
20. կատուն	43. մասն	68. փոքր
21. ջորէքաշ	44. առաւտ երգ	69. իւզաւ
22. արծիւն	45. հաւատվոր	70. թար
23. ձագն	46. յաւնեղ	71. հիշաւ
24. հոգիւն	47. յետքաշ	
25. լալկան	48. գոյնիկ	

10.

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Ց
(ՌՃԷ: — 1658.)

ՅՈՒՆՆՑԻ 271: — ՄՅԾՈՒԹԻԻՆՆ՝ 16 սմ. երկ. 115 սմ. լայն. 5 սմ. նստ: — ՏՈՂ 26: — ՆԻԻԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՊ՝ կաշեպատ փայտ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՃ՝ մարութ: — ԳԻՐ՝ քուրդեր, թանազ՝ սեւ. — ՍԿԶԲԱՏԱՌԱԾԻՆՆ եւ ՍԿԶԲԱՏԱՌԱԾԻՆՆ կարմիր: — ԴԱՏԱՐԿ թուղթ ընդ ամէնը 5 էջ: — ԼՈՒՍԱՆԵՑԱԶԱՐԻ 129, ԳԼՅԱՆԶԱՐԻ 9,

ՊԱՏԿԱՐ 4՝ ոչ շատ տղեղ: — ԳՐԻԶ սննամօթ: — ՏԵՆՐԸ, ՄԱՄԽԱՍ, ՄԱՐԳԻՍ ևւայլք:

Մասեանս է Հարմար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ: 1. (Չայնէրու համառոտագրութիւնը). "ան. առաջի ձայն է. ակ. ա-

ի. ամբ. վերանայլ ան. գրեաց զի ր աւետարանն հոս-
մայեցոց բարբառովն էւ բովանդակեաց թիւս. յիւր:
էւ. աւետարանս գիտաւորս: հաս շնչաս յծա. ան: յղ:
այ: ձգ. իղի. ժ. ար: կգ. ամ. զս. ի սէ: ա: յս: հ:
եմ. յս. յի. ժա. քի. ե. քս. զ: յէ. բ: Տրուանկան
հրամանս: Տունս ունի. սպ:»

4. Գլխոսք յէւրոսոս (մանր գրով) «Փառք
անհաս զի հի Անկարաւա հպարի Անրաւ. մեծի Աննիազ
բարեբարի հասր սկզբնականի: Արգւ. սկզբնականի.
Հոգւոյն գոյակից Ապենիազ արարի էւ բնասից բազ-
նազի. Ամենից փրկի: էւ բոլորից ազատի հասր կամե-
ցողի. Այժմ էւ յախտեանս ամեն:»

«Արդ ես նուսաս էւ անարմանս ի բաշանայս:
էւ տիմարս ի յարհետ գրչական: Աւանականութե. կա-
մեցող բարեբարին այ: Ար հանապազ գրարիս կամի կա-
մարարաց իւրոց: Բազում ըզմի. ցանկացող եղայ էւ
իմոյ ձեռամբս գրեցի զաւետարանս սր. Ար է աւետիս
կենաց էւ պարծանք հաստոյ: էւ գլուխ անբարանց
շափեղայից: Ար ի հիմունս սիանի քանդի սովա. զարդա-
փայլեալ պայծառանայ զարմ քրիստոնէից:»

էւ ցանկալի ամենեցոյն: զանս այսորիկ աշխատե-
ցայ էւ գրեցի զայ ի վայելու մե մանկանց եկեղեցոյ. զոր
ար. ամ. պահեցէ ի կամս սորմութե. իւրոյ ամեն:
Արդ մեծաւ յուսով էւ բազում աղերսանաւ ինդրեմք
յամենեցունց: Ար յուսաւորիք ի կենարեք քարոզու-
թեանէ սր. աւետարանիս: Զի յիշեցիք ցաւակցարար
զիս զմեզուցեալ Գրողս էւ զճնողն մեր էւ զեղբարն.
էւ զպաւակն մեր. էւ զամ. արեան մերձաւորն մեր.
Արդէն զի աղաւթիք ձերովք շնորհեցէ մեզ ամ. թո-
զութիւն էւ ձեզ յիշողացաւ ամեն: Բայց գրեցաւ սր
աւետարանս ի թուականիս հայոց ի պլմ. ընդ հովա-
նեաւ սր. ամածնին. էւ սր. գրիգորի. էւ սր. նիկողայոսի
հայրապետին էւ սր. կարապետին. էւ այլ սր. էւ ամա-
րեակ. ասմարացս ի լուսաւորութի. մանկանց նոր սիանի

Աւրինակս խիստ ընտիր է երիս աւետարանս ի մի տեղ
է բերած. մեն աւետարանն սր կոչի Բարեբարի: Երիս
աւետարանաւ ստուգած է սր մի շառաւիղայք էին գրած
էւ մի հայկեր յախմարութի. իմ. էւ յանարհետ գիրս:
զի բազում աշխատանք կրեցի. մինչեւ կատարեցաւ:
Արոց շնորհեցէ ար. ամ. աւրինակիս շնորհողին զիւր
արքայութիւն. աստ էւ ի հանդերձեալն ամեն:»

5. Աւրիշ յիշատակարան օտար գրչէ: «Էս հայ-
րապետ էրեցս էւ զեղբայրն իմ զյովանէան ստացայ ի
հայրալ արդեանց իմոց զոր. աւետարանս յիշատակ ինձ
էւ ծնողաց իմոց. առաքելին էւ մերն իմոյ մանկիկն.
զաւակաց իմոց յահմանին էւ զբիգորին. էւ կենակցին
իմոյ մարիանէ. Յիշեցիք էւ զկիրակոս միայնակեցն. սր
աշխատեցաւ ի ծախս սորա. էւ զհայրն նոր. զգորգերն.
զքեռին իմ զգորգն. էւ զառաքելն. Յիշեցիք զսեթն
էւ զիս գրազմանեզ գրիչս: էւ զերիցակինն սր առ քս.
փոխեցաւ յիշեցիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր էւ ամ.
յիշողացդ ողորմեցի առ հասարակ ամեն: Յիշեցիք
զմիտինն էւ զպաւակին իւրոյ տիրացունն սր տղայ հա-
սակաւ փոխեցաւ առ քս: էւ քի. փառք յախտեանս
ամեն:»

Այս յիշատակարաններէ վերջ Եովանէանէն «Իբր
կնօնն շնացելոյ: Արմէ յետոյ զարձեալ երկու յիշա-
տակագրութիւն:

6. «Վերջին կազմող աւետարանն. Յիշեցէք ի սր.
յաղաւթքըք ձեր զմեզուսր էւ զամբիտան էւ մոխրե-
թաւեալ շարարժան զարար արեղաւ էւ ծնաւոր իմ
զգորգ մայր իմ զնշաւ սր կազմեցաւ ամայլ . . . 2. սր.
աւետարանից . . . սր. նշանին յառաջնորդութե. ի մար-
գարէի պակին ի թվին. Ռ.Չ. (= 1657)

7. «Վ անս մեր աղաւթեցէք սվ եղբարք գրեցաւ ի
ձերամբն սուսանունն Յիսայի յարեղի թվ. Ռ.Ճ.Ը.Բ.
(= 1723) օրն էջ. ամեն:»

12.

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Ց

2ՀԱ = 1322:

ՅՈՒԹԻՅՈՒ 329: — ՄեծՅՈՒԹԻՅՈՒՆ՝ 14 սմ. երկ.
10 սմ. լին. 9 սմ. հաս: — ՏՈՂ՝ 23: — ՆԻԻԹ՝ թուղթ:
— ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ԳՐՈՒԹԻՅՈՒՆ՝ քաւական
մարութ. զիմ միջակ բոլորգիթ: — ՍԿԶԻՆԱՍՏՈՂԻՐԸ էւ
ՍԿԶԻՆԱՍՏՈՒՐԸ կարմիր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՐ 139,
որոնց մէկ մասին կէտերը կտրած է կազմուած ստեմ.
— ԳԼԵԱԶԱՐԻՐ 10. ՊԼՏԿԵՐ չկայ. — ԴԱՍԱՐԿ թուղթ
չկայ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԿՐՈՒԹԻՅՈՒՆ չկայ. — ՅԻՇԱՏԱԿԱ-
ՐԱՆՆ. 6 յիշատակութիւն: Գիրքը նախարան են շունի:
— ԳՐԻՉ՝ Յովանէան: — ԺԱՄԱՆԿ 2ՀԱ (= 1322): —
ՏՅՂԻ Մաշկեւոր անստատ: — ՏՆԱՐԸ այլեւսլ անմիջ:

Մասեանս է Շարհիւնց, ծանօթ բովան-
գակութեամբ.:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՅՈՒՆԻՐ: 1. «Զվերջին
ստացաւ զսորա զտիրատուս արեղայ. անուամբ միայն
այլ ի գործոց յոյժ թափուր: սր բտացա զսա ի հա-
լուլ արդեանց իմոց: Ազաւեմ զմեզ յիշել յաղաւթս
ձեր էւ ամ. զմեզ յիշէ ամեն:»

2. «Յիշեցիք ի սր. ստացող զարեկնոցիս զ...
(անունը չնշուած) նուսաս կպկոս. սր. կարապետին էւ
սր. ամածնին. սր ստացաւ զսա յիշատակ իւր էւ ծնա-
ղաց իւրոց էւ սր զմեզ յիշէն յիշեալ լիցին էւ նորա
առաջի ահեզ ասեմին քի:»

3. «Զվերջին ստացաւ զսորա Զտիրատուս արե-
կեղայ: Ազաւեմ Յաղաւթս ձեր յիշել ի սր:»

4. «Չվերջին ստացաւ զսոր զտիրաւոր կրօնաւոր որ ըստացա զսա ի հայալ բնից իմոց: Ազգապետ յիշել յազգութեանս մեր:»

5. «Վերջին նորոգողս. սոր. մահապատի գրգ. արեղցն. ի թղկն. Ռ.Վ.Ա. (= 1642): ի վախումս սր. թորոցի սր. զուկասին. եւ իւր արդոյն տիրացու լուսիկն: ամեն:»

6. Գլխորդ յիշար: «Փառք ամենաւոր. երբորգութեն. եւ մի անութեն. հաւք եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ ամեն ամեն:»

«Գրեցաւ եղանակաւոր զասս ի թուականութեանս հայոց յիւսկն հայրոյր եւ իստեանասուն եւ մի ամի: ի... ինչն. որդւոյ... անշի: ա. ի հայրապետութեն. հայոց ան. ի... լամբրունցոյ: ի հընչակաւոր անապատս որ լուսնոր կոչի. բնդ հոգմեկաւ ամենաբնեւ սրբուհոյ անանին. եւ սրբոյն յովհաննու կարապետի եւ սր. աւարելոցն քի. մեռաւր յոգ-

նամեղ եւ անպիտան հոգոյս յհանդէս: (ի վախումս հեղահոգի անմին տր. պաւղոսի եպի: սպասաւորի սր. կարապետին) (— փակագծի մէջ գրուածը տարբեր գրով է եւ վերջին բառն ալ լուսանցքին մէջ գրուած է —) որ ստացաւ զսա ի վայելումս անմին իւրոյ եւ յիշատակ իւր եւ ծնաւորաց իւրոց: Արդ աղաչեմ զամենեւեան սրբաւկախք ի ամենե յիշեալիք զստացող տառիս (զոր. պաւղոս կարապետ):»

«Ընդ նմին եւ զիս զանարժանս զգծող տառիս զսոհ. եւ զծնաւորն իմ: Կա եւ զպատուելի եղբայրն իմ զարթաւոր քահն. զնեքուս յիշեալիք ի տր. որ զուրիմակն շնորհեաց մեզ. Յիշեալիք ի տր. զեղբայրն մեր. զգրիգոր զհանրուցեալն ի քա: եւն. ամ. յիշողացդ եւ յիշելոցս ողբմեցի: Եւ նմա փառք յաւիտեանս ամեն:»

Այս յիշատակութիւններէն վերջ կուգան քանի մը շարականներ, որոնցմով կը վերջանայ գիրքը:

13.

Մ Ա Յ Ց Ո Ց

ՌՃԻԲ = 1673:

ՌՌՈՂՅՈՒ 318. — ՄՍԾՌՈՒԹԻՒՆՆԵՆ՝ 18:5 սմ. նրկ. 15 սմ. լմ. 6-7 սմ: հատ: — ՆՈՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մարութ. — ՏՈՂ՝ 20 նրկան՝ իւրաքանչիւրը 14:5x4 սմ. մեջին տուանցք 1 սմ.: — ԳՐ՝ խոշոր բուրգիք. — ՍԿԶԲՆԵՏՈՂԵՐ եւ ՍԿԶԲԱՏԱՌԻՆ՝ կարմիր, զարդարուն: ՍԿԶԲԱՏԱՌԻՆ՝ մէկ մասը չէ գծուած. նոյնպէս նրբեմն կէս կէս սիւնակ պարսպ. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻ 59 հատ, զլիսազարդ 5 հատ եւ մէկ ծակատ զարին սկիզբը՝ քաւաղան զարդարուն. քայք ոչ շատ զնկնիկ: ՄԷԿ թուղթ պատուած եւ յետոյ ուրեշ մը կողմէ գրուած է: այդ թուղթին մէկ նրբող պարսպ է եւ միւսը՝ ասանց սիւնի: Ուրեշ նրկու էջեր եւ պարսպ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՆ շկայ. մէկ լուսանցքի վրայ միայն կան անձոնի. հաստ եւ անկանոն քանի մը գրիք. 3-4 քառ ընդ ամէնը. անցնիթեանի: Գրքին սկիզբը կայ քանի մը. իսկ գիրքը կը պարունակէ նաև 15-20 գանձեր: — ԳՐԻՉ՝ Արիտասկէս ստրկաւագ: — ՏԵՂԻ՝ գրութեան «գիւղարարացն նորայգաւիթ»: — ՏԵՍԻՐ՝ «Ովաստի մշտն» եւայլք:

Մասեանս է ՄՂՂՂ ծանօթ բովանդակութեամբ:

ՅԵՂԱՏԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՆ: Գլխաւոր յիշատակարան «Յիշատակարան գրոցս» (կարմիր գրով):

«արք (իին տեղը բաց թողուած, յետոյ զարգազիր գրելու համար.) անբաժանելի եւ միասնական համապատի. եւ միացոյ. յատկադէմ՝ եւ զուգապատի երկից անկանց եւ միոյ բնութեն. եւ անութեն. հօր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբոյ յամ. յաւիտեանս. ամեն: Ար եւ կարապետի. եւ արթաւարեաց ըզմատուսն վերջացեալ արկար եւ տարաւամ որիտարգիր գրչի սուտանուսն արչու-

սարկաւագի ի գեղջին Նորոց. հասանել յաւարտ հոյ: Լուսնոյ: Զքնարս անարտուսն: զհոգիարարոց բուրաստանս: Զսողարթաթիթիթ եւ զյոզնապատուց տառս Լուսնոյ կոչեալ հաւարեալ արեղեւորաց զարժապետին եւ հոգեբնեւ առն մուշտոյ վարդապետի սակաւ կատարի: Կաթն աստիճան քահանայութե: Եւ Լուսն խորհուրդ սր. եկեղեցոյ: Ըս ի խնդրոյ երջանիկ ասն այ. անասէր. Լուսն Լուսնոյ որ է գեղջին Լուսն: Ար եւ ասփափագ սրտի եւ յոժար կամք եւ գրել զգանձս անկողնապետի ի հայալ վաղց. իւրոց: Յիշտակ. բարի ինքեանց եւ ծնողաց իւրոց. կարապետին եւ մօրն փարիսեանին: Եւ պաւակին իւրոյ աւարին եւ կենակիցն իւրոյ մայրանին սիամանին եւ փոքր մարտիրոսին: Եւ ամ. արեան մերձաւորաց նորին կենդանեցն. եւ մեռելոցն ամեն: Արդ յիշեսս անկեալ աղաչեմք զվերահարան եւ հրեշտակեամ զասուցոյ քահանայից եւ սարկաւագաց. եւ ամ. ուխտի մանկանց սիւնի: Արք հանդիպիք յընթերցմանս գրոցս: Կարգալով կամ օրինակելով եւ զէ. խորհուրդ սր. եկեղեցոյ կատարել ամենեքեն. ի սրտի եւ յոժար կամաք ամ. ողորմի ասցէք սփաստի մշտանս: Գարձեալ յիշեցէք զմեղապարտ սփաստի մշտան. եւ կենակիցն անթաւանն եւ զուտարն մայրանն եւ քոյրն նաղուխանն: Գարձեալ յիշեցէք յովաստի մուշտան եւ եղբայրն իմոց աւետիան եւ կենակիցն մայրանն եւ փոքր եղբայրն մոթեանն եւ կենակիցն օղան փաշա. եւ միւս եղբայրն արքամ. եւ կենակիցն հեղինաւ այլ եղբայրն սհան: եւ թոռներն ուլուրէկն եւ կարապետն ամեն: Եւ ծրնուցոյ նորին զուակին եւ եղբայրն եւ աղգականացն եւ ամ. արեան մերձաւորացն նորին. եւ ինձ զմեղաւոր եւ անարժան գրչու ամեն: Եւ

է. արդ՝ եւ յեախնս ի կարգաւորաց. եւ անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյս անիմաստս եւ սղէտս ի գիրս զըջութե. սուս անուն Լուսինն. զի անունս սննդի զի զգործս սչ: Ընտրէի. ան. սկրտոյ եւ ոգորման իր. նորին կատարեցի զածախաւս. տառս զլուսազարդ սր. աւետարանս. ի մեծ թվականիս հայոց. Թ. եւ ԽԵ. (= 1596) ամին. Ի յարքայանիտս քաղաքիս կոստանդնուս. (պակաս թուղթ):

2. Գարձի. յՅԳ. զվերջին ստացող՝ սր. աւետարանիս՝ զխաջա խաչատուրն. որ ստացաւ զսա ի հալալ զտատակոց իւրոց. յՄտկ. իւրն՝ եւ իւր արգոցն. եւ կորակիցն իւր՝ զղայիականն. եւ հանգուցեալ ի քս. արդին իւր՝ զմեզանն. եւ նորարարող արդին իւր աւետարանիս:

տիկն. եւ զգոտերքն իւր հանգուցեալ ի քս. խաչատարիկն. եւ թագուին. զերախն. եւ զծնուցն իւր. յովսէփն. գաւալալ աղէն. ամեն: Հայր մեր սր յերկինս:

3. Ս. Աւետարանս զրեալ ի թուին հայոց ԹԽԵ. լիցի զղղն նուէր ի նշան մեծի երախապահաւորեան յինն՝ առ անմահ անուն Մկրտիչն Սանատրեան եւ ունեւոյ ի թղթի իւրում զանուն վեհիս լիցի արձան յիշատակի մեծի առն կանգնեալ յինն ի մատենագարանի համանուն վարժարանի: Եղև. նուէրս յամի Տեառն 1886 ի 15 Սեպտեմբերի ի կարին, յուսուցիկ կողորարութեան նոյնանուն վարժարանի ի Յ-Լ-Է-Յ (կանոյն) Պիտրոսն Տէր. Պաշտօնաւոր Ընտաւերցւոյ:

16.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Յ Ո Յ

Ժ Զ. — ԺԻ. զարէն:

ԹՈՒՂՅԹ 317: — Մեծօրհնութիւն՝ 11 սմ. երկ. 8 սմ. Լխ. 6 սմ. նստ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մարտ. զիս՝ միջակ բոլորգիր: — ՏՈՂ. 18: — ՍԿՂԲՆԱՏՈՂԻՐ ԵՒ ՍԿՂԲՆԱՏՈՒՐ կարմիր, բայց սնգարդ. ՊԵՏԳԵՐ. ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՂԻՐ ան շուրջ: — ՆԻԻԹ՝ Թուղթ. — ԿԱՂՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ՀԱՅԳԱՄԱՆԷ ԼԱՆ. կազմովն կողմէ սկզբը եւ վերջը գրուած է երկուքական մագաղաթէ Թուղթ. նին երկուքական աւետարանի մտացորդ: — ԳՆՏԵՐԿ Թուղթ՝ 3: — ԳՐԻՉՆՆԵՐԿ ան Յովաննէս, Մարկոս, Պաւղոս, եւ անձանոթ մէկը: — ՏԵՆԹՄ Բարսեղ քահանայ: — ԺԱՄԱՆԿ՝ անձանոթ:

Մատենան է Ժաշտիկ, որ կը պարունակէ՝

1. Տօնացոյց մը 27 թուղթ:
2. Ճաշոց. 87 թուղթ:
3. Մաշտոցէն՝ վերջին խորհուրդ, Մեաւելաթաղ եւ այդուն. 31 թուղթ:
4. Աճ. անեղ. 6 թուղթ՝ սրունտակ գրուած է Զարթուկ ստացող զբոցս յիշեալ եւ զծնուցն իւր. եւ յի. սղ. ամ:
5. Տաւմարական կանոններ, 5 թուղթ՝ ուր կայ սա յիշատակագրութիւնը Սրբ. նուստս եւ կրտսերեկոյրիկս ձերթ... Իոսս. անպիտանս զնեցի սա յիշատակ քնն եւ ծնուցաց եւ կորտոց իմաց եւ որ յիշէք զմեզ ի բարին եւ որ. զձեզ յիշեցէ յիւր յարքայութիւն. ամեն:

6. Աղորհներ, Հաւատով խոստովանիմ՝ 5 թուղթ՝ սրուն վերջը առաջին գրէն «Յիշեալ զսովանեա զբիշ աղալ. ի մեզ թող. հոյ. եւ ամ. զքս մեզքն թողու:»

7. Զարթուցիչ, եւ Ճաշոցէն ու Մաշտոցէն մաս մը. 18 թուղթ՝ սրունց՝ մէջ անեղ մը «ազալեմ՝ յիշեալ զեղիկի զբիշ. մի մեղադրեր զի մեկ:»

8. Տօնացոյց եւ աւետարանացոյց, 37 թուղթ՝ սրունց վերջերք՝ «Զսովանեա յիշեալ:»

9. Ընտրական՝ 9 թուղթ, ուր կը կարդանք «Մի մեղադրեր վերա. ա. ծնկացս եմ զբիւ:» «Մի վ.

կորտոյր զսակաւ ձարտեւել շարականս մի մեղադրել եւ զմեղոյր մարկոս յիշեալ ի ար: Ա. Յուսէտեալ. զիտաւոր յիշատակարանը, զոր վերջը կը գնենք:

10. Մէկ էջ աղօթք եւ յետոյ «գիր զլիւոյ ծառային սյ. արտեսն. յաղիբիւն. նիբիւն. բազէտ. քեզանթ երիւ սյք. եղիւնս. արտիւ. յոգիւ. միբայել. գարբիւ. միայել. այստիկ զաւայ զլուի հրեշտակք եւ եւ հալածեն զարակն. եւ զաներեւոյթ եւ զամ. զլիւոյ զաւաթի. ի ծառայել սյ. ի պուզուէս:»

«...ակին ծառայիս սյ. էրաներակն եւ խանձեր... ք մայրիքն: ար. մեր յս. քս. առ ուր երթաւ սին ար... յս սէ ակն շարն յերկրէ ամ. յարածք երթամ՝ զաւ արկանեմ ի զլուի մարդոյն զաշք աջերեան խոպան առնեմ յուեր զարձուցանեմ ար. մեր յս. քս. ...նիս ի խանութի. ...սլ սրդիս մարդ:»

11. 86 թուղթ Մաշտոց (Մկրտութիւն. Պատկ. Տղաթմաղ.) ուր կայ նաեւ 7 զանձնջեցեալի: Այս վերջինը տարբեր ձեւապիւր է, ձերմակ թուղթով եւ աւելի մաքուր գիրով. զբիշը յայտնի չէ, սրովհետեւ յիշատակարան եւն չունի:

1—9 գրած է Յովաննէս. Մարկոս գրած է 9. Ընտրականներէն 3 էջ միայն. Պաւղոս գրած է «գիր զլիւոյ... սրդիս մարդ:»

ՅԻՇԵՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԵՔ: «Գրեցաւ սչուսսուս եւ զինի Խաչատուր քար ի շատէ: Եւ սչուսսուս քաւանդակ տարոյ ի խնդրոյ կուսակրան քահանային բարոցի: Արդ աղաչեմք զամենիսեան սրբ հանդիպիք սմա եւ աւետիք ի մեզոց թողութի. հոյցեցէք ի բէ. ստացաւ զի սորա բարեղ քնի: Եւ ծնուցաց իւր կենդանեաց եւ ննջեցերց: զի մեզ յիշողաց եւ մեզ յիշերցս սղորմեցի ամ. եւ նմա փառք յախանանս ամեն:»

17.

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

ԺԷ—ԺԸ գարեկն:

ԹՈՒՂԹՐ 163: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 14.5 սմ. երկ. 10.5 սմ. լին. 3.5 սմ. նստ: — ԿԱԶՄՐ կաշեպատ փայտ: — ՆԻԻԹՐ թուղթ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ մարուք, գիթ նստք. — ՍԿԶՐՆԱՏՏԱՌ և ՍԿԶՐՆԱՏՏՈՂ կարմիր. — ՏՈՂ 20: — ԳԱՏԱՐԿ թուղթ 4 էջ որոնցմէ կրկուքը յետոյ գրի փորձերով կեն լեցուած է: — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԿ 47: — ԳԼԵԱԶԱՐԿ 2. — ՊԵՏԿԵՐ 1 ոչ շատ գեղեցիկ: — ԳՐԻԶ ԺԱՄԱՆԱԿ կեն սննամոթ:

Մատենան է Մ... ստորական բովանդակութեամբ:

Երբորդ էջը թուրք թուանշաններով հաշուներ՝ որոնց սակ "գ. փարոյ տխույ": Նոյն էջը "ի մեղապարտ և անարժան ծառայ մինտրի հայէջ շատ սիրով բարձր բարեւ. կու մատուցանեմ ողջ լիւր ամ. ամիրան ("):" Եկեայ ցանկ՝ պատկերին սակ զբուած է "գիտնու հայրապետին մեր սրհան կաթիլովի" Արիշ յիշատակութիւն և ան բնու շկոյ. վերջէն և ան թուղթեր պակաս են, որոնց մէջ էր անշուշտ նսեւ զբրին յիշատակարանք:

18.

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

ԹԻԱ = 1572.

ԹՈՒՂԹՐ 156: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 16 սմ. երկ. 11 սմ. լին. 4.5 սմ. նստ: — ՏՈՂ 17: — ՆԻԻԹՐ թուղթ: — ԿԱԶՄՐ կաշեպատ փայտ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ բուսական մարուք, խոշոր բոլորգիթ: — ՍԿԶՐՆԱՏՏԱՌ և ՍԿԶՐՆԱՏՏՈՂ կարմիր նն: — ԳԱՏԱՐԿ թուղթ ընդ ամէնք 4 էջ: — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԿ 24 նստ և ԳԼԵԱԶԱՐԿ 1 շատ խեղճ: — ՀԵՆԳԱՄԱՆՔ սկիզբէն 23 թուղթ կիսովին կամ կէսն անկի մակ կրճուած. անջուէն և ևսնունմէյ մէկ թուղթ (ոչ մազաղակ) մարդարեւ թիւններէն կազմողն գրուած: — ԳՐԻԶ ՄԱՐԱԿ ԹԻԱ:

Առաջին էջին վրայ՝ որ պարտու է "Հաստանայ, Սասանայ": Արիշ զբու թիւն և ոչ մէկ տեղ շկոյ: Գլխու սր յիշատակարանն է. "Գրեցաւ ի թ՛վին. Թ. ԻԱ. (= 1572) ընդ հովանեաւ սր. ամ ամին. ամն. ձեւամբ յանիմաս և անարժան մեղապարտ սուտ անուն ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ որ գանուն անիմ գործս շունիմ: Ով սր. քահանայք հանդիպիք սմ. կամ կարգալով կամ արիւնակելով մի մեղադրէք սղալան կարս մր. այս է:"

19.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Յ Ո Յ

Հնադրեան ՊԼԻ = 1383.

ԹՈՒՂԹՐ 270: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 14 սմ. երկ. 9.5 սմ. լին. 6 սմ. նստ: — ՆԻԻԹՐ թուղթ. — ԿԱԶՄՐ կաշեպատ փայտ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ բուսական մարուք, գիթ նստք և մանք սող 29: — ՍԿԶՐՆԱՏՏՈՂ և ՍԿԶՐՆԱՏՏՈՂ կարմիր. նոր սող նազուագիտ. պատի ինստ շատ. զարդ սիւն և աննշան. — ԳԱՏԱՐԿ թուղթ ընդ ամէնք չինգ էջ: — ԳՐԻԶ Ստորին Գլխանցի:

Մատենան է Ժ... որ կր պարունակէ 1. Բարեկամք մր՝ որու վերջին թուղթը միայն կր մնայ: 2. յետոյ ցանկ. և ցանկէն վերջ Ասկեփարիկ (146 թուղթ). 3. 9 էջ անվերնայ իր հասուած մր՝ Գաւթի Նշյալեկէն. 4. 6 էջ "Համառուտ վերլուծութիւն պարթիւրի: Գովարարաւ իցն ի յերկարութեւ. մեծ հսկարին հայոց յովհանուս:

որոնեկցոյ" վերջէն պակաս: 5. 48 թուղթ "Կառմեծին. Եսհանուս Արամեկցոյ. Հայոց փիլիսոփայի և վարժապետի Հուսրուսե համառուտ վերլուծուէ. Ստորայ և եցն. Երեսուսեկի 6. 52 1/2 թուղթ. Կարին յսհանուս Արամեկցոյ համառուտ լուծմանը. պերիարմնիստ գրոցն:"

- ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: 1. "Այս առաջին հատորն ազնութիւն. այս:"
- 2. "Էս գեղաւոր սարգիստ: քս. ամն. իմ փրկեացէ ի բոցոյ գեհնայն: զի յայժ մեզ բո՛ւ:"
- 3. "Ազնէ որ. հոգիք ամ: Երբորդ հասարիս:"
- 4. "Չեան տուր սր. հոգիք ամ. և զարացոյ, ի չորս հատորս:"

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: 1. 14 և 15 էջերուն վարի լուսանցքին վրայ նստարագիր գրուած է «Ի յարկի սրբութեանն ամբողջ:

2. 35 էջ՝ նստարագիր. «տիրացու. մարտիրոսին տիրացու. աղեմմին տիրացու.:

3. 39 էջ՝ նոր գրով. «այս յիշատակ է եկեղեցի սուրբ նշանին յիշատակեցի.:

4. Ազգութեանը վերջը՝ «գրեցաւ փրկական սուրբ խորհուրդս ձերամբ գրեցոր էրեցու թ վին ՌՃԼԸ.:

5. վերջումներ էջին վրայ՝ «յիշատակ է խորհուրդաւարս թուրքանոն զօհրային սրգոցն սահակին յաբութենին երանոսին աստուած զիւրեան յիշատակն ի խաղաղութիւն պահէ միուն հարիւրապատիկ և հարապատիկ պարգեւէ աստ և ի հանդերձեան ամէն հայր մեր սր: և ևսուն ի ձեռս Տէր եղիին.:

Տակը կնիք մը՝ «Քրիստոսի ծառայ պետրոս ՌՃՀԲ (= 1723):»

22.

Հ Ի Ն Կ Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

ԺԱ - ԺԲ գարէն:

ՅՈՒՂԹ 183. էջ չէ նշանակուած: - ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՔ 26 սմ. երկ. 17 սմ. լայն. 4 սմ. նստ: - ԱՆՁՄ շունի: - ՆԻԻԹ թուղթ: - ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ անսին. քաւական խաւանակ: - ԳԻՐ փոքր երկաթագիր. թանաք սև կարմիրակ: - ՏՈՂ 25: - ԳՆՏԱՐԿ թուղթ չկայ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ աղտոտած. նիւցած. վերջի մասերը՝ քորքոտած, գիրքին եղծած, անցնիւննի:

Գրքին սկիզբն և վերջն շատ պակաս է. կը սկսի Երանայ 1 զիւրեան «Ետևս Ռարեւել եթէ ոչ...» և կը հասնի մինչև Թուոց ԺԱ. 33 «Տէր բարկացաւ ժողովրդեանն...» Լուսանցքներու:

վրայ ալ և ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ. գլխի և նաև չէ նշանակուած. քանի մը գլխի միայն նշանակուած է պայգէս «Յո 1 Բ իր:» Այս երեք շորս զիւրեանցութիւնները՝ լուսանցքի վրայ ուրիշէ են, որովհետև գրերը և թանաքը տարբեր են: Ռուսի ձեռագրին ոչ թուականը յայտնի է, ոչ գրիչը, ոչ ստացողը և ոչ ալ տեղը:

Չեռագրին մէջ 3 հատ ալ պատկեր կայ շատ տղեղ. մին լուսանցադրոց էրեց սկիզբը և միւս երկուքը զիւրեանց մին Ղեւտացոց և միւսը Թուոց սկիզբը:

23.

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս

ԺԵ - ԺԶ գար:

ՅՈՒՂԹ 202. էջ չէ նշանակուած: - ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՔ 15 սմ. երկ. 9.5 սմ. լայն. 4.5 սմ. նստ: - ԱՆՁՄ կաշեպատ փայտ: - ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ քաւական մարտիր: - ԳԻՐ խոշոր քուրթիք: - ՄԿՉԻՆԱՏԱՆՈՒՆՔ ու ՄԿՉԻՆԱՏԱՆՈՒՆՔ կարմիր, կանաչ, կապույտ. զարդարուն գրեր. 5 տղեղ ՂԵՍԱՂԵՐԻ, 1 ՌԻՄԱՆՅԱՂԵՐԻ ԳՆԻՐԻ Ընդունւած են որովհետև կազմող լուսանցքները կտրուած է: - ՏՈՂ 17: - ԳՆՏԱՐԿ թուղթ և տառաս-

խալ չկայ. սկիզբն և վերջն բիշ պակաս. յիշատակարանի կտրուած է. լուսանցադրութիւն ալ չկայ. միայն մէկ տղեղ զիւրեան մը տակ քանի մը տող առաջին զրոգէն: «Ըստացող տառիս. զսրբաւր Կ. Գացաղացու. և զբաղմամեղ գրչիս աստուածատուր զուսմայս ազաւեմ յիշու ի Տէր.» - ՆԻԻԹ թուղթ: - ԳՐԻՉ Ըստուածատուր քաւանայ: - ՅՈՒՂԵՎՆ և նա անձամբ:

24.

Ք Ա Ր Ո Չ Ա Գ Ի Ր Ք Գ Ր. Տ Ա Թ Ե Ի Ա Ց Ի Ո Յ

ՌՃԶԹ = 1740:

ՅՈՒՂԹ 416. էջ 812: - ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՔ 25 սմ. երկ. 20 սմ. լայն. 6.5 սմ. նստ: - ԱՆՁՄ կաշեպատ փայտ: - ՆԻԻԹ թուղթ: - ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ երկսին՝ Խարսմաչիւրը 19.5x7 սմ. միջին լուսանցք 1 սմ: - ՏՈՂ

36: - ԳԻՐ մանր նոսր. ՄԿՉԻՆԱՏԱՆՔ և ՄԿՉԻՆԱՏԱՆՔ կարմիր, սնդարոց: - 1 ՌԻՄԱՆՅԱՂԵՐԻ, ԳՆՏԱՆՔ և նա չկայ: - ԳՆՏԱՐԿ թուղթ 9 էջ. 3 էջ ևս պատարկ. բայց քանի մը տղեղը գրուած յետոյ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մու-

ԵՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՂԹ ՊՕՂՈՍԻ

ՊԼ = 1381 + :

ԹՈՒՂԹ 134+201 = 335. Էջ չէ նշանակում:
 - ՄԵՃՈՒԹՈՒՆՆ՝ 16 սմ. կրկ. 11.5 սմ. լայն. 7 սմ.
 լայն: - ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: - ՆԻԿԹ՝ աստղին
 մասը թուղթի և կրկրորդը շատ նուրբ մազապատ սպի-
 տակ: - ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ՝ միջին թուղթի. կրկին իւր-
 անչիւրը 12x35 սմ. միջին լուսանցք 0.7 սմ: -
 ՍԿԶԻՆԵՍԱՌԻ և ՍԿԶԻՆԵՍԱՌ՝ կարմիր: - ՏՈՂ՝ 22: -
 ՀԱՆԳԱՄԱՆՈՒՄ՝ մարութ: - ԳՆՏԱՄԻ թուղթ 4+1. 2+1
 գրումը վերջին: - ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻ 21+72: - ԳՆՂ-
 ԽԱԶԱՐԻ 2+2. աստղինները բաւական լուս. իսկ միւս-
 ներք՝ տղու և միագոյն: - ԺԱՄԱՆԵՆ՝ աստղինն
 ՊԼ = 1381: - ԳՐԻՉ՝ Տաւնի. իսկ կրկրորդին ան-
 ծանօթ: - ՏԼԻ՝ Մկրտիչ փակակալ:

ՅԵՇԵՍԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: 1. Առաջին շորս
 թուղթերը՝ ստանալու գիտելիք, երբ թուղթ ցանկ
 որու տակ գրում է. «Սոյն մատենան մեր արդեամբք
 կը նուիրենք ի յիշատակ բարեհամբաւ Սանատարեան
 Ազգային Գրքոցին Կարնոյ. Ղազարոս վահանեան.
 Կերտն քահանայ վահանեան կարնեցի. 1 յունվարի
 1895:»

2. Մէկ էջ սոյն Կարնոյ մարգարէի վրայ: —
 «Եւն յեացեալս յախեան զօշկ՝ հոգւոյն և սոյնի:
 տէր խաւսեցաւ տակ բան ահեղ և գործանայի: զար-
 մացմամբ եղեալ զոյն սա պատուէր և սրանելի: այն
 որ շարժէ զերկինս զարդիքն շուրջանակի: պար առեալ
 բոլի բան և մեծփայլութիւն յերկրի: յորս բնու-
 թեան սահման հրաշքի ի մի հեռեւի: լուր երկին և
 ունին զիւր երկիր քանզի այս իսկ է հրաշայի: որ քան
 զբնութիւն է գերազանցեալ այլ իմն երեւի: զի եզն
 որ լծով կէկալ ի ձեռաց մարդկան ստաւայի: և յամբ
 և յիմարն ստեմ յանանոց էն կենդանի. ծանեան
 բզատածոց իւրեանց հնազանդել մարտն յերկրի: էլ-
 զիս ոչ ծանեա զոր ծնաւ և բարձրացուցի. և զիւր ի
 վերայ ասրեալ ի յերկինս երկնից հասուցի: յորմ զա-
 մենայն բարութիւն տեղեալ ստաւարանեցի: և զստի
 բնու. ստեղծեալսն բնո իշխանութեամբ կացուցի:»

3. Գրքին մէջ սա յիշատակարանը. «Արդ որք
 հանգիպիք այսմ աստիս ի կարգալ և կամ յաւրինակի:
 յիշեալիք ի մարութ աղաւթս ձեր զմկրտիչ քահանայն
 փակակայն զծնու զս իւր զի ի հայալ արդեանց իւրոց.
 ևս զս գրել յիշատակ իւր և ծնու զայ իւրոց: և
 Աստուած զձեզ յիշէ յիւր մի: Եւ զիս զմեղաք
 մեռեալ ոգի: զփցուն զբիւս: որ չեմ արժան այսմ զոր-
 ծոյ յիշան արարէք զիս արժանի: միմէ ակրն ոգոր-
 մացէ:»

4. Գրքին վերջն ուրիշ մը. «Փառք միայնու՛մ
 ի սիրտանէ հմար արկեան իրագործութեանց արգւոյ
 և գերակատարն յանգամանայ հոգւոյն: որ զաւրացոյց
 զսկարութիւն մեր. ի հանգ աւարակ զհոգեպատու՛մ
 բանք երգարանիս մեծահնչակ մարգարէին ևսոյնայ:
 բոց զբեցաւ սա ի դուռն սուրբ զամբարանի որդին

զրկորի լուսաւորչին: և սաղիմա սուրբ նշանին: և
 սուրբ աստուածածնին: և սուրբ կարապետին: ի
 թփն հոգեպատու սեռի: պլ. (= 1381) Եւ բառ հ. իցն
 յապտա ի մագնա ամբ: զոճիմ: և բառ հրէիցն Եճ-
 բառ երբայցւոյն. շոգ: Անդրեալ սոսոց մինչև ի
 ծնունդն քրիստոսի, բու և մինչև ի մեր թուականն
 հաւարեալ: ցճճգ: յարու՛մ թճճ. երեակք ևս Լ: Ե-
 րեակք շրջանք և շարժմանք ժամանակաց, անորալ
 զիջանկով աւարին: Եւ ի քրիստոսի մարմնաւորութե-
 նէն առ մեզ սճճ (= 1296): Արդ որ աւգտիք ևս վայելէք
 յուսով յաստուածային մատեննս: Ա՛վ զիմանեմ՝ և
 բառաւ, աստուածակեր խմբից: յերես անկեալ ազալեմ՝
 մեղաց թողութիւն հոյցեցէք յաստու. ծոյ: շորհազարդ
 ձերունոյն մկրտիչ փակակայն: զի ջերմեանոց սիրով:
 և քաջ հաստով ևս զս գրել: յի. (հոս երբք սոյ
 կարուած) թի. մեղաց իւրոց, և նմիցեցոյ իւրեանց:
 Ա՛յլ ևս զիմ՝ նուաստութիւնս ազալեմ յիշել թողու-
 թիւն յանցանաց մեռեալ սղւոյս և շարտեալ ևս
 արկեանեալ մտաց. անասակ զմոցիս տաւների: նա ևս
 զծնոցն մեր. և զուսուցին իմ. զհոգեւոր հոյցն.
 զիմաստունն. և զհանձարեզն զտէր Կիրակոսն: և աս-
 տուած զձեզ յիշէ:»

Կրկրորդ մասն ունի ցանկ, նախագրութիւն,
 Պաշտօնք՝ Երեմիայի (նաեւ Գ. Կրքն՝ Երեմիայի).
 յետոյ յիշատակարան մը և անկէ վերջը Պաշտօնք
 շրջանային մէկ սրնակ, և քանի մ՝ Աւրա-
 ղ-Ննիք և հեռեւեայն. «Գրեցի և կարգեցի բառ
 կարի ստիքերն զգիրան պաւլոսի աւարելոյ յա-
 բիեալ և զիւրահաս բնիմ երցումովք կարաց
 մերոց. յարց յամենեցունց զմեղազրութիւն յան-
 զգնութեանս իմում հայցեմ: զի աղաթիւք որ
 փուն մեր յիւրիցին բոցիջանկել ձեր բառ իս բնոյս-
 նիցիմ: Ընդաւրինակեցան զիւրոս այս բնոյ կեա-
 րացոյ սարինակոյ՝ որ կան յարկեզս զբոց սրբոյն
 պամբիկեալ իւրովք ձեռաւոր գրեալ: Թեկազրու-
 թիւն. Գրեաւոր իմ և աստուածեղէն կրանիցն
 փարգապետ: Աթէ ևս մեր զիս յանութ մայցես
 ազնիւ աւրինակ փոխանակ բնո իմ առնուցաւ. զի
 հաստուցանուցին շարք են: Պատասխանի: Գանձ
 ունիմ զքեզ հոգեւոր բարութեանց և ամենայն
 մարդկան ցանկալի: յարինուածովք ևս պետեա
 զորդուք զարդարեալ: այս ստեմ՝ ճշմարտութեամբ:
 Աւ տայ զքեզ վայրապար ումեր յանութ: ևս ոչ
 զարձեալ նախանձեցոյց բնո աւգուստ ուրբոյ, այլ
 յորժամ՝ տայ բոցեղ յանութ՝ սիրելեաց իմոց՝
 ազնիւ աւրինակ փոխանակ սոխից:»

Գրքին վերջն էջ՝ յետոյ գրում է. «մար-
 տիրոնս, մագրիմս, մագրիմիմս անկիրսս զի-
 նկոսս կասանդիանոս, և յահանէս, բրիտուր-
 սուրբ Աճճնինն է. մանկց կփոսկի հօր ևս:»

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս

ՔԻՊ = 1495.

ԹՈՒՂԹ 238. ԼՂ չէ նշանակում: — Մեծ-ՈՒ-թիւն 26 սմ. երկ. լայն. 10 սմ. նստ: — նիւթ՝ խիտ շատ նստ մազաղամբ: — ԿԸՂՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ խոշոր բորբոք: — ՏՈՂ՝ 23: — ՄԿԻՐՆԷՏԸՆԻ, ՄԿՂԻՆԱՏՈՂ, և ՎԵՐՆԵՒԻ՝ կարմիր կապրոյ, կանաչ: — ՀԱՆԳԸՄՆԵՔ՝ մարտ. տաստիսու՝ բիշ: — ԳԱՏԱՐԿ թուղթ 2 ԼՂ մին յետոյ լեցում. 75 ԼՈՒՍՆԱԵԼՂԸՐԻ. 11 ԳՂԵՆՂԸՐԻ՝ ոչ շատ լատ: — ԳՐԻՉ՝ Անտիք Արեղայ:

ՅԻՇԱՏԱԿԵԳՐՈՒԹԻՒՆԷ: 1. Սկիզբն և գերբն երկերկու թուղթ մազաղամբ՝ հին գրազրէ մազաղ. որոնց վրայ յետոյ գրուած նորագիր. «Ես սէր մտնու եկայ ձեռնդրեցայ թղթն աճծթ = 1710» և քանի մը տաղեր:

2. Բուն գրքին սկիզբը նախարան «Երանելոյն Լոյսի փանու կիրարացոյ» որմէ յետոյ առաջին գրողն յիշատակութիւն մը. «Ո՞վ աստուածասէր սիրելի, և ջանկարացող ջանկարի և քան զպանու պատուականի հոգւոյն սրբոյ՝ նուագելի, բաղձալի բանկոց զաւթի, զայր խնայ, զի բազումք բարբառնին այլ բնոյ այլ և ոչ յիւսայլ. զաստուածաստճման՝ և զքրիստոսազարգ սաղմուց. և զառանձն թիւր բնոյ թիւր, անմտու առ թեմաք. մանուանոց թէ անուսու մնասիրու թեմաք: Եւ զի նշ կա նման սաղմուսի սղերս առ սէր. զի ահա ամենայն կեանք մեր սոգու աւարտի. թէ խաչ աւրհնել թէ կեղեցիքի, թէ ժամաշար. թէ նոր գիրք: թէ միտն: թէ պոսկի թէ մեռելիմաղ: թէ տաւախորմբութիւն: թէ ամենայն յաշնայազորմութիւն: թէ բոզանոցակ անուրինական բանք անտեսութեան որդոյն աստուծոյ. և ահա պատուի բանք մարգարէին զաւթի, ի հրեշտակաց. և ի տեսաննէն հրեշտակակեացն նա և ամենայն հաստացեալք ի բերան ունին զայդ նրազգ իրբեւ զաթին զիւրազիեցոյցիչ մաւր ի քիմն սարնդեաց: Եւ որ բերան կարէ կանգուն կացուցանել զգոգտանու թիւն գործն: այլ որ արք ի սիրուն սորուն նա միայն զիտէ զձաշակ քաղցրութեան գորայ: բոց սասակի ծակցաւ ճղբիտ բանքք ի ձեռն անփութութեան գրազրաց. և թուլութեան ուսու մտաորաց: Չոր վերահասու եղեալ մեծ իմաստասերն հայոց հոգեխան զարգապետ սուրբ յովհաննէս՝ մեկանուն սարկաւազ՝ որ գնաց ի գերահասակ սուրբ ուխտն ի հազրատ. և գտեալ ի յարկեղ սուրբ վարդապետացն, և թղթն. զթարգմանադիր սաղմոսարանն: և պարապեալ ի յայնմ՝ աւարտ բազումս ի լոյս էած զգանձն ծածկեալ. և երաց զերցիտ աղբիւրն. և ջրուեաց բնո ամենայն ստճման... զուրինակս զայս: և այգ նմար սեւակի որ ծրի յառաջիկոց. յայնմ՝ աւրինակն և հաստատուն սիրելի: Եւ զաստացաւ զքս զմեզ յիշեալիք յապարթս ձեր: և և զիս զուրեւիք գողց:»

3. Յիշատակարանն վերջ. «Սոյն Սաղմուս մեր արդեամբք կը նուիրեմք ի յիշատակ բարեհաճութեան Սասարեան Լզգային Գարդոյին կարնոյ Վարդարս զահանանոց ներսէս քահանայ զահանան կարնեցի 1 Յուն. վարք 1895:»

Յետոյ կը սկսի բուն գիրքը, որու մէջ քանի մը յիշատակութիւն առաջին գրողն:

1. «Արեւն աստուած թմ յիսուս քրիստոս և սկսեալս զու կատարեալ զառաջիկայս և զիս անփորձ պահեա ի շարն սասանաւ. — Ո՞վ սուրբ բնթերցողք՝ աղաչեմ մի ծայրատելով և կիսատելով յաւարտ առ ձեք զսաղմուս. Չի փան այնորիկ զրեցաք զսա զի թիւր բնոյ թիւր ասէն խորանեցի: Եւ իմամով պահազքն աւրհնին յաստուծոյ ամեն:»

2. «Տէր աստուած ողորմի այնոցիկ որ ուղից մտաք սղորմիս ասեն յանցաւորիս փան զի այս յաստուծոյ գրեցի. հէ. (= 77) տարոյ էի յորժամ՝ զայս գրեցի:»

3. «Յիշեցէք ի մեզոց թողութիւն և աստուած սաստուած զձեր թողութեան: Ըստր ասկ ստար զըլ. «Թղթն ՈՒՄՆԱԵՆ (= 1802) և ներկարար մհար. նիկոլայուս այս սաղմոսարանէս կարգացի ով հանդիպի ինձ աստուած ողորմի սակ վարցն աստուծոյ սոցե ամեն:»

4. «Փառք փրկչին յիշատակ զըլին երանի՝ քո բոլոր բերանով ասողին: Եւ ինձ թողութիւն խրնդորդի. զի փան այս յաստուծոյ գրեցի. և աստուած զձեր թողութեան: Մի մեղազէք ամենայն ինչ սղալանոց զի հը. (= 78) տարոյ էի որ գրեցի: Սաղմունքուն վերջ:

Ասկէ ետք «Հաստով խոստովանիմ» Աստուծոյ վարդապետի «բանք սաղմուսի և պատուական: Երգ խրատական Աստուծոյ վարդապետի «Արեւ ասեմ՝ բան հրաշտակաւ: զպատմաւ մեղացն զանազան:» յետոյ յիշատակարան:

Ի սկզբն զսաղմոսութիւն սաղմոսի վրայ, յետոյ՝ «Իսկ և անարժան և անպիտան աւետիք ար» զա: ի բազում անց տնջմամբ տոլորեալ էի ուզարան սաղմոսարանի: Եւ հանդիպեցաւ բնոր աւրինակի յսփաննէս զաննեցոյն, յորոյ յիշատակարան գրած էր այսպէս: Եւ գնացի աւել ի սուրբ ուխտն հազրատ և երկրպագելի սուրբ խաչին և սուրբ գերեզմանին մեծ և տեսանոց հայոց սուրբ վարդապետին յովհաննիս՝ մեկանուն սարկաւազ. այն որ զսաղմունք բազում ճգամք ի թարգմանչադիր սաղմոսարանէ զազափարեաց: Եւ թմ հանդիպեալ նոյն սաղմոսարանի սուրբ վարդապետի առեալ համբուրեցի: Եւ զրեցի զսա յիւրմէն ամենայն ստուգութեամբ: Չբանն, Չգիրն, Չհարցուկն, Չհանդիպան: Չասունն: Չկէտն: Չստորն: Երգ՝ ևս ի սրտէ խոցեալս փան մեղաց, աւետիք արգ. գրեցի զսա բառ իմնմ կարի. թէկզեա և ձեր էի և հը. տարոյ

և. վարաց թողնալ զարուեստս այլ իմով սկարու-
 թեամբս ուղղեցի որ նոյն աւրինակն եղև: Այսն որոյ
 համարակն լիցին ուսանելով թէ աւրինակելով: Բայց
 մի որ իշխեսցէ ի հոգւոյն որոյ սոյնաբար բան թիւ-
 բել և կամ զգրեալն շտուգել: յաւրինակէս. որպէս
 և ես. որ թէպէտ գիրս յոյժ անարուեստ է. այլ
 զբանն ուղղեցի կրկին և երկրկին: Եւ արդ զրեցու-
 սա ի թուականութեան հոյոց ԶԽԳ (= 1495) ի
 ստորս թրինս հիւսիսոյ՝ ի գրուսն որոյն զէորգորեա
 քաջ և արի զինուորին և այլ սրբութեանցս որ ասա
 կան. և յառաջագրութեան սուրբ ուխտիս. յաւիկ
 վարդապետի. և մեղացեղոյս աւետիք արեցի. և մի-
 րան կորացս. մարտիք. արեցին. և յովակիմ արեցին.
 և յահաննէս արեցին. և իսայատուր մարտիկն: Եւ
 զայլ միւրսն սուրբ ուխտիս զուսմանկիցս յիշեցիք ի
 մարտի սուրբ յազուսիս ձեր. և աստուած զանգ յիշե
 ամեն: Այլ և յերես անկեալ աղաչեմ զհանգիստագոյ՝ յի-
 շել ի բարի զվերոյ ասացեալոց՝ նա և զմեզաք մեծաւ
 զիմափութս յամենայն բարեաց գաւեալիք. աղաչեմ յի-
 և շել ի սէր. և յի և ասաս սրտիս զաստուած սրբոմի
 սակ. զի վասն այս յուսոյս զրեցի. զի թէերես զասոյց
 սրբութեան ի քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ ազուսիք
 ձեր: Այլ աղաչեմ անմեղացի լինել սխալանաց և
 խոշորութեան զրես. զի յոյժ ճերայեալ էի և բա-
 զում ամ հեռացեալ էի ի յարուեստէ: Այլ ի միտս
 եկեալ զրեցի յիշատ. ինձ և ճնաւազս իմոց. հաւր իմոյ
 վասն երկց. և մուր իմոյ և մին միջերին և կորաց
 իմոց սխալանին և սիր սարսին. և ամենայն արեան
 մերձաւորաց իմոց և կցի յիշատակ ի դուռն սրբոյն
 զէորգեա զաւրաբարին: Եւ արդ մի որ իշխեսցէ հանել

զսա ի գրանէ սուրբ եկեղեցւոյս յափշտակելով. կամ
 վաճառելով կամ փոխան տալով. և գրուս զնելով.
 կամ ուսմէք շնորհելով: Այլ իմ սքն և ոչ ուսարք: և
 ով յամսոսի կամ ձեռնամուխ լինի մասն և բաժին
 զուզայի մասնից և յիսաչաճանուացն ընկացի: Եւ որք
 յրին զցիրս զայս կարելով կամ եղձանելով, կարեացի
 ի կենացն յաւիանեց: փակեալք և սպասուորք
 ինամով պահեցեն. ոչ յարակիս ընդելով կամ ասանց
 գաստուակի զի մի գասեցին ի ճեաւնէ: յաւրինակ
 և յիշեցիցս մե մի ինայեցի: կասարգք պատուի-
 բանիս աւրհին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց ամեն:
 Այլ և արարիչն աստուած. որ հասուցանազն ամե-
 նայն բարեաց հասուցէ մեզ և ձեզ աստուագէս բա-
 ընդարոյս աստուածութեան իւրով. ասա և ի հան-
 գերձելուս ամեն ամեն:

Ասոր կը յաջորդէ՝ «Աշխարհ ամենայն, Ասուսաւ
 լուոյ. Արթուրք եղերուք, արթուրք և պատրաստք
 ահա գայ քս.», և ն. «Աստուածածին մայր քրիստոսի.
 իմ յոյն զու յուսուր մեծի. բարեխաւս ընդունելի
 քս. թե՛նով ինձ սորմի» և ն. «Նշնդէս ժամերգութիւնք
 ամբողջ. որմէ յետոյ զարձեալ յիշատակարան մը.
 «Փառք համազոյ և միասնական սուրբ երրորդութեանն
 հաւր: Գրեցու ձեռամբ աւետիք արցի. ի վանս պա-
 յախարոյ, ի դուրս սուրբ զէորգեա զուր» և թէ վին
 ԶԽԳ. յիշո. «ինձ և ամենայն արեան մերձաւորաց
 իմոց. կենդանեաց և հանգուցեալոց. և այս ամենայն
 վասն սրբոմի սակոյ և թողութեան ինդրելոյ է. և
 որք ասենն և նոցա կղիցի թողութեան յաստուծո
 ամեն:

28.

Գ Ա Ն Չ Օ Ր Ա Ն

ՌՃԱԳ — 1484.

ՌՈՒԳՐ 241. Է՛ Է՛ նշանակումս: — ՄեծՈՒ-
 թիւն՝ 27 սմ. կրկ. 18 սմ. լայն. 7 սմ. հաս: — ԿԱՅՄՐՐ
 կաշեպատ փայտ: — Նիւն՝ թուղթ: — ԳՐՈՒՅՈՒԹԻՆՆ՝
 մարտի: — ԳԻՐ՝ մեծ բուրգի: — ՎԵՐՆԱԳԻՐ՝ և ն
 կարմիր: — ՏՈՂ. 26: — ՀԵՆՐԵՄԵՆՈՒՄ՝ վերջին մկ կր-
 կու թուղթ մայրերի փոստումս: — ՊԵՏԿԵՐ՝ ՉԵՐԿԵՆ-
 ԻՐ և ն զկայ: — ԳՐԻՉ՝ Մկրտիչ կրկ: — ՆՈՐԱԳՈՂ՝
 ներսև Վարդապետի:

Գրքին սկիզբն մկ կամ երկու թուղթ պա-
 կաս. յետոյ երկու թուղթ շունկ և յետոյ կը սկսի
 ԳՐԵՐ՝

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԷ: 1. Լուսանցքի
 վրայ ասոր գրչէ. «Փառք ամենայն սուրբ յերկրութեան
 հաւր և յորդոյ և հոգուն սրբոյ յաւիանան ամեն
 աստուած սրբոմի յովանէսին մարգարին շահայթանին,

սքիանային, իւր հոյալ վաստակոցն ես. յիշատակ բա-
 տացս ի մածարանս:»

2. Աւրիչ սեղ մը՝ միջին բարդիք՝ լուսանցքի
 վրայ. «Աւան, զի ի բազում մեղաց իմոց միտքս մու-
 բեց» և այս թուղթս կիսաս է:»

3. Գրքին վերջ մեծ յիշատակարան մը. «Եզրամ
 հետէ վերջ արարեց զի բաւական է. փառք ամենա-
 սուրբ երրորդութեան հաւր և սրբոյ և հոգոյն սրբոյ՝
 Որ ես կարողութեան մեղատեք և կկար սոզոյ. սոզոյս
 մեծուն և անարհեստ գրչի սուտանուն և անարժան.
 մկրտիչ Մեցուի. և անպիտանս յամենայնի մեղաք.
 լըցեալ սրբմիջ. ունիմ գեղիք բանասելի. որ զգան-
 ձատեարս յուշ զրեցի. և էլ զիսեմ որ սուսոմ շառ-
 աչընք յամեն գեղի, որք հանգիսցիք յայտ գանկի,
 ինձ ասացէք աստուած սրբոմի. և զուք արժան լինիք
 սեւոյն քրիստոսի: Արդ ազաչիմ զամենեւեան որք հան-

գիպիք սմայ: Յիշեցէք ի քրիստոս եւ ի սուրբ յազատիւն ձեր զարեմիտ զհոգեւեր զհիւրընկալ եւ զազատաւէր. զտորմած Զասհին եւ զհենակիցն իւր զբայրամն փոխեցեալն ի քրիստոս. վասն զի ոչ մնայով զուսակ մարմնաւոր ի վերայ երկրի, ստացաւ զայս գանձս որ ճշմարիտ գանձ է աստուածային. ըստ աւերուածական բանին որ ասէ թէ աբարէք ձեզ քսակ զայս ամենայն զմտաւ. անկալ հաւատարիմ կինն այս զասփին եւ ստացաւ զայս ի հայալ ընկից իւրոց յիշատակ իւր եւ ծնողաց իւրոց: Հասին յովհաննիսին եւ մաւրն թու ի թմարին եւ զաւակացն վերագաւորին եւ շահագաւորին. եւ կենակցին բայրամն եւ ակը յստաննիսին որ եղբայր էր բայրամն հայազատ եւ լաւ բնաբեր կրօնաւոր փիլիսոսփայ, զբազիր, ծագկող, կազմող եւ լաւ արեղայ. եւ զասփին սոցա յիշատակ ստացաւ զաս իւրն եւ քերթն շնորհին. սարգսին որ էր երախտաւոր փեսայ իւր. եւ զաւակացն մարտիրոսին եւ մանանի եւ մեծի եւ փոքու եւ միւս քերթն զմրութին եւ սրգոյն յստաննիսին եւ շահագործն փեսային. եւ ինձ մեղաւոր գրչիս միտիչ երկիցիս որ անուանմբս միայն եմ եւ ոչ զործովս: Արդ զբեցաւ սայ ի թմարանիս հայոց ԶՃԼԳ (= 1484) ի հայրապետութեան սուրբ սարգսի ի սուրբ Էփրեմեանի եւ ի զանուցեան աղբարեկին. ի զեղս որ կոչի մաշնի ընդ հովանեաւ սուրբ զէտրեայ զաւարովարի. առ սոս զէտրք կրօնաւոր արեղեցս աստմիս եւ սարգիս եւ մարթէոս երկիցիս եւ ինձ մեղաւոր գծողիս միտիչ երկիցիս. Արդ ով եղբայրք խորհուրթեան եւ սրբանացն անմեղադիր լէրսք զի կար մեր այս էր: Եւ որք հանդիպիք սմայ ուսմամբ կամ աւերանակելով կամ տեսանելով, Յիշեցէք ի քրիստոս Զասհին եւ զամենայն արեան մերձաւորսն իւր: Եւ աստուած զձեզ յիշէ. ի միւսանգամ գայտեան իւր ամեն:

4. Օտար գրչէ աւելցուած է շարունակութիւնը. «Գարձեալ յիշեցէք ի քրիստոս զվերջին ըստացաւ զ սուրբ զանձարանինս. զարեմիտ եւ զհաւատարիմ տանուակը զոսկերիչ յովաննէս որ ըստացաւ զայս ի հայալ զաստակոց իւրոց եւ ընկայ եւ նվեր. ի դուռն սուրբ վարդանայ զաւարովարին: Յիշատակ իւրն եւ ծնողաց իւրոց հասին կարապետին. եւ մաւրն շահագաւոր, զհոգակցին. զարեմեան եւ եղբայրն փիլիսոսին եւ միտիչն եւ քմերն փաշազանին եւ այլ ամենայն այրեան մերձաւորաց իւրոց մեծի եւ փոքու առ հայտարակ: Յիշեցէք եւ լի բերանով եւ ուղիղ հաւատով աստուածողորմ սասցէք եւ աստուած ձեզ եւ մեզ առ հայտարակ ողորմացի. յիւր միւսանգամ գայտեան ամեն: Իսկ ի վերջին գարուս եւ ի վերջին ժամանակիս. յարու՛մ որ թմարան ԶՂԼ (= 1548) եւն. (երկու ու կէս էջ ժամանակագրութիւն որմէ վերջ նոյն գրչէն): Գարձեալ յիշեցէք ի մարտիրոս յաղօթս ձեր զառաջ յիշեցեալ զհաւատարիմ տանուակըն զոսկերիչ յովաննէս եւ զհայրն իւր զկարապետ եւ զմայրն իւր զհասնամ. զկողակցին իւր զգալարեկին եւ զեղբարս իւր զփիլիսոսն եւ զմիտիչն. եւ զքերթն իւր զփաշազան. որ ազատեաց զսուրբ զիւրքս ի յանտրինեաց. եւ եւ վերստին նորոգել անջնջ յիշատակ իւրն եւ ծնողաց իւրոց. եւ որք հանդիպիք ի սմայ տեսանելով կամ եղանակելով յիշեցէք զովաննէս եւ լի բերանով եւ ուղիղ սրտիւ աստուածողորմ սասցէք. եւ աստուած ձեզ ողորմացի ամեն: Եւ ինձ նվատ. ներսէս կրօնաւորի վարապետի որ զգիրքս նորոգեցի եւ զսակաւ յիշատակարանս զբեցի. սասցէք աստուածողորմ. առաջին ըստացողն եւ վերջին աղատողի. եւ աստուած ձեզ եւ մեզ առ հայտարակ ողորմացի յիւր միւսանգամ գայտեան ամեն:»

29.

Գ Ի Ր Զ Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Յ Դ Ա Ի Թ Ի

ՅՈՒՂԹ 103. էջ չէ նշանակուած: — ՄեծՈՒՌԻՆՆ՝ 27.5 սմ. երկ. 20 սմ. լայն. 1.5 սմ. հտու.: — ՆՆԻԹ՝ թուղթ: — ՎԱԶՄ՝ կաշեպատ իտալարարս է, սոկեզոծ, նոր կազմով: — ԳՐՈՒԹՆԻՆՆ՝ մարութ, բայց խամանակ. նամաստազբութիւն խիստ շատ: — ԳԻՐ՝ փոքր նոսրագիր: — ՍԿՋԻՆԱՏՈՂԵՐ՝ եւն կարմիր: — ՏՈՂ 45. կրկին իւրարանչուրք 22.5x7 սմ. մեջին լուսանցք 0.9 սմ.: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՎ՝ մարութ: — ԳԱՏԱՐԿ Թուղթ 13: — ՊԱՏԿԱՆՐ եւն չկայ: — ԺԱՄԱՆԱԿ եւ ԳՐԻԶ անձանութ:

Բուն գրքէն վերջը կայ. «Տէր առաքելի եւ սակեց եւ քոջ հոգարի Անյաղթ փիլիսոսփայի ա-

շակերտի երկցս երանելոյն Գրիգորի Տիեզերալոյս վարդապետի արարեալ բուն խրատականս ոգեւաչս եւ հանձարս իմաստայեղս ի մեկնութիւն Սահմանաց գրոց ի յիղձ մաղթմանաց բանասիրաց եղբայր չարագատաց նորին աշակերտաց:» Այնուհետեւ նոյն Առաքելի ուրիշ իմաստասիրական գրութիւնները: Իսկ ամենէն վերջ «Զստացող եւ զգծողս իմաստասիրական սոփեստիս մերոյ հայկազնի. փիլիսոսփային գաւթի եւ մեկնողի սորին. Առաքելի սրանեաց վերայ գիտողի. յիշեցէք ի քրիստոս. եւ զուրք յիշեալ լիջեք ի քրիստոսէ մերմէ ամեն:» Արիւ ոչ մի յիշատակութիւն:

30.

ՈՂԲ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

1832

ԹՈՒՂԹ 80. Էջ չէ նշանակուած: — ՄեծՈՒ-
թիին՝ 18 սմ. երկ. 11 սմ. լայն. 1 սմ. նստ.: — Նիհիթ՝
նասարակ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ թղթապատ խաւարարտ,
նոր կազմով: — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ մարտը, որոշել զեղեցիկ:
— ԳՐԻ՝ նոտը: — ՏՈՂ՝ 18: — ՍԿԶԻՆԱՏԱՆԻ հւն կար-
միր: — ԶԱՐԻ հւն չկայ: Սկզբը մէկ ՊԱՏԿԵՐ՝ բաւա-
կան սիրուն՝ որու տակ գրուած «... զպրի ձեռամբ նը-
կարի այր զեղատեսիլ պատկեր սուրբ կուսի» (սնունդ
յետոյ քերթուած): — ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ սկիզբէն 2 էջ
և վերջէն 11 թուղթ: — ԳՐԻԸ՝ անծանօթ: — ԺԱՄԱ-
ՆԱԿ թերիւ 1832:

Գրքին վերջին մասն է «ի քերտվրէ վարդա-
պետէ Հեստեւոց գրեալ գիր յուսացող բնագէտ
ազգիս հայոց. վասն այսօրիկ ևւ բնկալաւ զարժա-
նին ըզպատասխանն. գրելոյն ի գրիգոր վարժապե-
տէ փէշարմարձեանն» ևւ «յանարժան տէր քերտ-
վրէ տո. սիրտտարաս սիրելի Սիմէոն վարդապետ.»
որմէ վերջ տապանադիր մը՝ 1832:

31.

ՎԱՐԴԱՆԱՅ ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ԵՐԳ ԵՐԳՈՅԻ

1838 Յունիս 10:

ԹՈՒՂԹ 56. Էջ չէ նշանակուած 8: — ՄեծՈՒ-
թիին՝ 22 սմ. երկ. 17 սմ. լայն. 1 սմ. նստ.: — ԿԱԶՄ՝
թղթապատ խաւարարտ, նոր կազմով: — Նիհիթ՝ նա-
սարակ թուղթ: — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ նոտը, մարտը ևւ զե-
ղեցիկ: — ՏՈՂ՝ 22: — ՍԿԶԻՆԱՏԱՆԻ հւն կարմիր: —
ԶԱՐԻ հւն չկայ. սկիզբը մէկ ՊԱՏԿԵՐ՝ Սողոմոն: —
ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ սկիզբէն 2 էջ ևւ վերջէն մէկ թուղթ:

Առաջին էջին վրայ գրուած է «Գիրք որ կոչի
մկնութիւն Երգ երգոց արարեալ հոգեպոյժառ
Հօրն Մեծին վարդանայ: Վերապիւն բնգօրինակե-
ցաւ ձեռամբ Ղազարոս վարժապետի վահանեան
1838 Յունիս 10 ի կարին»:

32.

ՊԱՏՄ. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

1830 (?)

ԹՈՒՂԹ 76. Էջ նշանակուած 1-121. վերջի
14 թուղթը չէ նշանակուած: — ՄեծՈՒԹԻԻՆ՝ 22 սմ.
երկ. 18 սմ. լայն. 1 սմ. նստ.: — ԿԱԶՄ՝ լաթապատ
խաւարարտ: — Նիհիթ՝ թուղթ: — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ մարտը

նոտրագիր: — ՏՈՂ՝ 32: — ԶԱՐԻ, ՊԱՏԿԵՐ հւն չկայ՝
— ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ սկիզբէն ևւ վերջէն մէկ մէկ թուղթ:
Ոչ մէկ յիշատակութիւն: — ԳՐԻԸ՝ Ղազարոս վարժա-
պետ. թուական 1830 (?):

33.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

ԺԶ.—ԺԷ գոր:

ԹՈՒՂԹ 269. Էջ նշանակուած չէ: — ՄեծՈՒ-
թիին՝ 18 սմ. երկ. 14 սմ. լայն. 6 սմ. նստ.: — Նիհիթ՝
թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝
երկուսն իւրարանջուրը 15x4-5 սմ., միջին լուսանցք
1 սմ., միջին սուրբգիր: — ՎԵՐՆԱԳԻՐ հւն կարմիր: —
ԴԱՏԱՐԿ թուղթ 1 էջ: — ԶԱՐԻ, ՊԱՏԿԵՐ չունի: —

ՏՈՂ՝ 31: — ԳՐԻԸ՝ Նասի արեղայ: — ԺԱՄԱՆԱԿ, թուա-
կան անծանօթ:

Կը պարունակէ Ա. Բառքիւր ևւ Եւրոպայի Ա. Բ.
1. Բառագիրք՝ 53 թուղթ, ունի հինգ մաս.
Ա. Հայերէն Բառքիւր՝ 29 թուղթ. որու սկիզբը սասը

Նախարանեն մաս մը. «ի թարգմանչացն մերոց առաջնոց ի մտիստ ասեմ եւ ի գաւթէ եւ յընկերացն նոցին որք ամենապահան ուսմամբն էին կրթութեալք ոչ ունիմք զգրուից թարգմանեալ կամ մեկնեալ գուցէ թէ թարգմանեալ իցեն, այլ յանհոգութենէն ազգի եւ յանուսումնութենէն սպանեալ է... յորոյ օգտութիւնն Հայեցեալ Հարկեցոյ առնել անսոցայ անանել զտեսութիւն սորա օգնականութեան հոգւոյն այս եւ օժանդակութեան աղօթից ձերոց, բայց յառաջագոյն ունի բնարանն ընդ իւր լուծմունս ի յամլախօսէ եպիսկոպոսէ ուսմանէ. եւ յայլմէ թարգմանեալ բոս բնարանին այլ գժուարու մուծանէ զմեզ ի բնարան անգր: Նաեւ ի թարգմանութենէս ունի խանգարումն իմացուածոց. զի ի վրաց լեզուէ է թարգմանեալ ի հայ բարբառ. ի սիմեօնէ քահանայէ յաշխատասիրէ յուսմանէ: Եւ յասացելոցս վկայ ունիմ զգիրքս զայս. զոր ոչ է անհնար գտանել ձեզ հան-

զերս իւրով հին մեկնութեամբն զի ի յետին ժամանակս է թարգմանելութիւն սորա, եւ բոս նիւթականին շինուածոց նոր: Նաեւ յայլք բարգմանչին օրինակելով վասն անծանօթ անուանն, յորոյ ստիպեալ եղև ի սա բոս կարի մերում բացայտանել ինդրոցացն զգորութիւնն:

Ունի միոյն մէկ յիշատակարան՝ ամենն վերջը. «Եղև լուծմունքս բանից պրոկզի պատուանկան իմաստասիրի, ի հազար երրորդի եւ ի հարիւր երրորդի թուականութեանս հոյոց, ի նուստս Աիմեօնէ գառնուոյ եպիսկոպոսէ որ աղաչեմ զհանդիպօղոզ ներել ինձ ի ձեռնամխութիւնս բանիցս այսոցիկ, զի գուցէ որ հանդիպօղ, որում աստուած եւս պարզագոյն անտութիւն շարհիցէ, բայց սայն շարհ ունիցի շարհաց պարզեւոզին աստուծոյ, որում անբաւ փառք բոս անբաւութեան իւրում: Ամեն:»

38.

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Ռ՝ՇԻ = 1608.

Քրիստոս 207. էջ չէ նշանակուած: - ՄԾԾՈՒՔԻՆՆ՝ 14 սմ. Երկ. 10.5 սմ. լայն. 4 սմ. նստ: - ՆԻՒՅԹ՝ թուղթ: - ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: - ԳՐՈՒՔԻՆՆ՝ շատ որոշ, բայց ոչ զեղեցիկ: - ԳԾԻ՝ հաստ նոսրագիր: - ՏՈՂ՝ 16: - ԱՄԲՆԱԳԻՐ ԵՆ կարմիր երկայն: - ԳՆՍԱԶՆՐԻՆ՝ ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՆՐԻՆ՝ 15՝ ազեղ: - ԳՆՏԱՐԿ թուղթ մէկ էջ: - ԳՐԻՉ՝ Սարգես: - ՄԿԻԶՐԸՆ ԵՎ ԱՄԲՐՆՆ կան երկ'երկու թուղթ մագաղաթ, նին բուրդիւ ճաշոցի մնացորդ: - ՏԵՂ՝ Ռատոս:

Ար պարունակէ.

1. Հարական խաչի «Այսաբ ուրախացան երկիրք եւ երկիր մեծաւ. այսօր բարգաւաճեալ պայծառացաւ եւն.» Որու վերջը՝ «բարեխաւսութեամբ ամենայազմ եւ աստուած բնկալ սուրբ նշանին քո քրիստոս աստուած մեր սղորմեա ստացողի գրոցս:»
2. Գիր ուրբաթի զոր կարգան ի վերայ հիւանդաց, որու վերջը՝ «յորա վերա զայս գիրս կարգան ի վերա նեղեալ հիւանդաց յուսով հայցողացն հաւատով բժշկին եւ ազատին ամենայն ցաւոց եւ ի նեղութեանց եւ ի պէս պէս հիւանդութեաց, ամեն. քրիստոս աստուած քո առատ սղորմութեամբդ սղորմեաց ծառային քո սարգիսին եւ ամենայն յարեան քո:»
3. Տեսիլ սուրբ աստուածածնին զոր ետես սուրբ կոյնն վասն գժսխոյն. որու վերջը՝ «բարեխաւս որբուհւոյ աստուածածնի անարատ ծնաւոյի քո քրիստոս աստուած, սղորմեա ստացողի գրոցս:»

4. Հարցմունք սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին եւ պատասխանի հրեշտակին վասն որոցոց մարդկան. որու վերջը՝ «բարեխաւսութեան սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին մերոյ քրիստոս աստուած մեր. սղորմեա ստացողի. եւ ինձ մեզապարտ գրչիս եւ կրօնցողոց եւ լսողաց եւ որ ամենն ասեն ամեն:»

5. Թախտ տեսան մերոյ յիսուսի քրիստոսի. որ յառաքեցաւ յերկնից ի տաճարն սուրբ. վերջը՝ «Չստացող գրոցս պահեա տէր ի կամս քո. եւ բեզ փառք բերանոյ իմոյ ամեն:»

6. Երանելոյն երբեմի ստացեալ է վասն պահելոյ սուրբ կիրակէին: Որու վերջը՝ «տէր յիսուս աստուած բարի. բզստացողս (երկու տող բաց) եւ զամենայն զարմն նորին պահեա ի փորձանաց շարին եւ ի մեղաց փրկեա գնտին. եւ ի յուսուք գառտանին արժան արայ տեսլեան քոյին. ջընջեա բղգիր մեղաց պարտին. եւ գտեցոյ յաշխողովն վասն քոյին սուրբ ծնաւոյն. ամենաբհնեալ սրբոյ կուսին. եւ զեղիկի գժող սորին. զսարգիս գժողս. զայս. կեսարացին մի մուանար յայնմ ասենին. Եւ որ սաէ հայր մեր որ յերկնեզ եւ մասնաւորեաց սրբոց քոյին:»

7. Վկայարանութիւն կամաւոր աղքատին Ալեքսանոսի մարդոյն աստուծոյ. վերջը՝ «Քրիստոս աստուած սուրբ նահատի բարեխաւսութեամբն սղորմեա ստացողի գրոցս (մէկ տող բաց) եւ իւր ծնաւոյնցն եւ ամենայն զարմոյն եւ զաւակացն կենդանեաց եւ հանդուցելոցն եւ ինձ մեզաբ մեռեալ

սարգիս գրչիս եւ կարգացողաց եւ լսողաց եւ զիւր
գամենն առ ամեն հայր մեր՝»

8. Աղաւթք արքա եփրեմի ասացեալ է.
Տէր աստուած դարութեանց աղաւթ՝ գրեց...
եւն. որու վերջը՝ «նոյն ողորմութեամբ քո քրիստոս
աստուած մեր զթա ի մեզուցեալ ծառայքս քո եւ
սղարմեա ստացի գրոցս (երկու տող բայ) եւ իւր
նախնեացն կենդանեացն եւ հանգուցելոցն եւ
զսարգիս զգծսղոս որ ոչ կարացի հասու լինել եւ
յոյսմ ամի մեզուք ի հոգ մահուանեաց եւ միոյ
յիշման առ տէր կարաւտացոյ. եւ որք յիշեալք
լեցիք ու զուք յիշեալ լեցիք ի քրիստոս յոյսոյն
մերոյ որ է աւրհանեալ յաւիտեանս ամեն. հայր մեր
որ յեր՝»

9. Վասն աղաւթի եւ արտասուաց խոստո-
վանութեան. որու վերջը՝ «Տէր յիսուս փրկիչ եւ
բարեբար ողորմի ստացողի գրոցս (երկու տող բայ)
եւ բնամենեաց նորին եւ ամենայն արեան մերձա-
կայիցն եւ ինձ անարժան սարգիս գրեւելոյս մեզուքս
ի հոգոյս որ եմ անկեալ եւ կարգացողաց եւ լսողաց
եւ որ գամեն առ ամեն հայր՝»

10. «Աղաւթք արոյն պաղտոսի ասացեալ է
ամենայն գեղի՝»

11. «Ազիզ գաւանութիւն հաւատոյ զոր
մեզապարս վարդան գրեցի աստուածային գրոց:
«Ազոյ եւ զՏէր կարապետ քահան. անմտաց յի-
շեմներ եւ մի ոք հանցէ գանուս սորոյ ի գրոցս որ
եւ գրէ իսկ որ գրէ. աստուած անջնջի գրէ գա-
նուն նորս ի գիրն կենաց ամեն՝»

12. «Վասն շքանպասելոյ եւ շքատելոյ զեզ-
բայրս եւ զքահանայս եւ զվարդապետս՝: Որու
վերջը՝ «Գրիստոս աստուած ողորմի ստացողի գրոցս
բարեխաւսութեամբն եւ ամենազար սուրբ խաչին
փրկեա զմեզ ի բանբասանաց մեզաց եւ յամենայն
աղտեղութեանց, մանաւանդ ստացողի գրոցս եւ
զեղկելի գրիս եւ երկնից արքայութեանդ արժանի
արոյ եւ քեզ փառք եւ ամենայն բերանոյ եւ ի
մեզուորէս ամեն՝»

13. «Սուրբ հարցն ու զաւփառաց հաստատեալ
ի պատճառս նաւակատեացն անհատից. Որոյ աղաւ-

թիւքն ողորմի քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս...
եւ ամենայն յարեան մերձաւորաց. կրչ՝ եւ լսողաց՝»

14. Մեղոյ (կրօնական եւ աշխարհական),
որու վերջը՝ «խոստովանանքս է պատուական յոյժ
գովելի եւ աննման արտասուութիւն հաւաքական է
ասելի եւ է յանդիման՝»

ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԱՆ: «Փառք համազոյ եւ միաս-
նական անբաժանելի սուրբ երրորդութեան եւ մի աս-
տուածութեան հաւր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ պիժժ
եւ միշտ՝. Աստուած յանդ ելեալ կատարեցաւ սուրբ
զերգս որ առ սակի փորկի. ի բազարս բուստս ի գուռն
ընդ հովանաւ սուրբ հրեշտակագետին: Չեւամբ նր. աստ
եւ ներգեւեալ ոգոյ սուս անուն սարգիս սակաւ գրչի
եւ ճաւաղացն տէր կարապետին. որ յառ աստուած
փոխեցան. ամեն: Գարնեալ աստուած ողորմի յակոր
վարդապետին հոգոյն եւ տէր զաւթիմին հոգւոյն որ այս
աւրինակս ավին որ գրեցի այս սակաւ նորս. Գարնեալ
աստուած ողորմի կիսարացի ամբր ազիզին հոգոյն. եւ
իւր հաւասար նմջելոցն հոգոյն. որ խիստ պարու ձմոռ
էր որ նստոյ տունն ի կրակին զէքն գրեցի: Գրեցաւ ի
թղին ՌԴԴ: յամենանն փեարվար ԹԲ Էլի. պահուցն
ստաւիչ շարաթն: Արդ աղաւթ՝ զամենեւեան որ հան-
գիւղի սմայ կարգալով կամ աւրինակելով անմեղապի
լերուք սակաւ գրիս սղալանացս եւ խոշորանացս զի մեր
պակասութիւնն շատ է եւ ձեր խնայութիւն յիշեցէք
ի մարբափայլ յաղաւթս ձեր. ամեն. հայր մեր որ յեր-
կնոց ես սուրբ եղեցի:»

2. Օտար գրչէ կան. «Ի թղին ՌԴԴԵ ինտէ ի
յամենանն մարտի ԻԲ ինտէ յիշատակէ վահէ կապելի
սուրբ աստուածային տէր զապարի որդի յարութիւննի
վախեւժ իրակնի քոյրի եւ զիսարէթի քոյրի սարայի
եւ զարայի ալիքսանի եւ զարայի տանապետի աների մահ-
տէսի ստերաննուսի անքաշի սարայի պատարագ մատու-
սանեմք ամեն:» «Թղ. ՌԴԴԵ ին զեկտեմբերի ԻԳ
օրն շափաթ ծընաւ. տէր քիբրորի որդի տիրացաւ մի-
քայլի որդին զազարն որ այլ զի գեկտեմբերի ԻԸ
օրն գ. շափաթ տէր ավետիսի ձեւանք կրնքեղեց որ է
քուղոսայ պաժ ընթաց պայպըն պոկայճի մշտի ակոր
լրանուն ասեն կայքճի:»

39.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Յ Ո Ւ

Ժ 2 — Ժ 1 . դար:

ԹՈՒՂԹ 105. ԷՂ չէ նշանակուած: — ՄԵԾՈՒ-
ԹԻՆԸ 14 սվ. կրկ. 10 սվ. լայն. 2 սվ. նստ.: — ՆԻՆԹ՝
ԹՈՒՂԹ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ խաւարարս. ետնի
կողմ միայն մացած, մարուք բոլորգիր: — ՎԵՐՆԱԳՆՐ
եւն կարմիր: — ՏՈՂ 16: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 3 էէ: —
ԶԱՐԿ ևն չկայ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ՝ սկիզբէն պակաս: —
ԼՈՒՍԱՆԵՑԱՆԻՈՒՆ՝ ճայրոց պրած. Թուղթերը զեղին.
սայց գիրքին աննգծ. — ԿԱԶՄԸ բոլորուած: — ԳՐԻ 2 եւ

ԺԱՄԱՆԱԿ անսմանոթ: Այս զերրոյ նստիքս է վարդգէս
ԷՖէնտի 26 Յունիս 1894:

Մատենան կը պարունակէ 1. Տօնացոյց .
2. Գամազքքէն մաս մը . 3. Գանձեր. եւ 4. Պատ-
մութիւն վասն տուժարաց որմէ կարք 14 թուղթ
տուժարական աղիւսակ :

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: Առաջին գրողն. «Յարժամ մնոցես ի սուրբ խորան անդ յիշեցես զմեր ննջեցեալ: Յարժամ առնես զպատարագն յիշեա եւ զիս զմեզուցեալ: Առաջի տեառն աստուծոյ որ ի խաչին պատարագեալ: Զի եւ մեզ ակը սղորմացի ի միսս անգամ իւր զայրտեանն: Հաւրքն փառք որդւոյն պա-

տի եւ սուրբ հոգւոյն պժժ յախտան յախտանս յախտենից քրիստոս աւրհնեալ ի համայնից:»

2. Օտար գրէ. «Ով էիրք արիթուն յիշեայք տէր նարինն աստուած յիշէ քոյ յիշողն Ամեն:»

3. Այս օտար գրէն է նաեւ. «Տաղ սրբոյն Կերբայ զս: Բամիկ լեզուով եւ թուրքերէն բառերով:

40.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Յ Ո Ւ

ԺԷ—ԺԸ գար:

ԹՈՒՂԹ 136. էջ չէ նշանակուած: — Մեծօրհնութիւն 12.5 սմ. կրկ. 9 սմ. լայն. 3 սմ. հաս: — Նիւթ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշիպատ փայտ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ խաւանակ: — ԳՐՈՒՍՆԻՅԱՆ ԵՆ ԿԱՐՄԻՐ-ՎԱՐՈՂԱՂՈՅՆ: — ՏՈՂ 17: — ԳՆԱՐԿ ԷՋ, ԶԱՐԿ ԵՆ ՇՈՒՆԻ: — ԳՐԻՇ ԳՐԻՂՈՐ: — ԺԱՄԱՆԸՆ անձանթ. թէ սկիզբն եւ թէ մէջն ունի պատկաններ:

Ար պարունակէ. 1. Տօնացոյց մը. 2. Քարոզներ. 3. Ճառ. 4. Գաւթի անյաղթի խաչի ներ-

բողանք տաղաչափեալ Ներսէս Տարսնացիէն. 5. Աստուած անեղ. 6. անվերնագիր հաստած մը. հայերէն փաղանուններ, որոնց վրայ աւելցուած են օտար գրէն այլեւայլ անգղերէն խոններ աւետարանիչներու, նահապետներու եւն վրայ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: «Զսակաւ ծրոյ գրքիս. Գրիգոր յիշել աղաւթ եւ մի բերան սղորմացի:»

41.

Ն. Լ Ա Մ Բ Բ Ո Ն Ա Յ Ի Ո Յ Գ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

1822:

ԹՈՒՂԹ 217. էջ 430: — Մեծօրհնութիւն 30.5 սմ. կրկ. 21.5 սմ. լայն. 3 սմ. հաս: — ԿԱԶՄ՝ խաւարարտ բարակ կաշիով պատած. զգրին կանակը, կողերը եւ եզրներն ուղեղած: — Նիւթ՝ նոր թուղթ Gior Magnani, Al Masso գրումով: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ միջին նոսր, շատ մարուր եւ ասանց տառաստիպի: — ՏՈՂ 33: — ՊԱՏԿԵՐ, ԶԱՐԿԱԳՐ ԵՆ ՉԿԱՅ: — ԳՆԱՐԿ թուղթ՝ սկիզբն, մէջն եւ վերջն մշտնի նոսր. սկիզբի աստիճան էջ յետոյ լեցուած: — ԳՐԻՇ ԹՈՒՂԱԿԱՆ ԵՆ ՏԵՂ, ՏԻՐԱՅՈՒ ՆԱԿԱՐԵԹ զպիւր պօղտեցի. Կոստանդնուպոլիս Գիրս. 1822:

Ար պարունակէ. 1. «Տեառն Ներսէսի եպիսկոպոսի Աբիլիկեցոյ Տարսնի խորհրդածութիւն վասն Աղղափառ Հաստայ եկեղեցոյ Ար ի սուրբ Երրորդութիւն, եւ ի Տնօրէնութիւնն Քրիստոսի:» 150 էջ: Արմէ յետոյ մէկ թուղթ պարագ: 2. «Մեկնութիւն պատարագամատոյց աղօթից», 153—370 էջ, որուն վերջը՝ «նորին սրբոյն Ներսէսի յիշատակարան:» 3. «Հարցաբնութիւն առ օրէնս քրիստոսի. եւ հաստատութիւն թէ ոչ պարտ զվիճակ եկեղեցական տաթիճանաց ձգել բոս մարմնական առհմութեամբ:» 371—400 էջ: Արու վերջը՝ յիշատակարան մը, սեւ վարք:

4. «Ներսէսի լամբրնացոյ արքեպիսկոպոսի տարսնի կիլիկեցոյ պատասխանի թղթոյն վարդապետին տուտէ որդւոյ. եւ նորին նմանեաց ծրոյ զեռացոյ եւ հաղրատացոյն առ...» էջ 401—413:

5. «Թուղթ ի Ներսէս արքեպիսկոպոսէ կիլիկեցոյ տարսնի, պատասխանի յուսկան արգելական ձգնաւորի ի մեծն անտիոք. յորում լուծանէ զՏարսնի կղերկոսացոյն անտիոքու. վասն որ ի հայք աստուածային շնորհի ճշմարտութեան ի վերայ քահանայական կարգի եւ ժողովրդականաց ուղիղ հաստատն որ ի քրիստոս:» 414—423 էջ: Արու վերջը՝ նմանապէս յիշատակարան մը: Տեւ վարք:

6. «Գլխագրութիւնք հոռոմոց, զորս պահանջեն առ ի մէջ ի պէտս խաղաղութեան: Ընդ որս եւ լուծմունք առ ընթեր կղեալ:» 424—430 էջ:

7. «Խնդիրք հոյոց եւ հոռոմոց:» էջ 430:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: էջ 371—400էն ետքը՝ «Օրինակեցաւ խորհրդածութեան եւ մեկնութեան պատարագի զիւրս սրբոյն Ներսէսի լամբրնացոյ յիշատիք գաղափարէ բաղգատեցոյ ընդ երես հնազոյն օրինակս՝ զոչ ոչ գտարբերութիւնն նշանակեցար ի յուսանցան

ամենայն ճշտիւ, ի պէտս գերապատիւ Տեառն Հայր Զօվակօ վարդապետի, ի նուստս գրագիր տիրացու Նազարէթ դպրէ պօլսեցւոյ՝ որ ի պերս՝ յամի տեսան. 1822: ի կոստանդնուպօլիս:»

2. Էջ 423 էն կարբ «Ի վերջոյ սոստ յաւելան ի վերոյիշեալ գրագրէս եւ երկու թուղթք երանելոյս որոյ առաջինն է առ... այս թուղթ փոքր մի թուի ազուազ, եւ ի տողս ինչ ընդհատեալ ի բառից անմոյց. բայց մեք որպէս գտաք ի գաղափարին, այնպէս օրինակեցաք. եւ երկրորդն է առ յուսիկ յոյն արգելական ճգնաւորն. զայս յետինս թուղթ գտաք ի ձեռագիր ընդհանրականի միւսմ՝ բոլոր գրով գրեալ ի թուսմաս գրէ է ի խորին կոչեցեալ անապատն՝ ի... հեթմոյ՝ ի թուին հայոց 2ՕԷ: Արդ՝ որք միանգամ հանդիպէք այսմ եւ վերձանութեամբ նորին գրածուք, յիշեալիք յընդունական աղօթս ձեր զվերոյգրեալ մեզապարս նուստս գրիչ գրոյս, զի եւ գուք յիշեալ լինիջիք ընդ կատարողն զպատուէր սիրոյն քրիստոսի:»

3. Դարձեալ՝ էջ 430 էն կարբ. ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՍ ՄԱՆ ԱՐՈՒՔ Է (գաղափարին գրէն):
«Զստացոյն կեանք զստացոյն իւր յոյի. զստս»

ցոյս ներսեւ, յոյժ վերջացեալ աշակերտութիւն եւ որդիութիւն համանուն սուրբ Հօրս, որոյ փոփոքմամբ տառիցս արժանօք հարեալ յոյի սիրով, յաւելի զսա ի մթերս աստուածային շտեմարանաց. ընդ կրկնակին եւ մաղթելով ամբարեւել: Արդ կղեցի յիշատակ երկցն ի մի բան յոգաւորել մեզ զսոյն տուողին, եւ ստացոյն ընդ աշխատելուս:»

Զայս յիշատակարան գտաք ի գաղափարին, եւ մեք եւս գրեցաք, որպէս զի մի ելանիցէ անմասն ի վարձուց աղօթից բարեւէր վերձանողից:»

Ասոր տակ տարբեր գրով եւ կարմրախառն սև միանով՝

«յօվակօ վարդապետ. մարգարեան.»
Բաց ստորի առաջին էջին վրայ՝ օտար գրիչներէ.
«Աւետիս Տ. Զօվակիմեան. Զարութիւն. վաճառեցէք զինչս ձեր եւ տուք զզորմութիւն. եւ արարէք. քարոզազիրքս է խոսեան գաղուստին բարի վշելու տացէ: Մարդգան քաղաքը վաւրաստան լոնտան քաղաքն է Գաղիոյ վէննայ անդղիոյ մայրաքաղաք տանկաց Կ. Պոլիս է. վարդան. արձանապատիւ սուրբ Հայր իմ:»

42.

Տ Օ Ն Ա Ց Ո Յ Ց

ԺԶ—ԺԷ գար:

ՅՈՒՆԻՅ 156. էջ 2 է նշանակուած: — ՄեծՈՒԹԻՒՆ 13 սմ. երկ. 10 սմ. լայն. 3 սմ. շտ.: — ՆԻՒԹ՝ Նասարակ թուղթ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բոլորգիր, բաւական մարտր: — ԶԱՐԴ, ԴԱՏԱՐԿ թուղթ՝ շկայ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ: — ՏՈՂ՝ 13: — ԳՐՈՒՆ թէ սկիզբէն

եւ թէ վերջէն պակաս է. ուստի եւ ժԱՄԱՆԱԿ, ԴՐԻՉ՝ ՏԵՂ, անձանօթ: Զկայ նաեւ ոչ մէկ լուսանցազրուութիւն. տեղ մը միայն գրուած է «Թանակափորձ» եւ ուրիշ տեղ մը «զօրչափորձ»:

43.

Տ Ե Բ Ե Ղ Ի Ա Յ Ի Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՌՄՂԳ = 1845:

ՅՈՒՆԻՅ 11. էջ 2 է նշանակուած: — ՄեծՈՒԹԻՒՆ 21.5x16 սմ: — ՆԻՒԹ՝ Նասարակ թուղթ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ նոսր. մարտր: — ԶԱՐԴ շտնի: — ԴԱՏԱՐԿ թուղթ 2 էջ: — ԿԱԶՄ շտնի: — ՏՈՂ՝ 27: — ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՄՂԳ յունկար իր: — ԳՐԻՉ ՏԵՂ Յարութիւն քաշանայ Երեմիանան: — ՏԵՂ՝ «Դարսիկերզ» Մասուն:

տեսան յիսուսի յեանեալ տեր յարութիւնին մեղսամած քահանայի երեմիան:»

Նահատակի մը պատմութիւնն է այս տեարակը՝ որու վերջին երեսը գրուած է. «Գրվեցաւ տեարակս ի քաղաքն մատէն եւ ի ձեռամբ տեսան յիսուսի ծառայ յեանեալ համբարձումին եւ հօրն իմոյ երեմիային եւ ամենայն զարմից եւ զուսկացն բնթերցողք եւ ունկնդրողք զոգորմիս մի սուէ միով հայր մեղոյիս յիշէ աստուած ոգորմի իւրեանց եւ իւր նընջեցելոցը հոգիքն ամէն Այս տեարակս տիրացու համբարձումին եւ հօրն երեմիային եւ մօրն նորս խաչերին եղբորն առաքելին եւ քրոջն նազլուին կընօջըն այժուսին եւ որպէս արբահամին աստուած բարի վայելուս՝ ապէ խորին ծերութեանը հասուցէ Ամէն...»

Առաջին էջին վրայ գրուած է.

«Տեարակ որ գօշի տեր եղեկայի պատմութիւնն Արարեալ եւ շարադրեալ յուձեմին հաստացելոց Ականատես անձնէ. ի սամկական բաւրասով զե բնդերցողք եւ ունկնդրողք հասկացողք ի միտ ապէն ամէն թմին ՌՄԻՆ յունկարի Ը՛ին որ ի քաղաքն խարսիկը Գրվեցաւ տեարակս ՌՄՂԳ. ին. յունկարի ին: որ է մատան ձեռամբ

ԱՅՐՈՒԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ԱՅՐՈՒԲԵՆ ԵՒ ՆԻՒԹՈՅ ՉԵԹԵԳՐԵՑ

Ա.

Արատիա (°) 28բ.
 Արեւելք 11ա.
 Արաճաճ 14բ.
 — 32բ.
 Ազաճ 22բ.
 Ազգ արգան՝ 28բ.
 Ախմաս Բ. Արգոյ. Եկզոյ 28բ.
 Ախպէկ 7բ.
 Ալեքսան 88բ 12ա.
 — 30բ.
 Ալեքսանդր Կէր ազբաս — վրացարձ.
 29բ.
 Ալիսան 32բ.
 Ամասուր 8. Ասուս ամասուր.
 Ամ 12բ.
 Ահմա 2բ.
 Աղաճան 7բ.
 Աղեակ քճոյ 1ա. բ.
 Աղեքսանդրացիք 12բ.
 Աղեճ արգու 20ա.
 Աղարիկ գան 25ա.
 Աղսիք վարչական աւրճեկոյ 28բ.
 Արախուճ (Անգախուճ) 2ա.
 Անյարասու Կաղ. — լուծմանը բանից
 Գրեկի թիւ 29ա.
 Ափր 9բ.
 — աղի կեարացի 30բ.
 Ափրա 18բ.
 Ափրուս 22բ.
 Ամիս աղեքսանդրացի — իրաւոր 16ա.
 Ամանիկ արաղու. սոցլ 5բ.
 Անգղիա 32բ.
 Անգրանիկ 7ա.
 Անգրեան 22բ.
 Անգրանիկա 3բ.
 Անիսան 14բ.
 Անիսիբա 27բ.
 Անու Բ. ֆր. Ասուս ամանի 3ա —
 2կար 5ա.
 Անտիք 27բ. 31բ.
 Անան Անագուտակաճ — 2կար 21ա.
 — 9ա.
 Անու սաղարիոյ 2ա.
 Ասարեկ Անիկցի (Անիկացի վերա-
 գրուող) 25բ.
 — Արգոյա. — աւ. Սաղման 23բ. —
 — բան սաղմանի և պատուական 23բ. —
 — կրք իրաւական "Արեկ սահմ." 23բ. — բան իրաւական ի մեկնու-
 թիւն Սաճմանոյ զբոյ 25բ.

Ասարեկ Արգոյ. յախրոյ Կապեկոյ
 բնագործ 5բ.
 — Հայր Հայրապետ Երեցու 13բ.
 — Եփրանուսեան 11ա.
 — — զարիպի սղք 8բ.
 — (ասանց տեղադրի) 1բ. 7բ. 13բ.
 21ա. 32բ.
 Ասուս 8. Ասուս ամասուր.
 Ասուկան 7բ.
 Ասուս ամանի 5բ. 13ա. բ. 14ա. 18բ.
 22բ. 24բ. — լրին 8գուժեան 3ա.
 — սեպի ի վերայ զժողոջ 29ա.
 Ասուս ամանի 1բ.
 Ասուս ամասուր քճոյ 20բ.
 — քճոյ (Ասուսուր) 7բ.
 — Խանձապի (Ասուսուր) 8բ.
 — (Ասուսուր) 7բ.
 Ասուս ամասուր արդի Ասրգին 2ա.
 — (ասանց տեղադրի) 2ա. 9բ.
 Ասուս րիկ 6բ.
 Ասուս արիս 7բ.
 Ասաճ արգոյ 25ա.
 Արարաս ամասուր 11ա.
 Արեւապետ ձոզոյ 5բ.
 — արի 92. 14ա. բ. 15ա.
 Արեւապետի վրեժոյ 18բ. — ստոր-
 գու թիւեր. 27բ. — ստորգու-
 թիւեր և. պերիպոսիկոսի լուծ-
 մանը Տեա Բաճմանի Արամեկի.
 Արա թիւն Տեա Բարս թիւն.
 Արեւիկ 17բ.
 Արեւան 17բ.
 Արայ (Արայ) 14բ.
 Արեւաքան, Լազ. Թ. 1. 8. 11. 15.
 — Հակոտը 22բ. Կրկնայի 10բ.
 Արեւաքանացոյց 17ա. Լազ. Թ. 2.
 Արեւիկ Տեա Բեւիք.
 Արեւիս. արդի Գու թի 15բ.
 — Տէր 30բ.
 — Տէր-Յովսէփեան 32բ.
 — (ասանց տեղադրի) 6բ. 14բ. 21ա.
 Արեւիք արգոյ 92 23ա. բ. 24ա. բ.
 — արդի Խանու Խաչատրոյ 17ա. բ.
 — Արեւիք 28բ.
 Աշին արրոյ 14ա.

Բ.

Բարեկան 11ա. — Լազիք 11ա.
 Բարեթի 6ա. բ.
 Բարբառ Բ. կամ Գու թի Արայ
 թիւ 10բ.

Բազկոյ 17բ.
 Բալիթ 5բ.
 Բայրամ կնիկց Զահեթի 25ա.
 Բաւարան Լազ. Թ. 35.
 Բարթու գիծես աւրլ 21ա.
 Բարս. բ. — Հակոբ 11ա.
 Բարեկ Անարացի 28բ.
 — քճոյ 17ա. բ.
 — 15բ.
 Բարեկեղ 1բ.
 Բարեկեղ 2ա.
 Բրիսուր (°) 22բ.

Գ.

Գարեթիկ Հրեմկոյ 17բ.
 — (Գարեթի) 21ա. և. սղ. սն 21ա.
 Գարուս Խանան 32բ.
 Գաղիս 8. Գաղիս.
 Գաղիսուս քճոյ — քաւք 27ա.
 28բ. — թարգմանութիւն գեղոյ
 28բ.
 Գաղիս 32բ.
 Գաղեան, կնիկց Խան Խաչատրոյ 17ա.
 Գանձ — Հակոբ 8ա. 17բ. 30բ.
 Գանձարան, Լազ. Թ. 28.
 Գաղապա Կ. սոցլ. 20բ.
 Գու լալ 17բ.
 Գերգ 8. Գերգ.
 Գ. Գերգ քրճ 25ա. — սոցլ. ա. . .
 31բ. — Կղզի 15ա. 24ա. բ.
 — զոզոյ Կղզիացի 19բ.
 — Կրն ք 92 10ա. բ.
 — Կրն ք 25ա.
 — ԿՖ. Արա թեան 12ա.
 — (Գերգ) 7բ.
 — (Գարգ) 13բ.
 — (Գարգ) Երեց 2բ.
 Գիթ քիսոյ ճաւային Ասուս Եր-
 աւան. Բաղիթեան Կեճ 17բ.
 Գոգմեկոյ 12բ.
 Գորգ Տեա Գերգ.
 Գու թի 7բ.
 Գրեգոր 1ա. ստ. արի 5բ. 13ա. 21ա.
 22բ. — Հարցմանը և. պատու-
 թանի Հրեմեկեան 29բ.
 — Անասի 28բ.
 — Ասուս աման 28բ.
 — Կարեկացի — ճարեկոյ աղսիկից
 սաղարուսի թիւն Լազ. Թ. 36.
 — կնիկ 3ա.

Գրկոց Տաթևացի 20, 21 ա, 25 բ.
 — քարոզարար, լազ. Թ. 24.
 — պարտաք երուսազեմի 21 բ.
 — զոգո. Բաթ Երզնի 6 ա, բ.
 — Երկն 2 բ.
 — Երկն, զրշ 19 բ, 20 ա.
 — Տեր, քՆի 15 բ.
 — Տեր, քՆի (Քերթ) 30 բ.
 — արդ, Երզն 14 ա.
 — Արծաթ Փէլարձաշեան 26 բ. —
 պատահանի ընդդէմ Քերթի
 զոգոյի 26 բ.
 — Բարտեոսից 2 ա.
 — Տ. Զարար արեգոյի 13 բ.
 — արդ Եղեայի քՆի 1 բ.
 — արդ Զարապետ Երզն, 13 բ.
 — արդի Տաւարի 2 ա, 3 ա (7).
 — զրշ 31 ա, բ.
 — (տանց տիպարի) 4 բ, 14 բ, 19 ա.
 Գրկոյրիս 2 ա.

Դ.

Դագոս Տես Քաշեան.
 Դաղմասացի 12 բ.
 Դան 15 բ.
 Դափրէ 19 ա.
 Դուրիմ ժգրէ. 16 ա, 23 ա, 29 ա. —
 սաղմոս, սաղմոսարան Տես Բաղմա.
 — Եղյալի 19 բ. — Համառու Քեր-
 լուձու թիւն Պարփիցի 18 ա. —
 լուծուելը արհարհաց 19 բ. — զիբ
 սահմանաց լազ. Թ. 29 Տես Լուկ.
 Դարեկ զոգո. — զիբ Եակոց
 27 բ. — Երբողեան Ի Ս. Խաչն
 31 ա. — Հասակաւոր ժը 18 ա.
 — քՆի 30 բ.
 — Բ. Արաց թղբ 10 բ.
 — Բարեկից սայու թ 1 բ.
 — Բ. Արանարդի Արաց թղբ
 10 բ.
 — (տանց տիպարի) 2 բ, 15 բ.
 Դրանեհոս Երեսպագացի 28 բ.
 — 22 բ.
 Դուրիմ 7 բ, այլ սե 9 բ.
 Դրազարի 3 բ.

Ե.

Երբողեցի 22 բ.
 Եղ քՆի 20 բ.
 — Տայր Բարդի Երզն 15 ա.
 Եղիս քՆի սոց 1 բ.
 — քՆի 7 բ.
 — քՆի 9 ա, բ.
 — արի 7 բ.
 — սուր ար կոչ Տեր Եղեայի պա-
 մաթիւն, լազ. Թ. 43.
 Եղիմոս 17 բ.
 Եղիարեմ, մայր Բարդի Երզն,
 15 ա.
 — (տանց տիպարի) 6 ա, 7 ա, 30 բ.
 Եթն մեթ 24 ա.
 Ետիմոս Կարսիցի 28 բ. — Կարսի
 առ Բաղման 23 ա.
 Եսաս 7 բ.
 Եսայի ժգրէ — սոց Ի Քերտ . . .
 22 ա.
 — լազ. Թ. 26.
 — բրեպետ 5 բ.
 — զոգոս — քաղից 26 բ.
 — արդ զրշ 26 բ, 27 ա, բ.
 — արդ (Յիսայի) 15 բ.
 — 7 ա.
 Երանոս 20 բ.
 Երեմիա ժգրէ 11 ա.

Երեմիա Տ. Երեմիա 32 բ.
 — (Երեմի) 7 բ.
 Երզնից քղբ 4 ա, բ.
 Երզնի 5 ա, բ.
 Երուսազեմ 12 բ, 21 բ.
 Եր արդ զիսկի Ե զի մարզն (Հակոբ
 ժը) 19 բ.
 Եր սերտ — առ Կարսիմոս 1 ա, բ.
 Եր ստաթեոս Ս. 19 ա.
 Երեմոս — Եթն մանկուց 22 բ.
 Երեմ Եսթի 28 բ. — Ժան պահե-
 լլչ սուրբ Կերակի 29 բ. — աղմթ
 Տեր Բառուած գուրաթեանց 30 ա.
 Երբողեմ Քայր Էսայի 5 բ, 6 ա.

Զ.

Զահլէ (Սահլէ) 25 ա.
 Զանազան 5 բ.
 Զարար արդ կղն 13 բ.
 Զարար 9 բ.
 Զերս (7) 17 բ.
 Զիբու թ 25 ա.
 Զոհրա 20 բ.

Է.

Էհաննէս Տ. Յովհաննէս.
 Էթմանի 5 բ, 15 ա, 21 բ, 25 ա.
 Էսայաս Տես Բառու.

Ը.

Թագուհի (Թագուհի) 17 բ.
 Թաղեոս Երզն 21 ա.
 — քՆի Զարապագի 12 ա, բ.
 — քՆի Երզն 8 բ.
 — արդ 28 բ.
 — (Գաղաս) 7 բ.
 — (Թաթիս) 2 բ, 17 ա.
 — 2 բ.
 Թանով 5 բ.
 Թանան 5 բ.
 Թագու մայ, կնից Գաթի 15 բ.
 Թեոզոս Եպի. Եթիբից — Եսաս
 ծնողեան Փրկչի 27 բ.
 Փղարմ զի զ 10 ա.
 Փոխով 4 ա, բ.
 Փոզմոս, արդի Տ. Երեմիանի 21 բ.
 — զրշ (Փոզմոս) 32 ա.
 Փուսա Զահմանի 8 բ.
 Փորոս 2 ա, 14 ա.
 Փուրիմար, մայր Զահլի 25 ա.
 Փուրիմ Տեսան . . . ապրեայ յեր-
 ձից 29 բ.
 Փուրիմ Գաղոսի Բարեկից, լազ.
 Թ. 26.
 Փուրիկ 7 բ.
 Փուրիմար 20 բ.

Թ.

Թանաղից, լազ. Թ. 14. — Հակոբ
 24 բ, 30 բ.
 Թաղմանց լազ. Թ. 16, 19, 33
 34, 39, 40.

Ի.

Իբրեմ Տես Զաթիբի.
 Իլիոս, սուսն տեղից 7 բ.
 Իսկ ար զարու թիւն զիսկ — Հակոբ
 ժը 28 բ.
 Իսայիկ Պարսից Էսայ 15 ա.
 Իսրայէլ 11 ա, բ.
 Իզրամար 7 բ.

Լ.

Լեւոն, արդի Եղնի 14 ա.
 Լուսան 32 բ.
 Լուծուելը բանից Պրակի, լազ.
 Թ. 37.
 Լուս թիւն 7 բ.
 Լուսիկ արդու 14 ա.
 Լքմա ժՏարի 7 բ.

Խ.

Խանձիս 2 ա.
 Խանձուս զի զ 8 բ.
 Խանուարի 17 բ.
 Խաչ — Տես Գաթի Քնյալի.
 Խաչասուր 1 բ, 2 ա.
 — Երկն 2 ա.
 — արդ Կասարմայ 2 ա.
 — քՆի 7 ա.
 — Տայր Տ. Արազմայ 3 բ.
 — մայր 24 ա.
 — Խոյն 17 ա.
 — 2 բ, 3 ա.
 Խաչերես, մայր արդու Զամբարու ժը
 32 բ.
 Խաչիկ, արդի Եղեայի քՆի 1 բ.
 — արդի Արազի 2 ա.
 Խարբից 32 ա.
 Խիզան 18 ա, 17 ա.
 Խանիկ 2 ա.
 Խարին սնայ 32 ա.
 Խարհրատեար լազ. Թ. 21.
 Խու թիւն 9 բ.
 Խու մար 7 բ.
 Խուրու թ, կնից Բարեկից 5 բ.
 Խուրան զի զ (Խուրանացի զղ. 128 բ.

Ճ.

Ճրովմար 7 բ.

Կ.

Կանուկ 3 ա.
 Կայն 8 բ, 15 բ.
 Կայրափոս քՆից 3 բ.
 Կարապետ (Կարապետ) 13 ա, բ, 14 բ.
 22 բ. — Եկրի 5 բ.
 — քՆի 30 ա, բ.
 — քՆի 7 ա.
 — քՆի սոց 21 ա, բ.
 — կրն 10 բ.
 — Տայր Երեսպագի արի զի 14 բ.
 — Տայր Երեսպագի սպիւր 25 բ.
 — Եր Գաթի 15 բ.
 — (տանց տիպարի) 6 բ, 14 բ.
 Կարսու զի զ 14 բ.
 Կարին 4 ա, 6 բ, 12 ա, 17 բ, 22 ա,
 23 բ, 26 բ.
 Կարսիմոս — Երեմի առ 1 բ.
 Կասարից 22 բ.
 Կերակոս Ս. — Եկրի Յերզնից 4 բ.
 — Երկն (սուսն տեղից թիւն ժը «Սե-
 զից Երեսպագի») 11 բ.
 — Երկն 2 բ.
 — քՆի 22 բ.
 — Փայիկ 13 բ.
 — արդ Գաթի 15 բ.
 — (տանց տիպարի) 7 բ, 21 ա.
 Կերիկ Երեսպագից 28 բ. — Ի
 Ս. Բառուած թիւն 27 ա.
 — Երուսազեմից 28 բ.
 — Երկն 12 բ.
 Կասանց (Կասարմայ, Հա. կց) 2 ա.
 Կասանգրամոս կայր 22 բ.

Կոստանդն կնիզն Գրադարեցի 3բ. 18բ. . . զիման Տարգման մեր. . . կնիզն Լամբրոսայի 14ա. Կոստանդնու պոլիս 16ա. 17ա. 21բ. 31ա. 32ա. բ. Կոստանդն զի. զ. Երեսուխոյ 8ա. Կոստ 15բ.

Հ.

Հաղորդել իմանեցի 7բ. Հաղորատ 23ա. բ. Համբարձում արցուն 32բ. Համբարձի 19բ. Հայրապետ երեց 13բ. Հայր. 4ա. 23ա. — Հայր թուս. 5բ. 5բ. 8ա. 9ա. 10բ. 12բ. 13ա. 15ա. 17ա. բ. 19ա. 21բ. 22բ. 25ա. 29բ. 32ա. Հասակաւոր հասակներ 31բ. Հասի 7բ. Հարին 7բ. Հարմար անուն տեղւոյ 7բ. Հասի (Շ) 1բ. 2ա (Կոստանդնու, հասի) 2ա. 19ա. Հեթում թիւր 32ա. Հեթում, կնից Երեսուխոյ 14բ. Հին կոստանդնու և. զ. 22. Հոգեպաշտ — Կար 5ա. Հոգեպաշտ իման 7բ. Հոգեպաշտ Կար Ս. 5ա. — (Կրտսեմ, հոգեպաշտ) 5ա. բ. — 7բ. Հոգե 12բ. Հոգեպաշտեցի 13ա. Հոգեպաշտ 5ա. 22բ. Հոգեպաշտ երեցի Ի Կոստանդնու 30բ.

Ղ.

Ղազար Եսասանարան կնիզն Երեսուխոյ 21բ. — Կոյ. 10ա. — թիւ 30բ. — Կոստ 7բ. — արդի արցուն Երեսուխոյ 30բ. — Կոստանդն 6բ. — 7բ. Ղազարու փոքր պատուելի Ղազարան Կոստանդնու, զի. 22ա. 23բ. 26բ. 28ա. Ղազարեկ, կնից Երեսուխոյ ստերի 25բ. Ղիման կնի իման 7բ. Ղուկաս Երեսուխոյ 12բ. 15բ. — ասար. և. զ. Թ. 1, 8, 11, 15. — թիւ, Ս. Թորոսի 14ա.

Ճ.

Ճաղերի 7բ. Ճաղեր 17ա. Ճառ (Հասակաւոր փ) 31ա. Ճգնար (Շ) 6ա. Ճիւղի 2ա. Ճոթիկ 6բ.

Մ.

Մամեկոս, Մամեոս Եւ. Տես Մաս. թիւ. Մանարան 24բ. Մակար 2բ. 3բ. Մաղաքիմու 22բ.

Մայրան, կնից Երեսուխոյ ստերի 14բ. — կնից Երեսուխոյ 14բ. և. զուսար Կար 14բ.

Մանուկ կնի Շուսուրայ 2ա. Մանուկ 25ա. Մանուկ արգիւր 4բ. Մանիկ, մայր Հայրապետ երեցու 13բ. Մանուկ — զարեցի սղբ 8բ. — արցուն 15բ. Մանուկ 5բ. 10ա. — 8բ. Մանուկ մայր 8. Վարդանայ 3բ. Մանուկու թիւ, և. զ. Թ. 9. Մանուկու անուկ 13ա. 14ա. Մանուկ փոքր, 14բ. — 17ա. և. զ. Թ. 7, 13, 17, 18, 20. Մասու արցուն իման 19ա. Մասեկ սղբ 32ա. բ. Մասեկոս Երեսուխոյ 12բ. 15բ. — ասարան և. զ. Թ. 1, 8, 11, 15. — հասակաւոր 6ա. — երեց 25ա. — թիւ (Մամեկոս) 25ա. — 14բ.

Մարգար 21ա. — 24ա. Մարգարեկ սղբ 32բ. Մարտի, կնից Երեսուխոյ թիւ 1բ. — կնից Հայրապետ երեցու 13բ. — կնից Եսասանարան 8բ. — 5բ. սղբ Շուսուրայ 6ա. — սղբ Երեսուխոյ թիւ 6ա. Մարտի Երեսուխոյ 15բ. — Երեսուխոյ և. զ. Թ. 1, 8, 11, 15. — զի. 17ա. բ. — 21ա.

Մարտիմու 22բ. Մարտիմու արգուն 24ա. — արցուն 20ա. — Իգնից, զի. 16ա. բ. 17ա. — (անանկ ստերի) 2բ. 14բ. 21ա. 25ա.

Մարտիմու կնից Գրեգոր (Շ) (Մարտիմու Գրեգ) երեց 2բ.

Մարտիմու 2ա. Մարտիմու զի. զ. (Շ) 6բ. Մարտիմու զի. զ. 6ա. Մարտիմու, սղբ 11բ. 12ա. Մարտիմու կայար (Մարտիմու) 22բ. Մարտիմու թիւ Համարեցի 7բ. — թիւ 7ա. — (Մարտիմու) զի. 18ա. բ.

Մարտիմու 7բ. Մարտիմու 2ա. Մարտիմու թիւ — Հասակաւոր 27բ. — Տես Երեսուխոյ ստերի, Կար, Լամբրոս. Վարդան փոքր.

Մարտիմու 7բ. Մարտիմու, մայր Երեսուխոյ 2ա. Մարտիմու 18ա. Մարտիմու հրեշտակ 17բ. Մարտիմու (Շ) 4բ. Մարտիմու 7բ.

Մարտիմու հրեշտակ. 17բ. — Երեսուխոյ կոյ. — Հարցուն և. զ. արցուն փոքր. 27բ. — արցուն 30բ. — Մարտիմու 1բ. — (Մարտիմու) 21ա. Մարտիմու 2ա. բ.

Մարտիմու թիւ 5բ. — թիւ, փոքր 22ա. բ. — երեց Մարտիմու (Շ) զի. 24ա. բ. 25ա. — Խ. Պաղար 4ա. — Սասանարան 17բ. — Կար. Երեսուխոյ ստերի 25բ.

Մարտիմու (անանկ ստերի) 7բ. 13բ. Մարտիմու զի. զ. 25ա. Մարտիմու սղբ 21ա. 22բ. 29ա. — արդի իման Կոստանդնու 17ա. Մարտիմու 7բ. Մարտիմու 10բ. Մարտիմու 1. Կար. 12ա. Մարտիմու կնից և. զ. Կար. 12ա. Մարտիմու կնից և. զ. Կար. 12ա. 13բ. Մարտիմու Կար. Շուսուրայ 5բ. 6ա.

Յ.

Յակոբ կնիզն Երեսուխոյ 5բ. 15ա. — փոքր 30բ. — թիւ 7ա. — Կար. 10. — Պարտիմու Տեր-Պարտիմու Շուսուրայ 17բ. — Տեր-Երեսուխոյ 6ա. — Տեսի կայար 30բ.

Յակոբ 7բ. Յակոբ թուս. թիւ և. զ. Կար. 28բ. — Կոստանդնու 28բ.

Յակոբի 17բ. Յակոբու և. զ. Թ. 6. Յանու 2բ.

Յարտիմու թիւ 21բ. — թիւ 28բ.

— թիւ Երեսուխոյ, զի. 32ա. բ. — (անանկ ստերի) 2բ. (Երեսուխոյ) 20բ. 30բ. 31բ. 32բ.

Յարտիմու արգուն 8. Կար. Յարտիմու հրեշտակ 17բ. Երեսուխոյ 9բ. — (Երեսուխոյ) 14բ.

Յարտիմու 5բ. 12բ. 28ա. Յարտիմու, հայր Մարտիմու Եսասանու 3ա. — Կար. 5ա. — արցուն 24ա.

Յարտիմու (Երեսուխոյ) մարտիմու սղբ 14ա. բ. 15ա. Յարտիմու կարտիմու 14ա. — կնից 8բ.

— Երեսուխոյ 3բ. 10ա. 13բ. 15բ. — ասարան և. զ. Թ. 1, 8, 11, 15. Հասակաւոր կնից 3բ. — Կար. կնից Կոստանդնու 13բ.

— Կոստանդնու 28բ. — կնիզն Կարտիմու — Կոստանդնու և. զ. Թ. 32.

— Եսասանարան փոքր. Կարտիմու Կ. Պաղար 21բ. — փոքր. Մարտիմու և. զ. Հայրապետ 25ա. բ.

— Երեսուխոյ (Տեր-Պարտիմու փոքր) 19բ. — Հասակաւոր Կոստանդնու փոքր. Կարտիմու կնից Երեսուխոյ 18բ. — Կոստանդնու կարտիմու կնից 18բ. — Կոստանդնու և. զ. Կարտիմու Մարտիմու 27բ. — Կարտիմու կնից և. զ. 27բ.

— Կոստանդնու 23բ. — թիւ Շուսուրայ քարահայրեցի 2ա. — թիւ Կար. 9ա. բ. — թիւ 7բ.

— (Կոստանդնու) երեց 2բ. — Կար. փոքր 25ա. — արցուն 24ա.

— Կոստանդնու 25բ. — հայր 2ա. 25բ. 25ա. — Կար. Հայրապետ երեցու 13բ. — Կար. և. զ. Հայրապետ երեցու 13բ. — Կար. 9բ.

— զի. 13ա. — զի. 17ա. բ.

Յոճաննէս (սուանց տխարսի) 2 ա. ր
 (Էճաննէս) 6 ր. (7) 7 ր. 7 ր. 9 ա. ր.
 9 ր. (Էճաննէս). 14 ր. 22 ր. 24 ա.
 25 ա.
 Յոճակի փրցոյ. Մարգարեան 32 ա. ր.
 — Երկց. 4 ր. 8 ա.
 — ԲՆՅ. 4 ր. 3 ա. ր.
 — 17 ր.
 Յո. զա Իսկարիականցի 8 ա. 15 ր. 24 ր.
 Յուսիկի փրցոյ. առաջնորդ Ս. Գեորգոս
 24 ա.
 — արգելական յոյն ճգնար 32 ա. —
 Կերտ. Լամբրոնացոյ պատասխանի
 առ. . . . 31 ր.
 Յսեմէնս փրցոյ. Եկզցոյ 28 ր.

Ն.

Նարուզագանուոր 11 ա.
 Նազարէի արցուն զպիւր Կ. Պոլսեցի
 31 ա. 32 ա.
 Նազուս 14 ր.
 Նազուս 32 ր.
 Նախափայ Տ. Մակեման.
 Նայաւ — զարիպի ոչ 8 ր.
 Ներսէս Ընթացի — Տաւաթի խաւ.
 տախտի 4 ր. 17 ա. 23 ր. 27 ր. —
 Ար (Եղեկոյ) 1 ա. ր. 30.
 — Լամբրոնացի — խորհրդանունի ին
 վան ուղղափառ Տաւաթի 31 ա.
 — Մեծն ինչ պատարագանուանց
 արդի 31 ա. — Տարցաբնու ինչ
 առ օրէնս Բրիտանի 31 ա. — պա
 տասխանի ինչ զմեծն Տաւակ արգոյ
 31 ր. — պատասխանի Բուսիան
 արգելական ճգնարի 31 ր. —
 ինչպիսի շայն և Լուսանց 31 ր.
 — Տարանացի — Ներքուստ իսպի
 դուսի լեզուի ինչ արգաւանի 31 ր.
 — ԲՆՅ Վաճանեան Կարնեցի 22 ա.
 23 ր.
 — ԲՆՅ Նրզ 9 ա. ր. (սաջ).
 — ԲՆՅ 14 ր.
 — Երկ 4 ր.
 — Երկ 4 կազմի 8 ր.
 — Կրտ. Վարդեցի. Նրզ 24 ա.
 25 ր.
 — սաջ 32 ր.
 — 3 ա.
 — Լայր Տ. Պարզանի 6 ր.
 Նեկուպոս Տրոպա Չմուսից 13 ա.
 — ՏՆԱԻ Ներկար 23 ր.
 — 12 ա.
 Ներեան 17 ր.
 Նիաք (պակեք ի Լեւոպիտ) ԵՂ
 5 ա. 8 ա. 9 ա. 11 ր. 12 ա. 16 ա.
 20 ր. 2 ա. ր. 17. 25. 30. 31.
 Նլան Ս. — Եկեղեցի 20 ա.
 Նլուար 13 ր.
 Նոյ Նճպա 28 ր.
 Նորայտի ինչ — Նորուց զիւր 14 ա.
 ր. 15 ա.
 ՆորՏաւ ԲՆՅ 9 ա.
 Նորուց զիւր Տեւ Նորայտի ինչ.
 Նսեի (Երկուք սմանք) 5 ր.

Շ.

Շահապոս 25 ա.
 Շահաւ. ճայր Յոճան. սկիւրի 25 ր.
 Շահաբան 25 ա.
 Շահպան 24 ա.
 Շայի փաշա. կին սն 9 ր.
 Շայի 7 ա.
 Շային Պարսիստ 2 ա.
 Շայու 5 3 ա.

Շարականք — խաշ 29 ա.
 Շարակոց Լազ. Թ. 2. 4. 5. 10. 12.
 Շարիկ 7 ր.
 Շեւան ԲՆՅ 7 ա.
 Շուհար. կնից Մարգար 25 ա.
 Շուհար 2 ա.
 Շուշան. զուար Բալիկի սաջ.
 5 ա. ր.
 Շուսի զիւր Երեւանի 5 ա. ր.

Ո.

Ոճան Տեւ Յոճան կամ Յոճաննէս.
 Ար Շարճարու Լազ. Թ. 30.
 Ոսկեփրիկ 18 ա. Լազ. Թ. 38.
 Ոսիկ 7 ր.
 Ոխտաի Տեւ Յոճանի.
 Ունոյ մանոյ 2 ա.
 Ուլուրիկ 14 ր.
 Ուրբանի զիւր 29 ա.

Չ.

Չարանց 12 ա.
 Չեճան 8 ր.
 Չիֆիկ 12 ր.

Պ.

Պարտաւոյ փոքր 24 ր.
 Պահպանակք Բրիտանի 7 ա. 8 ա.
 10 ր. 12 ա. 17 ա. 18 ա. (Թա. զիւր)
 19 ր. 23 ա. 27 ր.
 Պանիկեան 22 ր.
 Պարա 9 ր.
 Պարիկ 2 ա.
 Պատ . . . (7) 8 ր.
 Պատկեր Տեւ Նկար.
 Պատան ինչ — փան տուարաց
 30 ր. — Յոճաննէս. կնիցի Լազ.
 Թ. 32. — Տեր Եղիպի Լազ. Թ. 43.
 Պարիկ 12 ր.
 Պարիկ 15 ա.
 Պարտուկ 7 ր.
 Պարտա Եւր. 12 ր. — ինչ զիւր
 (Իսկար) 22 ր. — (Տակար) 22 ր.
 Եւ Կարապոս 3 ր. առ Կարնիս
 ցոյ 19 ր. առ Կարնիս ցոյ 9 22 ր.
 — սոցիք սմանց զիւր (7) 30 ա.
 — շրջապոս ինչ 22 ր.
 — Երկ. 14 ր.
 — ԲՆՅ կզի 3 ա. 4 ա.
 — 4 ր. 17 ա. ր.
 — (սուանց տխարսի) 1 ր. 2 ր. 3 ա.
 7 ր. 8 ա.
 Պարտա Եւր. 12 ր.
 — ԲՆՅ 4 ա.
 — արգ. Թարախի. 4 ր. 4 ա. ր.
 — Ինտ. կի 7 ր.
 — Մակեման ինչ ինչի շուսաւ.
 25 ա. 12 ր.
 — (սուանց տխարսի) 6 ր. 7 ր.
 — Կիւր Թ — Բրիտանի ճապոս . . .
 20 ր.
 Պերա Կ. Պարուց 31 ա. 32 ա.
 Պարիկ փոքր 18 ա. — փրուսու.
 ինչ Տեւ Գաւի լեզուի.
 Պարտա 3 ր.
 Պրիկ 29 ա. ր. — լուսնայ թանիկ ի
 Սեման Գաւիցոյ Լազ. Թ. 37.

Չ.

Չահանց զիւր 8 ր.

Ռ.

Ռասոս (Ռայաս, Ըայաս) 2 ր.
 29 ա. 30 ր.
 Ռարիկ 20 ա.
 Ռեմէնս (Յրակիւն) 28 ր.

Ս.

Սահակ Լորդոս Պարիկ. 4 ա.
 — 20 ր.
 Սահիկ Տեւ Չահիկ.
 Սաղաթիկ (Սաղաթիկ) արցուն 6 ր.
 Սաղաթուց 2 ա.
 Սաղաթուց Ս. Նլան 22 ր.
 Սաղաթուց (արան) Լազ. Թ. 3. 14. 23. 27.
 Սաման 2 ր. 12 ա.
 Սամասարեան Վարդարան ի Կարիկ
 4 ա. 6 ր. 10 ր. 11 ա. 12 ա. 22 ա.
 Սասա 30 ր.
 Սարգիս փոքր 12 ա. Եկզի 7 ր.
 — կնից Եղեկոյ 25 ա.
 — փրցոյ. (7) 27 ա.
 — Երկց. 4 ր. 15 ա.
 — արգ. 25 ա.
 — Ղրիկից 4 ր. 18 ա. ր. 19 ա.
 — Կեսարացի. 4 ր. 29 ա. ր. 30 ա. ր.
 — սար Շահարի 25 ա.
 — սաջ 11 ր. 12 ա.
 Սերաստիս 4 ա. 8 ա.
 Սեպուս 28 ր.
 Սեւիկ 8 ր.
 Սեմ 13 ր.
 Սեֆի Ղաւի խան 15 ա.
 Սեման 14 ր. (անուշա Սեման).
 Սեմ 2 ա.
 Սեման (Երկուք սմանք) 2 ա. 24 ա.
 Սեման Երեւանի — արգ. 4 ր.
 — Երկ. Գաւիցոյ 28 ր. 29 ր. — Լուսն.
 մանք թանից Գրիկի. Լազ. Թ. 37.
 — փրցոյ. — Բրիտանի փրցուն առ
 — 26 ր.
 — ԲՆՅ սն — ինչ արգանու ինչ
 լուսնայ թանից Գրիկի (Ինչաւս.
 կնից) 29 ա.
 — (Սեման) 2 ա.
 — 7 ր.
 Սեման Եղեկոյ արգ. 12 ա.
 Սեման Տանի 21 ր.
 Սեմ 13 ա. 14 ր.
 Սեմ 3 ա. 3 ր.
 Սեր պարան 24 ա.
 — Երկ. Երեւանի 2 ա.
 Սեմիկ 12 ա. 25 ր.
 Սեմանուց 24 ր.
 Սեպան ինչաւս. — ճար 26 ա.
 Սուլան (Երկուք սմանք) 7 ր. 7 ր.
 Սուրբ Լարցն ուղղափառաց Տաւաթու
 սեւի ի պատմաւս ճարակաւանց
 30 ա.
 Սուրբա 2 ա. 3 ա.
 Ստեփանոս Կախափայ — Եկզի 5 ա.
 — Սեմանց Երկ. — զաւաւել Տրա
 շիկ արտանի սուկուի զիւրայան.
 Տու ինչ թանից (Տակար ճի) 12 ա.
 — Երկց 2 ա.
 — ՏՆԱԻ 30 ր.
 — 2 ր. 3 ա.
 — (սեման) 21 ա.

Ւ.

Սահան փոքր 7 ա.
 — Երկց 24 ա.
 — (Վարան) 2 ա.
 Սարթուրի 2 ա.
 Սան 6 ր.
 Սաթիկ 7 ր.

Վ առի, եղբ. Յովսէփայ քՆՆի 3բ.
 Վ առի 2ա.
 Վ ան աղթի եւ արասուաց խոս-
 տովանութեան 30ա.
 — շղանդակի եւ շղանկայ գրա-
 շանոյս 30ա.
 Վ արաք 10բ.
 Վ արք 2ա, բ.
 Վ արդան զբք Մամիանեան — եկզի-
 25բ.
 — զբզոյ. 27ա. — մեկնութիւն Երզ-
 կրզոյի 2ադ. Թ. 31. — Հարցմանք
 Մերայէի Եմարայ կողմն 27բ.
 — զան զժոհոյ եւ անրան ար-
 զանց 27բ. — զան անութիւն 27բ.
 30ա (աւղի զան անութիւն).
 — քՆՆի անանք. 3բ, 6բ, 7ա, 32բ.
 — արի զ 4բ. 6ա.
 — զբզ. 10բ.
 Վ արգանեք 2ա.
 Վ արգեր 13բ.
 Վ արգիսման 7բ.
 Վ արգն (զի զ) 2բ, 3ա.
 Վ արգեւ Էթեման 30բ.
 Վ արք Հարանց, 2ադ. Թ. 25.
 Վ երազուսբ 25ա.
 Վ կի 7բ.
 Վ կիման 7բ.
 Վ իննա 32բ.
 Վ իբք 10բ.
 Վ ըստան (Վ ըստան) 32բ.

Տ.

Տաղաւախութիւն Կարեկոյ, 2ադ.
 Թ. 36.
 Տաղք 8ա, բ, 24բ. — խոստովա-
 նանքի 30բ.
 Տանկիք 32բ.
 Տարագաս 3բ.
 Տաներ, զբ. 22ա, բ.
 Տերակք 7բ.
 Տիգրան Մ. Կերպեան 28բ.
 Տիկն, բոյր Եմարայ 2ա.
 Տոգիլ արաք Հաւանի 5բ.
 Տոգիլ Կրորդի Մանուկի 5բ.
 Տիրասուր արգ 13բ, 14ա.
 Տիրացոյ 13բ.
 Տոգիլ 7բ.
 Տուտ արգի — զան անի թղթի
 — ի Կերպեան Կարեկոյ 31բ.
 Տուտուր 2ա, բ, 3ա.
 Տանարեան զիտեկք 22ա. — կա-
 նանք 17ա.
 Տանայեա 30բ.
 Տանայոց 17ա, 30բ, 31ա եւ 2ադ.
 Թ. 2, 14, 42.

Փ.

Փոշալան 25բ.
 Փարիսան, մայր Եմարայեւ արի զի
 14բ.

Փարսնայ 2ա.
 Փիրիան 25բ.
 Փուշու. 2ա.

Ք.

Քաղթեացիք 11ա.
 Քարապիքք Տ. Գրիգ. Յամեացի.
 Էարոզք 31ա.
 Քեղանթեքի 17բ.
 Քերպեկ զբզոյ. — զիբ ըստացոյ
 լնդեմ աղիս 26բ. — առ սիրա-
 սարաս . . . Սիմեան զբզոյս. 26բ.
 Քիւրքի Հանի Եկնցի 12բ.
 Քուշանք 12բ.
 Քուրք 2ա.
 Քրիստոս — նկար Յարութեան 5ա.
 Քրիստոսի (քրիստոսի) 2ա.

Օ.

Օղիպա 21ա.
 Օղլան փաշա, կնիկց Մամեանի 14բ.

Ֆ.

Ֆուսմ իմն 9բ.

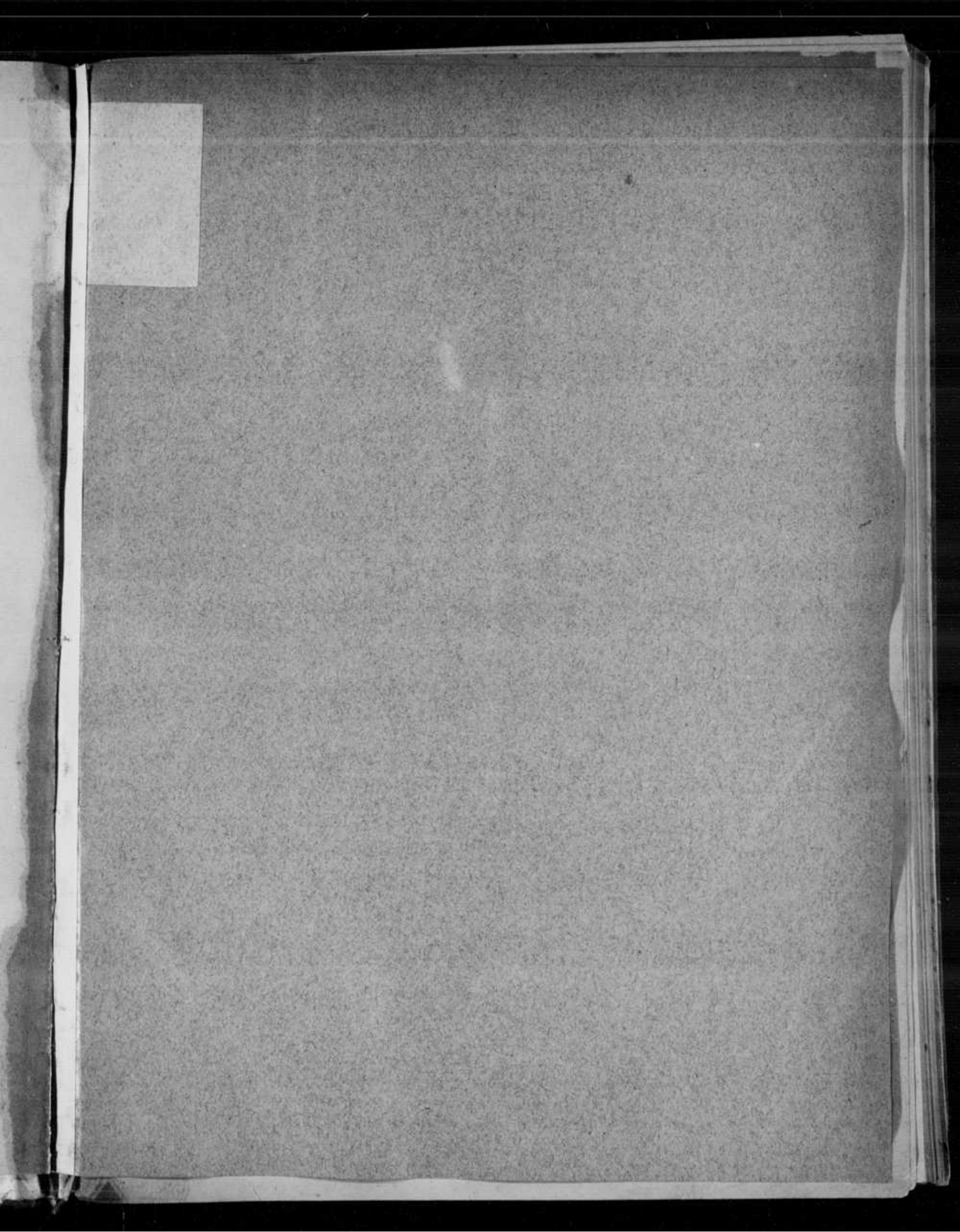

THE HISTORY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CHAPTER I
THE DISCOVERY OF AMERICA
The first discovery of America was made by Christopher Columbus in 1492. He sailed from Spain in search of a westward route to the Indies. On October 12, 1492, he landed on the island of San Salvador in the West Indies. This event marked the beginning of European exploration and settlement in the Americas.

CHAPTER II
THE EARLY YEARS
The early years of the United States were marked by the struggle for independence from Great Britain. The American Revolution began in 1775 and ended in 1783. The Declaration of Independence was signed on July 4, 1776. The Constitution was adopted in 1787.

CHAPTER III
THE GROWING YEARS
The growing years of the United States were marked by the expansion of the territory and the development of the economy. The Louisiana Purchase of 1803 doubled the size of the United States. The Industrial Revolution began in the 1820s, leading to the growth of cities and the factory system.

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՐԱԳՐԱՅ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Զ.

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

ՏԵՏՐ Ա.

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՐԱԳՐԱՅ
ՍԱՆՍՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ԿԱՐԻՆ

HAUPT-CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

HAND VI.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DER TÜRKEI.

HEFT I.

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER BIBLIOTHEK DES SANASSARIAN-INSTITUTES ZU ERZERUM.